

STENOGRAFSKE BELEŠKE SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 1

BEOGRAD 1932 GOD.

BROJ 22

XIX REDOVNI SASTANAK SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

ODRŽAN 23 MARTA 1932 GODINE U BEOGRADU

Preisdavali:

Preisdnik

DR. ANTE PAVELIĆ

i

Potpredisnik

JOVAN ALTIPAPMAKOVIĆ

Sekretar:

IVAN GMAJNER

Prisutni sva gospoda Ministri, sem g. Ministra trgovine i industrije i g. Ministra vojske i mornarice.

Početak u 9,50 časova.

Sadržaj:

1) Čitanje i usvajanje zapisnika XVIII redovnog sastanka;

2) **Dnevni red:** 1) Nastavak i završetak pretresa u pojedinostima predloga državnog budžeta za 1932-33 god. — Pretreseni su i primljeni budžeti Ministarstva za fizičko vaspitanje naroda. Ministarstva inostranih poslova, Ministarstva finansija Rezervni krediti, Državni prihodi, Finansijski zakon; predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o neposrednim porezima i Zakona o porezu na neženjena lica, predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakonu o taksama, predlog Zakona o prometu pšenice. 2) Izbor Odbora za proučavanje zakonskog predloga senatora g. g. Valentina Rožića i drugova o muzejiina i čuvanju starina i spomenika.

Govornici: Ministar za fizičko vaspitanje naroda dr. Dragan Kraljević, Atanasije Šola, Toma Kovačević, dr. Emilo Gavrilica, dr. Dinko Trinajstić, Ministar inostranih poslova dr. Vojislav Marinković, Ministar finansija dr. Milorad Đorđević, dr. Sava Ljubibratić, zastupnik Ministra trgovine i industrije Ministar poljoprivrede uJraj Demetrović, Miloje Ž. Jovanović, dr. Ljubomir Tomašić, Svetozar Tomić i Daka Popović.

Preisdnik dr. Ante Pavelić: Otvaram devetnaesti redovni sastanak Senata. Molim g. sekretara da izvoli pročitati zapisnik prošle sednice.

Sekretar dr. Ivan Gmajner čita zapisnik 18 redovnog sastanka Senata.

Preisdnik dr. Ante Pavelić: Ima li kakvih primedaba na ovako sastavljeni zapisnik? (Nema). Primedaba nema, zapisnik se overava.

Prelazimo na dnevni red. Prva tačka dnevnoga reda je nastavak pretresa u pojedinostima predloga budžeta državnih rashoda i prihoda za 1932-33 god. Na redu je XVI budžet Ministarstva za fizičko vaspitanje naroda.

Ima reč g. Ministar fizičkog vaspitanja naroda.

Ministar fizičkog vaspitanja naroda dr. **Dragan Kraljević:** Gospodo senatori, u XIII veku vratio se Marko Polo sa svoga puta preko Afrike, preko rta Dobre Nade i Indije i u svome izveštaju o stečenim utiscima na tom putu opisao je organizaciju Samuraj. Prvi pismeni podaci o postajanju organizacije Samuraj potiču još iz 1940 god. pre Hrista. Cilj te organizacije bio je fizičko vaspitanje naroda. Kao što vam je iz istorije poznato Rim je preuzeo fizičko vaspitavanje od Šparte i Atine, gde je to vaspitanje kasnije imalo vojničke svrhe. Ranije Šparta i Atena, a naročito Šparta bila je organizovana tako, da je fizičko vaspitanje bilo gotovo glavni cilj državne uprave, a sve ostalo sporedno. Medjutim imade u historiji znakova, da je to fizičko vaspitanje imalo jednu drugu svrhu, da čelični karakter, da oplemeni srce i dušu. Poznat je uzvik one Špartanke, koja je svome sinu pred odlazak na bojno polje doviknula: ili ćeš

se vratiti na štitu ili sa štitom. Znači da je majka već onda nastojala svome sinu da ulije u dušu, da se ponaša viteški i da brani svoju domovinu ne samo svojim telom nego i svojim duhom. Ona mu je usadila u srce da bude u prvom redu čovek, dobar građanin svoje države i dobar branilac svoje domovine. Znamo da je u Ateni bilo obratno, jer se tamo više vaspitao duh nego telo. U staroj Ateni imamo institute gimnazij i stadion; kao što znate mi i danas nazivamo mesto gde se vrše fizičke vežbe stadionom. U tim stadionima u staroj Grčkoj natjecala se mladež u cilju da se što bolje i vrsnije razvije u fizičkom pogledu. Ta natecanja, vršena su svake četvrte godine na čuvenim Olimpijadama, kao što mi to danas radimo u češćim razmacima na našim sletovima, naravno na jednoj široj bazi.

Gospodo, u srednjem veku postojalo je viteštvo koje je podržavalo fizičko vaspitanje u svojim redovima, ali je ono bilo pristupačno samo jednoj uskoj višoj klasi ljudi. I mi u našem narodu imamo još i danas rudemente viteštva. Da pomenem samo poznatu sinjsku „Alku“ i korčulansku „Morešku“. Sinjska Alka jeste jedna viteška igra na konjima, dočim se Moreška izvodi u borbi sa mačevima.

Gospodo, u najmodernije doba znamo da je prva Amerika za fizičko vaspitanje stavila na raspoloženje enormne sume u cilju da to fizičko vaspitanje učini pristupačnim širokim masama. Prirodno da mi ne možemo ni zamisliti da bi se ovolike gromadne sume mogle kod nas za isti cilj staviti na raspoloženje. Mi se u tom pogledu sa Amerikom ne možemo uporediti. Posle Amerike i ostale velike evropske države, Engleska, Francuska, Nemačka, i Italija imaju već 10 godina institucije kojima je cilj fizičko vaspitanje naroda; neke od njih imaju i posebno Ministarstvo za fizičko vaspitanje, ili je to vaspitanje dodeljeno nekom drugom ministarstvu kao jedna vrlo važna funkcija, da ono rukovodi fizičkim vaspitanjem.

Gospodo, i susedne države oko nas Rumunija, Bugarska, Mađarska, Čehoslovačka i Austrija imaju već 10 godina institucije za fizičko vaspitanje naroda, koje su ili državne ili od države potpomognute, dok su do sada te institucije kod nas bile prepuštene privatnoj inicijativi. A ima, gospodo, država kao što je n. pr. Belgija, gde postoji i visoka škola za fizičko vaspitanje, gde se može postići i doktorat fizičkog vaspitaya. To može, gospodo senatori, da izgleda malo smešno, ali ako se uzme u obzir, da Ministarstvo za fizičko vaspitanje ne obuhvata samo fizičko vaspitanje nego da ima cilj da vaspita duh i oplemeni srce naroda, onda vidimo da je to jedna vrlo ozbiljna i potrebna stvar. Kod nas kao što rekoh, nastojalo se da privatna inicijativa uzme fizičko vaspitanje u svoje ruke. Međutim pošto je to bio jedan nejednak i nesistematski rad, nije mogao da se postigne cilj, i ako se toj privatnoj inicijativi mora priznati da je postigla velike uspehe i ako se borila sa materijalnim nezgodama i drugim smetnjama.

Gospodo, Kraljevska vlada osnivanjem ovog Ministarstva nastoji, da fizičko vaspitanje uđe u široke narodne mase, a naročito u naše selo, i to u prvom redu putem našeg sokolstva, kome je cilj da u našoj omladini podigne s jedne strane duševni nivo, a s druge strane da odgoji dobre građane svoje države, koji ljube svoju domovinu i na koje država može da

računa zbog jačine njihovog karaktera i jačine njihovih mišića.

Uzmimo samo šta su učinili Japanci za vreme rusko-japanskog rata i šta čine i danas, što je razlog i uzrok da fizičko vaspitanje kao takovo daje i moralan odgoj. Jednome oficiru zapovedeno je bilo u rusko-japanskom ratu da u stanovitom trenutku pritisne na električni kontakt i da digne jednu pećinu u vazduh. On je to i uradio, pritisnuo je, ali se pećina nije digla. Otišao je tada u pećinu i sam je zapalio. I on i pećina odleteli su u vazduh. To je primer koji nam pokazuje da to može da učini čovek od jakog, snažnog karaktera, koji ljubi svoju domovinu. To se usadi čoveku od detinjstva, a kasnije se ne može nikakvim knjigama naučiti. Mora od malena imati Kinderstube, ljubav prema domovini, i Pflichtgefühl, osećaj dužnosti i onda na kraju da bude valjani član ove države, koji će nastojati da na svakome koraku, pa i u najteže vreme bude pozitivan član, a ne onaj član, koji će nastojati da razori. Konstruktivni elementi se zahtevavaju danas i ja držim, gospodo senatori, vi koji ste u svojim mladim danima, kad ste sasvim puni ideala prolazili kroz razne krajeve naše lepe domovine i imali osećaj za cilj do kojeg smo došli danas mislili ste da vam ništa drugo nije na srcu više nego to da vaši potomci budu ovako jaki, snažni ali i odlučni, kao što ste vi bili.

S ovim Ministarstvom za fizičko vaspitanje, ako i ima rashoda, gospodo senatori, ti su rashodi sasvim prividni, jer to Ministarstvo ima da donosi prilode, odnosno da naše rashode smanji, praktično uzev. Na koji način će se to učiniti, gospodo senatori, ne moram posebno da tumačim, ali svakako znam da je svima vama poznato zašto? — Zato što će pojedine ljude učiniti za privredu sposobnijim, držeci ih dulje kod kuće, imaće više vremena da toj privredi koriste, a s druge strane, nećemo ih možda morati na drugim mestima pomagati državnim budžetom, onde gde se može za kraće vreme postići ista svrha.

Zato vas molim, gospodo senatori, — da ne dužim odveć, pošto je vreme odmereno, — da ovaj mali budžet, koji sam već i u Finansijskom odboru posebno razložio, izvolite primiti (Pljeskanje i uzvici: Živeo!)

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Reč ima g. senator Atanasije Šola.

Atanasije Šola: Gospodo senatori, bila je jedna srećna misao da se baš ove godine ustanovi ovo Ministarstvo za fizičko obrazovanje naroda. Baš u ovoj godini, kad se proslavlja svetla uspomena velikog Tirša, toga pobornika, protagoniste sokolstva u bratskoj Čehoslovačkoj, toga lučonoše pravog i zdravog nacionalizma kod naše braće tamo. On je u ono teško doba, koje je pritiskivalo njegovu otadžbinu, došao na sretnu ideju i organizovao uspavane snage čistog i rasnog nacionalizma svoje omladine na prvom mestu i svoga naroda na drugom mestu poveo je sokolsko kolo. Bacio je još u ono doba nekoliko parola među svoje sledbenike, koje bi se mogle prevesti na naš jezik i od prilike onako kako smo mi sokoli prihvatili za naše sokolstvo pre oslobođenja: „Ustaj, živi, bori se i ne kloni“.

I zaista ta vatrena reč zatalasala je sve slojeve omladine u Čehoslovačkoj i mi smo za kratko vreme videli da se od običnih turnirajna stvaraju nacionalne

sokolske jedinice. Ta i tako muška reč osvetljavala je duše omladine, bila je putokaz, pokazivala je putove kojima treba grediti u veliku budućnost. I veliki Tirš nije se prevario, ostavio je jedno plodno tlo dobro obrađeno, i kad su posle dosta decenija nastupili sudbonosti događaji, sokolstvo je Čehoslovačko osvetlalo svoj obraz.

Mi kao mlada braća prihvatili smo te ideje i pošli tim putevima i može se reći presadili sve one velike parole, koje su iz usta besmrtnoga Tirša bile dane, prelivale se i zalazile u sokolske redove. I mi smo osnovali svoje sokolstvo, svoje predratno sokolstvo i imali smo iste ciljeve. I kod nas se sokolstvo onih sudbonosnih godina pokazalo dostojno svoje velike dužnosti i učestvovalo u viteškim i krvavim borbama.

Naše sokolstvo je dokazalo, da ona crvena košulja njegova simbolično pretstavlja prolivanje krvi, kad dođe za to zgodan čas, kad dođe odlučan čas. I sada, gospodo, kada smo na pragu treće epohe, kako sam neki dan u načelnoj debati naglasio, kad stupamo na prag svoga novoga preporoda; ovakovo jedno ministarstvo dobro je došlo. I velim, to je bila sretna misao. Jer kako je Gospodin Ministar malo prije izneo, mnogo i svestrano ima da se obdelava to polje t. zv. fizičnog vaspitanja. Nije tu samo vaspitanje tela, mišica, nego i vaspitanje duše. To je ono glavno i uvek je bilo glavno našega naroda. I ja više polažem na ovo drugo nego na ono prvo. Ali jedno bez drugoga ne može biti, ne može biti jak čovek bez jake razvijene svesti, bez jake disciplinovanosti, mora biti svestan i svoje najmanje dužnosti, mora biti vjerman svojoj dužnosti.

U svoje vreme, kada sam imao čast da budem stariješina sokola u Mostaru, ja sam zaveo primeran red. Hoću vam samo to spomenuti, da svi naši sastanci imali su da počnu u taj i taj čas, sokolski tačno. Što je to „sokolski tačno“? Na prvi sastanak došao je tačno jedan izvestan broj članova, posle deset minuta došlo je još nekoliko, kroz pola sata skupili su se svi. Naravno ja sam se onda popeo na stolicu i svoje sokole dobro izbrusio. I već drugi, treći put, četvrti put svaki je dolazio tačno, čak je i publika na naše zabave i sastanke dolazila uvek tačno, kada je pisalo sokolski tačno. Svaki je dolazio tačno u određeni čas. To je jedan sitan primer, kako se može vaspitati naša sredina ovako zgodnim načinom.

Ja, gospodo, zavidim g. Ministru, ne zavidim mu na časti ne zavidim mu na mladosti (Smeh) ali zavidim mu što je došao u ovo veliko doba kad može dosta da učini. Ja mu preporučujem na prvom mestu sokolstvo pored drugih sportskih ustanova. Sokolstvo je jezgra, lučonoša i glavni stožer našeg organizovanja narodnog u fizičkom pogledu. U tome sokolstvu ima jedna nova i vrlo utešna pojava koja se kod nas na bivšoj teritoriji Bosne i Hercegovine izražava u sve većim demenzijama, a to su sokolske čete.

Gospodo, te sokolske čete koje su počele u Hercegovini a njihov je začetnik Čeda Milić — još pre rata videlo se da je to jedna zdrava misao, koju treba uzdržavati u selu. Posle rata odmah prvih dana posle oslobođenja u onom haosu svađa, to je bila svetlost koja se pojavila na selu i svesrdno je primljena u župi Alekse Šantića. Mi imamo sada bezbroj četa. To isto je i u okolini Sarajeva. Tamo imamo jednog mladog radnika, koji radi predano svaki dan — i svaki dan niče po jedna nova četa. U Tuzli takođe taj

se pokret raširio. To je od velike važnosti, to može da preporedi selo, jer ti seoski sokoli neobrađuju samo polje, fizičkog vaspitanja, nego se upućuju u sve pravce. Ako treba pomoći svome bližnjem oni mu ukažu pomoć i čak kad nekome bude potreban i lekar, onaj drugi soko daće mu, pozajmiće mu konja da lekar dođe. Jedna nova solidarnost koja struji kroz selo i donosi zdrav vazduh, a pored toga umanjuje se ili gotovo sasvim izčezava pijenje alkohola. Pokazuju se napretci u poljoprivredi u Hercegovini gde se na hiljade voćaka posadilo od kako su ti sokoli počeli da rade. U svima pravcima te čete sokolske daju svoju delatnost, to je pravo pogodoeno, jer vi ne možete našem zemljoradniku dati samo smisao za jednu organizaciju od koje nema bar neke koristi, a ovako dobija ono što mu godi duši, kočoperi se i ponosi da se vežba, da se takmiči sa svojim takmacom. Trude se svi da njihova gazdinstva budu što jača i zato su sokolski redovi sve gušći na selu.

Zaista je lepo videti u Sarajevskom polju gde u sokolskim redovima marširaju i seljanke muslimanke. To će da bude pokret koji će nivalisati starinske navike bilo verske bilo plemenske. Ja polažem veliku nadu na to, kako ćemo regenerisati naše selo na taj sokolski pokret.

Jednu malu sugestiju na g. Ministra.

Poznato vam je, gospodo, da mnoga sela nemaju mesta na kojima bi se sokoli sastajali, da nemaju sokolske domove. Međutim, ti sokolski domovi su svuda potrebni, jer oni ne služe samo za vežbanja i takmičenja, već su i čitaonice gde se čitaju knjige, dnevni listovi i druge stvari. Naše je selo, nažalost, zapušteno; ono nema zgrada za te stvari, nema nikakvih prostorija, — i zato ja mislim da bi bilo zgodno da se u krajevima, gde se podižu drvene kuće, izradi jedan tip jednog skromnog sokolskog doma, kod Šipada, koji ima dosta grade, — pa da se po tome tipu izrađuju, privremeno sokolski domovi, a posle kada sokolstvo ojača, neka se podižu pravi i veliki domovi. — Time sam, gospodo, završio svoj govor, i ja izjavljujem da ću glasati za ovaj budžet.

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković:** Ima reč senator g. Toma Kovačević.

Toma Kovačević: Gospodo senatori, ja ću započeti tamo gde je moj predgovornik završio, — započecu sa sokolskim domom. Meni je žao — a mislim da ćete se i vi složiti sa time — što nije odobrena Ministru fizičkog vaspitanja ona stavka od 800 hiljada dinara, koja je trebala da služi kao otplata za gradnju sokolskih domova. Ta stavka ne bi imala neki veliki finansijski efekat na budžet, a međutim, na tu sumu mogao bi da se povuče kredit od 8 miliona dinara za izgradnju sokolskih domova, koji bi se dali sagraditi, pošto bi godišnja otplata od 800 hiljada dinara bila osigurana. Samo na taj način, sokolstvo bi izvršilo zadatak koji mu je namenjen i koji je na sebe preuzelo. — Gospodo, ovde je tokom budžetske debate nekoliko puta govoreno, a naročito kod budžeta Ministarstva prosvete, kako je naša kultura na niskom nivou i kako je potrebno raditi na tome da naša nacionalna kultura bude podignuta. Ja ne mogu ulaziti u tu stvar jer je bilo boljih govornika koji su za to više dorasli i koji su to bolje obrazložili, — ali ću, ipak, reći kako ja shvaćam tu stvar i kako je moje mišljenje u tome.

Nije nikakvo čudo što se naš narod danas nalazi na ovome kulturnom nivou; nije čudo kad se uzme u obzir šta smo mi sve preživeli za pet stotina godina našega robovanja, i kad se uzme u obzir to da je na našem zemljištu bio sukob raznih kultura. Pri svem tom, gospodo, mi smo sačuvali našu kulturu i možemo sa ponosom reći da ćemo, sa verom u žilavost naše rase i u dubok smisao za sve što je lepo, danas u slobodi dostići nivo kulture na kome se nalaze i drugi narodi. Jedna je odlika naše kulture, ipak, tako velika, da bi i veliki narodi dali svoju čitavu kulturu za to, a to je naša jugoslovenska majka, koja rada po dvanaestoro dece.

Zato sokolstvo, kako rekoše i G. Ministar i g. predgovornik, nema samo tu zadaću fizičkog vaspitanja, nego i duhovnog vaspitanja. A ja verujem, i to je moje mišljenje, da, sem uticaja koji vrše škola i sve one ustanove koje su pozvane za to, vršiće korisan vaspitni uticaj i sokolstvo, naročito u selu. Ali, to se ne može provesti bez sokolskih domova. Zato je potrebno da sokolstva društva i sokolske čete, koje se danas brojno osnivaju po narodu, imaju svoje sokolske domove, gde će se sastajati i vežbati. Ja bih vam mogao reći kako je kod mene, u mom kraju, ali neću o tome da govorim. Samo ću napomenuti jednu stvar, a to je: šta se sve može učiniti u selu gde Soko radi i gde je već uhvatio dubokog korena. Mi smo, našim trudom i potporom svih onih koji su nas razumeli, podigli dom, i tek onda kad smo podigli sokolski dom, mogao je Soko da se razvija i da da ono što se od njega traži. A ja vas uveravam, da su svi oni, koji su prije bili protiv Sokola, kada smo sagradili dom i priredili u tom domu zabavu sa školskom decom, promenili svoje mišljenje i postali prijatelji Sokola. Kad su ta školska deca, na tribini, u maršu, zapevala sokolsku koračnicu, svi oni roditelji, koji su dotle bili protiv Sokola, zaplakali su i deset puta izazivali dečicu da ponove tu pesmu.

Sam G. Ministar napomenuo je kakav bi efekat, kroz izvesno vreme, imalo sokolstvo i na budžet našeg Ministarstva vojske. Mi se tu razračunavamo i dokazujemo ko je Jugosloven, ko nije Jugosloven; ko pripada ovom, a ko onom plemenu, i to i ovde, i u onoj drugoj kući, u drugom Predstavništvu. A ja vas uveravam, da će ona deca, koja danas polaze školu, pa zvali se oni Srbi, Hrvati ili Slovenci, kako mu drago, kad budu dorasli do konja i bojnog koplja, biti svi jedno. A tome će mnogo doprineti baš Soko, svojim radom. Jer, kad mladić od 12, 13, 14 godina svrši pučku školu, mesto da ide, kao danas, u kavanu, u birtije, pa da tamo pada u porok kocke, pijančevanja, svadanja, mesto da se tamo nadmudruje i politizira, on će otići u sokolski dom, gde će naći zabave i razonode, i, kako reče g. Šola, naći će tamo ono intimno bratsko raspoloženje, što će te mladiće međusobno vezivati i omogućiti im da rade u tom pravcu, i na taj način da koriste sami sebi i svojoj Otadžbini. Ti mladići, koji su već u školi dobili sokolsku naobrazu, a nastavili je u sokolskom domu, kad im dode vreme da otisnu u kadru, oni će tamo doći kao već potpuni vojnici. Njima će jedino manjkati da se upoznaju sa tehnikom oružja, a inače oni će dotle imati potpunu vojničku naobrazu. Zato je, gospodo, meni žao, i ja ne znam ko je tome doprineo, da je ova stavka brisana iz budžeta. Žao mi je u toliko, što će to u istinu kočiti malouprvim počecima taj naš rad, koćiće ga baš onda, ka-

da je najpotrebnije da se punim mahom zahvati. Ali, ja molim i apelujem, da se to što se sada dogodilo drugi put više ne dogodi već da se ima u obziru zbilja ovo; i da se po intencijama samoga Ministra, kako je zamislio, odobri ta suma u sledećoj budžetskoj godini, jer time možemo uz male žrtve učiniti mnogo.

Verujući da će g. Ministar u granicama svoga skromnog budžeta izvršiti ono na što se polaže u sokolstvu, a da ne govorim o ovim drugim ustanovama koje spadaju u njegov resor, — glavno je sokolstvo, — ja ću glasati za ovaj budžet. (Aplauz i uzvici: Živeo!)

Potpredsednik **Jovan Antiparmaković**: Ima reč senator g. dr Emilo Gavrilu.

Dr. Emilo Gavrilu: Gospodine Ministre, gospodo senatori, ja ću glasati za ovaj budžet, premda bih vrlo rado glasao protiv, — zato što je mali. (Smeh, odobravanje i uzvici: Dobro jel!)

O potrebi ovog Ministarstva za telesno vaspitanje toliko smo načisto, da neću mnogo da govorim, to nije samo telesno vaspitanje. Tu se vaspita karakter, duh, solidarnost, tačnost i disciplina, — sve stvari koje su nam vrlo potrebne.

I ja se radujem i pozdravljam ideju predgovornika gospodina Šole, da se pomogne za početak podizanja domova iz naših šuma, gde ima dosta materijala za to. Jednu zamerku moram da učinim. Čitavom zakonu tu zamerku ću da učinim kao učenik velikog Slovenca Miklošića, kod koga sam na univerzitetu sedeo u jednoj klupi sa jednim drugim znamenitim Slovencem, profesorom praškog univerziteta Murkom i od tog doba, gospodo, ja mnogo i uvek i vazda pazim na čistotu našeg jezika.

I to treba da je jedna zadaća tih organizacija, da čiste naš jezik od mnogih tudjica, koje su se uvukle u naš jezik, pa često ne možete da razumete šta se hoće, jer svako hoće da pokaže svoju obrazovanost time što upotrebljava sve moguće strane jezike.

I vidite, gospodo, baš u naslovu ovog zakona, koji treba po primeru, kao što je pokrenuto u Hercegovini u seoskim sokolskim četama, da se tamo govori, gospodo, o nekom fizičkom vaspitanju. Svi ti zakoni, koji su doneseni u mnogim kulturnim zemljama mnogo pre nas — i tu smo zadocnili kao obično — to se zove na svome narodnom jeziku, i naslov je trebao da glasi: „Ministarstvo za telesno obrazovanje.“ Što ću ja onom seljaku da govorim o „fizičkom“, da mu tumačim to? Nije potrebno bilo, ali zakon je zakon, ali ja molim gospodina Ministra, koji je kao naš najmlađi Ministar u svojim ekspozicijama dosada, koje smo mi svi sa pažnjom slušali, pokazao mnogo razumevanja za te stvari, i ulio nam nadu, da će on svoj poziv dobro i izvesti, — ja ga molim da ono što je u zakon ušlo nespretno, mislim ova strana reč, da u praksi širi i utvrđuje, da se to zove vazda „telesno“ obrazovanje a ne „fizičko“. Gospodo, ja time završavam i mislim da sam postigao rekord u kratkom govoru. (Odobranje).

Potpredsednik **Jovan Antiparmaković**: Ima reč g. senator dr. Trinajstić.

Dr. Dinko Trinajstić: Gospodo senatori, dozvolite mi da i ja kao stari soko pozdravim ovu instituciju koja ide za tim, da telesno i duševno digne sile našeg naroda. Htio sam samo kratko, jer vreme ne do-

tječe, da se javim kod ove zgrade kao član onog kraja, iz koga je potekla iskra protiv sokolstva. Ta iskra, nažalost, širila se i dalje u krugovima mojih suvernika katolika, poimence svećenika. Kaže se da je Tirš bio bezvernik, da je bio protiv katoličke vere. Gospodo, sokolstvo, koje je prihvatilo ideju Tirša, nije preuzelo njegova eventualno verska načela, ono je preuzelo na sebe sve ono što je zdravo i što je za sve potrebno. Glasovi: Tako je). Tirš uz telesni uzgoj hoće da se mladež uzgoji, da se mladež u plemenitim ciljevima i u ljubavi i požrtvornosti uzgaja za sve što je plemenito i za svoga bližnjega kao i u ljubavi za domovinu, i u tim njegovim ciljevima i smernicama ja ne vidim ništa što bi bilo protiv katoličke vere, nego čak šta više, da je sve u saglasnosti s onim što naša vera kaže. (Glasovi: Tako jel). Gospodo, mi smo videli da se iz krugova katoličkih proglašavao fašizam u Italiji poganstvom, idejom poganstva. Pa šta vidimo? Vidimo dan danji da su biskupi u Italiji članovi fašizma. (Glasovi: Tako jel), vidimo da Vatikan pruža lepo ruku predsedniku vlade u Italiji, pa vas pitam, nije li to izmirenje sa onim, za šta se govorilo da je poganstvo? Vaspitanje tela ili telesno vaspitanje, to su imali i naši svećenički krugovi i ona stranka koja se okupljala i zvala „pučkom strankom“. Oni su imali isto tako telesno vaspitanje pod nazivom „orlovstva“. Dakle, to nije zapreka da se i od one strane nade potpora za ovu tako važnu nacionalnu ustanovu.

Ja sam imao prilike, gospodo, za vreme ovoga rata kretati se u krugovima naših dobrovoljaca koji su pristupili u dobrovoljačke čete, da stvaraju ono do čega smo došli i znam da je većina svih tih dobrovoljaca, da je barem većina iz krugova oficira, da su bili svi skoro sokoli. I radi toga vidite od kolike je to koristi za nacionalne svrhe. Ja se nadam da će i naši krugovi svećenički takođe doći do našeg uverenja, tim više da sokolstvo uvek i svagda proglašuje da to nije nikakva verska ustanova, već da u njegovim krugovima imaju mesta sve vere i da sve vere moraju i mogu se naučiti ovde da se međusobno snašaju. A to je ono načelo koje nam preporuča i jedan naš svetac kršćanski Sv. Pavao koji kaže: snašajte i ljubite se međusobno. Ja se nadam da će i oni krugovi koji se sada daleko drže od ove ustanove koja je čisto nacionalna, da će oni konačno uvideti da su na krivom putu i da će, sledeći svoje drugove u Italiji, pristupiti u krugove te ustanove. Ja ću glasati za ovaj budžet.

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ima reč g. Ministar za fizičko vaspitanje naroda.

Ministar za fizičko vaspitanje naroda **dr. Dragan Kraljević**: Gospodo senatori, zahvaljujem svima govornicima koji su ovde govorili o budžetu moga Ministarstva i koji su dali pojedine sugestije. To mi je tim draže što se pojedina mišljenja g. g. senatora pokrivaju sa mojim mišljenjem i neke želje koje su ovde izražene već su izvršene.

G. Šoli kažem da je nacrt Zakona o gradnji domova već izrađen i razaslan g. g. ministrima. Što se tiče g. Tome Kovačevića, ja sam zamolio Savez Sokola Kraljevine Jugoslavije da se ti anuiteti uzmu u obzir od onih 8,000,000 dinara i da se po mogućstvu nade načina da Savez garantuje anuitete za te zajmove koje će pojedini domovi uzimati kao hipotekarne zajmove. G. Gavrilu sam posebno zahvalan kad kaže da je budžet mali, ali je današnja štednja i njega skresa-

la na jednu petinu od onoga što je bilo zamišljeno. Ali nije uspeh samo kad se nešto napravi sa mnogo novca, već treba znati napraviti nešto i bez novca (Aplauz i odobravanje). G. Dr. Trinajestiću moram da odgovorim stihovima koji su pisani 1863. godine:

„S narodnošću vera ništa nema,
Ona samo na put večni sprema“.

Što se tiče vere u sokolstvu ja mislim da je sokolstvo i do sada dokazivalo poštovanje svake vere, a i od sada niko neće imati ništa da ukazuje da je bilo kojoj veri ili sekti učinjeno što na žao. To je lična stvar svakoga pojedinca i kad je neko unutra u Sokolu mora da poštuje svaku veru jednako. Što se tiče ljubavi, bratstva i sloge moram da odgovorim sa stihovima moga dede:

„Još ni jedan narod nije.
Preživio žalosnije
Što je narod jugoslavski
Živuć do sad protinaravski;
Sa svima se on spojio,
A med sobom raskolio.
Tom su krivi naučeni,
Vrh naroda uzvišeni,
A to žlotvor podupira,
Da med njima nije mira,
U svadnji se ne zna brata,
U mutlju se riba hvata.“

Tako dalje moj deda piše da narodna ljubav ne poznaje granice i ona će svetliti lučom i preko naših granica.

Predsednik **Dr. Ante Pavelić**: Pošto nema više prijavljenih govornika, molim g. izvestioca, da čita stavku po stavku predloga budžeta Ministarstva za fizičko vaspitanje naroda.

Izvestilac **dr. Ljubomir Tomašić** čita partiju 978.

Predsednik **dr. Ante Pavelić**: Prima li Senat pročitani partiju? (Prima). Objavljujem da je partija 978 primljena.

Ja ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu čl. 102 Ustava i čl. 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio ceo budžet rashoda razdela XVI — Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, i to od partije 979 do zaključno partije 987).

Predsednik **dr. Ante Pavelić**: Gospodo, time je celokupan budžet rashoda Ministarstva za fizičko vaspitanje naroda i u pojednostina primljen.

Gospodo, dajeni pet minuta odmora, pa ćemo posle nastaviti rad.

— Posle odmora —

Predsednik **Dr. Ante Pavelić**: Gospodo, sednica se nastavlja. Prelazimo na pretres razdela VI — predloga budžeta Ministarstva inostranih poslova. Reč ima Ministar inostranih poslova g. dr. Vojislav Marinković. (Pri stupanja na govornicu g. Ministra inostranih poslova dr. Vojislava Marinkovića, gospoda senatori ga pozdravljaju burnim pljeskanjem.)

Ministar inostranih poslova **dr. Vojislav Marinković**: Gospodo senatori, gospodin Ministar trgovine i industrije, kao zastupnik Ministra inostranih dela, izložio je u Narodnoj skupštini našu spoljnu situaciju i obeležio glavne linije naše spoljne politike.

Ja smatram da je potrebno, koristeći se ovom diskusijom, da izložim detaljno izvesna velika, međunarodna pitanja, koja su danas na rešavanju, a koja direktno interesuju našu zemlju. U prvom redu to je pitanje o ograničenju naoružanja, pitanje na kome danas radi jedna velika međunarodna konferencija u Ženevi. Poreklo toga pitanja nalazi se u paktu Društva naroda, gde je predviđeno da će se druge članice Društva sporazumeti da ograniče svoje naoružanje na meru, u kojima to dopušta nacionalna sigurnost. Kako je to pitanje veoma komplikovano, kako se u njemu prepliću politička i tehnička pitanja, Društvo naroda je moralo godinama raditi da pripremi mogućnost jednog takvog sporazuma. I poslednjih pet godina radila je na tome, skoro bez prestanka, jedna naročita komisija društva naroda, pripremna komisija za ograničenje naoružanja. U toj komisiji, na izvesnim načelnim pitanjima, nije se moglo doći do sporazuma. Onda su ona rešena većinom glasova a države koje su bile protiv, rezervisale su se da svoja načelna gledišta brane na samoj konferenciji. Kada se tako postigla jedna načelna baza, na koju sve države nisu pristale, onda je na osnovu nje, izrađena, projektovana konvencija za ograničenje naoružanja za koju smo i mi bili u pripremnjoj komisiji, pošto je naša država bila zastupljena u pripremnjoj komisiji za ograničenje naoružanja.

Gospodo, kod takvog stanja stvari bilo je apsolutno potrebno da se načelna pitanja, na kojima se nije moglo doći do potpunog sporazuma u pripremnjoj komisiji, diplomatski rasprave, pre nego što se dođe na konferenciju. Ali s jedne strane, želja izvesnih elemenata u svetskom javnom mnjenju da se što pre to pitanje reši, a s druge strane velika ekonomska kriza, koja se pojavila u svetu, i zbog koje je postalo vrlo poželjno da se to pitanje blagovremeno reši, — jer je finansijski teret koji povlači u svima državama potrebu naoružanja vrlo veliki, — učinilo se da se pohitalo sa sazivom opšte konferencije za naoružanje, i ona je lanijske godine u januaru mesecu utvrđena za 2 februara ove godine. Mogli smo se nadati da će se za tu godinu dana učiniti štogod da se rad konferencije pripremi i da se ta pitanja, na kojima postoje nesporazumi, na kojima nema jednoglasnosti, srede diplomatskim putem. Nažalost, to se nije moglo postići, i konferencija se sastala 2 februara, imajući pred sobom celokupno pitanje, onako kako ga je pripremna komisija za naoružanje svršila, t. j. sa nerešenim svima glavnim načelnim pitanjima.

Gospodo, bilo je odmah jasno, da kad se sva ta pitanja moraju rešavati na konferenciji, da će konferencija zbog toga morati vrlo dugo da traje i da će njezin rad biti jako usporen. Tako se i pokazalo. U načelnoj debati, koja je trajala skoro ceo februar meseca, samo su pojedine države obeležile svoja, uostalom, većinom već poznata gledišta. A kada je trebalo preći na diskusiju pojedinih načelnih nerešenih pitanja, u kojima postoje krupna razmimoilaženja između država, onda je iskrsao saziv vanredne skupštine Društva Naroda zbog kinesko-japanskog sukoba, koji je to celo pitanje za neko vreme bacio u zasenak. Konferencija je imala vremena da reši samo jedno od postavljenih pitanja, a to je predlog potpunog razoružanja, koje bi se imalo izvršiti odmah, predlog koji je bio očividno neprihvatljiv i koji je uostalom na Konferenciji propao gotovo jednoglasno. Gospo-

do, prema tome glavni rad Konferencije ostao je nesvršen i Konferencija se odložila za 11 april, i onda ima taj rad da produži.

Gospodo, naše gledište u ovom pitanju bilo je od početka jedno te isto. Kao što vrlo dobro znate, vojna snaga koju smo mi organizovali, nije organizovana zato, što bismo mi imali neki naročiti militaristički osećaj, nego iz jedne potrebe, koju ceo naš narod dobro oseća. I kad ulazimo u tretiranje ovog pitanja, mi smo svesni velike odgovornosti, koju u tom pogledu naša zemlja ima. Mi smo svesni, da naša vojna snaga ne samo da je u današnjim međunarodnim prilikama glavna, da ne kažem jedino obezbeđenje naše sigurnosti; nego da je to u isto doba i glavni element mira u celom ovom kraju sveta. (Opšte burno odobravanje i pljesak.)

Gospodo, jasno je, ko hoće objektivno da gleda prilike, da koliko je Jugoslavija jaka, toliko je ne samo njen mir nego i mir svih ostalih naroda i država u njenom susedstvu siguran. (Buran pljesak i uzvici: Vrlo dobro!) Mi osećamo i svesni smo te odgovornosti, koju imamo i prema sebi i prema velikoj zajednici naroda. (Odobravanje.) U jednoj rezoluciji, koju je sad u martu mesecu donela skupština Društva Naroda, ona je kao cilj akcije Društva Naroda istakla čuvanje odredaba pakta Društva Naroda i skrupulozno poštovanje međunarodnih ugovora. Gospodo, tačno tom cilju ima da služi naša vojna snaga. (Pljesak.) Snaga koju imamo, stoji u službi Društva Naroda, i mi nikakvih drugih ciljeva nemamo. (Buran pljesak.)

Prema tome, naše držanje mora ostati isto u tome pitanju, pa ma kako pojedine delegacije menjale svoja gledišta. Mi smo gotovi da izidemo na susret u granicama, u kojima se povećava sigurnost na drugi način. Pojačavanjem međunarodnih institucija, koje tome treba da služe, možemo i mi pomišljati na ograničenje vojne snage, ali samo u tim granicama (Glasovi: Vrlo dobro.)

Gospodo, drugo pitanje, koje je ima već blizu godinu dana stavljeno na dnevni red ponovo, to je pitanje reparacija. Pitanje reparacija smatralo se da je definitivno rešeno usvajanjem tako zvanog Jangovog plana, koji je konvencijama potpisanim u Hagu postao sastavni deo međunarodnog prava. Međutim, kako je Nemačka u prvoj polovini prošle godine došla u finansijske i ekonomske teškoće, predsednik Sjedinjenih Američkih država uzeo je inicijativu da se u tome pogledu Nemačkoj pomogne, da joj se olakša da prebrodi krizu, za koju se smatralo da je privremena, i učinio je poznati predlog: da se svi međudržavni dugovi za godinu dana odlože.

Čim nam je taj predlog saopšten, mi smo skrenuli pažnju Vladi Severo Američkih ujedinjenih država na specijalan položaj naše zemlje. Na ime, gospodo, od evropskih dužnika Severo Američkim državama i od evropskih poverilaca Nemačke većina duguju od prilike Sjedinjenim Američkim Državama. Prema tome ovakav jedan predlog bio je za njih bez rezerve prihvatljiv, sa izuzetkom jedino Francuske, jer im nije donosio nikakve žrtve ili im je donosio malo. Ima države koje su čak dobile time. Međutim naša država, pošto nije imala sreću u svoje vreme da svoje torškove na rekonstrukciju zemlje pokrije kreditima od Sjedinjenih Američkih država, ostalo je da ih pokriva iz reparacija. I zato je njeno primanje reparacija bilo za šezdeset i nekoliko miliona maraka veće nego njeno dugovanje

Sjedinjenim Američkim državama, Velikoj Britanji i Francuskoj. Znači da bi prosto usvajanjem predloga g. Huvera predstavljalo za nas jedan prema našem budžetu i prema našim budućnostima ogroman gubitak. Odgovoreno nam je da je to stvar detalja i da se o tome može razgovarati tek kad glavne zainteresovane poverilačke sile budu u načelu primile predlog g. Huvera. Kad su međutim glavne poverilačke sile primile u načelu predlog g. Huvera, onda su one sastavile konferenciju, da se taj predlog retušira a mi smo iz Vašingtona upućeni da se s njima sporazumemo o našoj stvari, pošto je to Amerika smatrala kao evropsku stvar u koju ona ne može da se meša.

Gospodo, komisija eksperata, koja se sašala u avgustu mesecu prošle godine u Londonu, priznala je jačini naših argumenata, ali je našla, da ni ona nije nadležna da po tom nešto učini, jer njezina punomoćstva ne idu dotle. A Vlade, koje su tu komisiju sastavile i koje su joj punomoćje dale, našle su, da one ne mogu menjati jednom utvrđeno mišljenje komisije, koje je rezultat kompromisa i sporazuma između pojedinih država.

Pod takvim pogodbama, gospodo, mi nismo mogli potpisati taj sporazum i Londonski protokol. Mi smo ostali pri našem pravu, da mi ne dajemo nikomu moratorijum i ne tražimo ni od koga moratorijum.

Međutim banka za međunarodna plaćanja dobivši protokol Londonski smatrala je, da mora po njemu postupiti i prestala je isplaćivati nama ono što nam je mesečno pripadalo, pošto je i Nemačka to prestala da plaća. Mi sa Nemačkom vladom nismo mogli o tom da razgovaramo, jer Nemačka nije mogla da pravi nikakovu diskriminaciju među poveriocima. Po samom Haškom sporazumu ona se obvezala, da sa pojedinim poveriocima ne tretira zasebno. Prema tome bilo je izlišno da se obratimo na Nemačku. Ali smo se mi obratili na banku za međunarodna plaćanja, koja je naš poverioc za naplatu tih potraživanja i danas mi s njime stojimo u prepisci oko toga, jer mi tražimo, da se nama naše plati, jer su nas lišili jednoga primanja, na koje smo mi imali pravo. (Burni aplauz).

Ali, gospodo, to pitanje nije ostalo u toj fazi. Ubrzo se pokazalo ono što se objektivno moglo i ranije znati, da ta godina moratorija nije ni iz daleka dovoljna. Ona nije dovoljna već ni po tom, što nije tačno, da su reparaciona plaćanja bila ni jedini pa čak ni glavni uzrok ekonomskoj i finansijskoj krizi. I videlo se to odmah, jer sam moratorijum jednogodišnji nije dao nikakovo olakšanje i nije pokazivao nikakav rezultat ni na svetskim privrednim i finansijskim prilikama ni na specijalno Nemačkim finansijskim prilikama. Prilike su se pogoršale dalje i dalje. Ali se ostalo i dalje pri tome, da je reparaciono pitanje vrlo važno i da njegovo rešenje može da bude ko neki lek krize.

I onda su počeli pregovori između sila o jednom novom rešenju reparacionog pitanja, bilo privremeno bilo stalno. Izvesne sile bile su, kao što znate, za privremeno rešenje, dok traje kriza, a Nemačka i izvesne druge sile bile su za stalno rešenje. Toga radi trebala je biti sazvana konferencija u januaru mesecu u Lozani, ali, kako se pre te konferencije ni u najosnovnijim pitanjima nije došlo ni do kakvog sporazuma, videlo se da bi bilo izlišno sazivati konferenciju, na kojoj bi svaka država ostala pri svome počet-

nom gledištu i koja ne bi dala nikakvih rezultata. Ta je konferencija odložena; docnije, sporazumom između Velike Britanije i Francuske predviđeno je da se ta konferencija održi u junu mesecu.

Gospodo, iz onoga što sam rekao o našem držanju prema planu g. Huvera jasno je kako mora biti naše držanje i na konferenciji koja se ima sastati. Ja sad hoću u nekoliko reči još jače da obrazložim to naše stanovište. Mi, gospodo, razumemo da se u današnjim prilikama žrtve podnositi moraju. Ova se privredna i finansijska kriza u svetu rešiti ne može i svršiti ne može, a da poverioci ne izgube jedan deo svojih potraživanja. Uzroci te krize, ovako akutne kakva je, u glavnom i leže u bezobzirnom i lakomislenom kreditiranju i luksuznom trošenju dobivenih kredita. Ima, gospodo, država koje ne mogu platiti ne ono što su dužne kao države, nego ni ono što su dužne i kao države i kao građani. I vi znate da i u običnom životu, kad jedan dužnik dodje u teškoće, onda se pametni poverioci ravnaju, ako je to čovek koji daje garancije da će, ako mu se donekle olakšaju tereti, biti dobar za ono za šta se u budućnosti obavezao. Pa i ovo pitanje olakšanja reparacija u stvari je jedno ravanje sa Nemačkom. Nemačka ne duguje samo reparacije; ona duguje još mnogo više po drugim osnovima, — i onda, gospodo, čak i kad bi se i sve reparacije izbrisale, to za izvesne države ne predstavlja poklon nego ravanje. Za sve države sem za našu.

Mi, gospodo, i ako smo spremni da podnesemo izvesne žrtve, hoćemo da su te žrtve pravedne i srazmerne onima koje drugi podnose (Pleskanje) — a nikako ne vidimo zašto bismo mi bili ti koji bi imali najveće žrtve da podnesu, srazмерно, za olakšanje svetske finansijske krize i za olakšanje Nemačkog položaja. (Aplauz).

Primitiće nam se, možda, da bi žrtve Severo-Američkih Država takode bile jedan čist gubitak. Međutim, gospodo, to nije tačno.

Pre svega, kao što vrlo dobro znate, prema sadašnjem raspoloženju u Sjedinjenim Severo-Američkim Državama, nema ni govora o nekakvom brisanju međusavezničkog duga. Ostalo bi samo da se smanjuju reparaciona primanja od Nemačke. A drugo, sve kad bi baš Sjedinjene Američke Države i pristale da potpuno izbrišu međusavezničke dugove s njihove strane, to bi ipak bilo jedno ravanje. Jer, kako je sada uopšte primljeno, pa kako je i poslednjim protokolom eksperata u Bazelu utvrđeno, da se uzimaju u račun sva dugovanja, sva potraživanja međunarodna, pa bilo da su državna, bilo da su privatna, — Amerika, sem tih potraživanja državnih, o kojima je reč da se brišu, ima od sviju država, pa i od Nemačke, i drugih potraživanja. I, brišući međusavezničke dugove, Amerika bi u stvari ipak osigurala i konsolidovala bar ona ostala primanja, koja, inače, naravno, mogu da dodu u pitanje, ako mi svi potpuno bankrotiramo. (Odobranje.)

Samo mi, gospodo, nemamo nikakvu kompenzaciju za ono što budemo izbrisali, jer mi ni po kakvom drugom osnovu nismo poverioci Nemačke, nego po osnovu reparacija. Mi smo čak dužnici u drugom pogledu. Znači, da ono što bismo izbrisali, da bi to bilo čisto brisanje.

Gospodo, meni je poznato da ima ravanja sa 90%, da ima ravanja sa 60%, da ima ravanja sa 30%; ima sa gotovo potpuno propalim dužnici-

ma i ravnanja sa 10%; ali, nikad nisam čuo da ima ravnanja sa 100 na 100. (Aplauz) Onda se čovek prosto ne ravna, nego će metnuti ono svoje potpuno propalo potraživanje u kasu, pa čekati da će ga nekada ipak naplatiti, ako se prilike okrenu; a možda može da nađe i kompenzacije za svoje traženje, koje nisu nemoguće da se nađu.

Gospodo, to naše držanje može da izgleda intran-sigentno, ali ono to nije. Kad smo mi voljni da podne-semo srazmerno iste žrtve kao i drugi, onda su svi drugi dužni da vode računa o našem položaju, i da se nađe jedno rešenje, da ne budemo mi ti koji sve gubimo, a ništa ne dobijamo. I to, gospodo, nije ne-moguće naći. Jer, ove cifre naših potraživanja, iako iz-gledaju velike, prema našim sretstvima, prema našim mogućnostima i našem bogatstvu, one su veoma ma-lene prema onim ciframa o kojima se radi, i koje su gotovo astronomske, prema ovim našim. I sa malo dobre volje sa svake strane, može da se nađe jedan aranžman, koji bi bio pravedan i koji bi vodio raču-na o stvarnom položaju. Prema tome, gospodo, mi smo u potpunom pravu, da naše formalno intran-sigentno držanje zadržimo sve dok se ovo naše gle-dište ne uvaži, i ne pokaže dobra volja da se jedan stvaran, pravedan aranžman nađe. (Aplauz i živo odobravanje)

Gospodo, najposle, treće pitanje, o kome smatram za dužnost da dam detaljnije obaveštenje, je pitanje o tako zvanom dunavskom sporazumu.

Kao što znate, Austrija i Mađarska nalaze se u veoma teškim finansijskim i ekonomskim prilikama. Te prilike nisu laké ni kod drugih država, ali je kod njih kriza očevidno teška i izlazak mnogo teži da se nađe. To je pobudilo Vladu Velike Britanije da u decembru mesecu učini jednu sugestiju ostalim veli-kim silama, smatrajući da se ni finansijski ni ekono-mski ne može pomoći ni Mađarskoj, ni Austriji, ako se pre toga koliko toliko ne srede ekonomske pri-like i ne stvori jedna baza za nov ekonomski život; a računajući da su dunavske države najvećim de-lom pre 15 godina bile u jednom ekonomskom pod-ručju i smatrajući da je kriza izazvana donekle time što je to ekonomsko područje razbijeno, Vlada Velike Britanije učinila je sugestiju o jednom carinskom sa-vezu između pet dunavskih država.

Gospodo, premise na kojima je taj predlog bazi-ran nisu tačne. U političkom životu to često ima, da jedna parola, koja izgleda na prvi pogled tačna, uhvati duhove, jer prestavlja jedno prosto rešenje i onda se ne ulazi u njegovo ispitivanje.

Nije istina, da je današnja kriza u svetu ma u ko-liko izazvana razbijanjem ekonomskog područja Austro-Ugarske. (Odobranje, pljesak i povici: Tako je!) Gospodo, mi svi pamtim ova vremena, naročito ih pamti-te vi, gospodo, u Senatu. Znam vrlo dobro, da Austro-Ugarska nikada nije igrala neku veliku ekono-msku ulogu u svetu, da bi time što je njeno pod-ručje bilo razbijeno stvorena bila jedna ovako opšta kriza.

Ali vi znate da u politici izvesne parole uvek igraju ulogu. Jednoj su državi ovo more pluća, dru-goj treba ova strategijska granica, treća ne može da živi bez ovoga itd., — međutim, obično to u stvari ne stoji. Ipak, pošto je to mišljenje dosta raspostra-njeno u Velikoj Britaniji, engleska Vlada je učinila takvu sugestiju. Ona je bila neprihvatljiva i to nepri-

hvatljiva i od dunavskih država i od drugih, i Velika Britanija na njoj nije insistirala.

Početkom marta meseca ove godine obratila se Francuska vlada jednim memorandumom Velikoj Bri-taniji, Italiji i Nemačkoj, u kome je iznela svoje gle-dište: da bi dunavske države trebale bez učešća i me-šanja Velikih sila da se sporazumeju i da nađu jednu bazu za razvitak njihovog daljeg ekonomskog živo-ta, da nađu sporazum, tako da mogu zatim zajed-nički tražiti i od ostalih sila, da se na bazi toga plana učine potrebni aranžmani, koji bi omogućili normal-niji ekonomski život, nego što je danas i prema tome stvoriti mogućnost iz a kreditovnje i za finansijsku pomoć tim državama.

Gospodo, taj predlog nam zvanično još nije uči-njen, jer između ove četiri sile još nije došlo do spo-razuma o tome, da se taj predlog zajednički učini, najviše zbog toga, što su neke od velikih sila bile mišljenja, da i one treba da učestvuju u tome sporazu-mu, pošto su i oni zainteresovani u našoj ekonomiji, i pošto će sutra i one imati da učine izvesne žrtve, — ne žrtve, nego izvesne aranžmane, da bi omogućile izvrše-nje plana, koji bude napravljen, — pa su smatrale da je bolje onda da sarađuju na izvršenju plana, nego da im se on predstavi kao jedna gotova činjenica.

Gospodo, Francuska, mislim i Engleska nisu mogle pristati na taj način rada, smatrajući da je i ovko vrlo teško, da se mi petoro između sebe pogađamo i da će stvar biti nemoguća, ako se to sporazumevanje bude proširivalo.

I, gospodo, ja mislim, da je to gledište opravda-no, i iznašajući pravi smisao francuskog predloga, prilika mu je i da to pokažem.

Gospodo, sadanja velika privredna i finansijska kriza u svetu ima za ovu akutnost, koju je postigla, u glavnom za uzrok mešanje država u međunarodnu trgovinu i pokušaji, koje je svaka država na svoju ruku činila, da iz te trgovine izvuče više, nego što daje.

Vidite, gospodo, kad bi neko sada sa neke druge planete došao na našu zemlju, ne znajući ništa šta se dešavalo od 1914 godine na ovamo, ali samo sa po-dacima, kakav je bio privredni život i kakve su bile životne prilike i kakav je bio — ono što se zove sada — nivo života u Evropi između 1909 i 1910 godine, pa izvršio jednu anketu, kako to sada stoji, on bi mo-rao doći do uverenja, da se između 1910 i 1932 godi-ne u Evropi desilo nešto vrlo povoljno, što je oboga-tilo Evropu i povećalo nivo života većine evropskog stanovništva. I njegov bi logični zaključak mogao biti, da nam predloži, da uđemo u još jedan rat od 4 go-dine, ne bi li definitivno i povoljno regulišali naše stanje. (Veslost).

Gospodo, već za vreme rata počelo se živeti na kredit, počela se eskontirati budućnost i trošiti kapi-tali, koji postoje i angažovati kapitali, koji će da se stvore.

1917 godine pitao me je jedan engleski političar, da li ja znam, da mu kažem ko će platiti rat, jer — kaže — to je sasvim strašno, — on ne vidi, ko će pla-titi troškove rata.

Ja sam mu rekao da je stvar sasvim prosta i da tu ne treba biti nikakav finansijski stručnjak. Rat će platiti oni koji nešto imaju, a koji nemaju, ti apso-lutno ne mogu da plate. (Veslost). I naravno, i ka-pitali godinama, decenijama pa čak i vekovima go-milani, straćeni su sasvim. Vi znate da su oni na-

primer upropašćeni u Nemačkoj inflacijom i da su izbrisali sve stare kapitale stvorene štednjom, pažnjom i čuvanjem. U Nemačkoj i u Francuskoj izvršeno je utvrđivanje franka na 22 santima, odnosno na 20 santima i još nešto, ali to je prosta stvar, tu su svi oni koji su imali kapitale, izgubili četiri petine od onoga što su imali. U Velikoj Britaniji nije tako bilo, ali je tamo naredeno porezom koji je išao na 60 i nekoliko od sto, a od septembra popustila je i funta, i sada gori sveća i sa drugog graja. Kad je posle rata trebalo konsolidovati stanje, naravno, vrlo je teško tražiti od nekog da smanji nivo života, i onda se pokušavalo raznim dosetkama i doskakanjem da se spreči ono što Francuzi zovu Rableovo četvrt sata a to je kad se plaća celi. Preduzimane su razne mere i u glavnom radilo se kreditima da se omogući rad i zarada, tako da se ne mora da oseti nezgoda i nestašica od onoga što je za vreme rata upropašćeno. Kakve su te vrste mere bile, može najbolje da se vidi, jer je mnogo više produkcije nego u industrijskim stvarima po onome što nas je pogodilo. U ovoj krizi, koja danas vlada, ima jedan deo krize, ali ima jedan deo koji je prosto normalizovanje prilika. Vi znate da su odmah posle rata poljoprivredni proizvodi izašli na vrlo veliku cenu. Oni se na toj ceni, koja nije bila normalna, nisu mogli održati, ali je ta velika cena izazvala u Sjedinjenim Državama, a naročito u Kanadi i izvesnim drugim prekomorskim zemljama naglo povećavanje proizvodnje zemljoradničke na industrijskoj bazi mašinama, namajnim radnicima i kapitalom. Kad su cene počele padati, što je stvarno moralo da nastupi, onda su, naravno, i preduzetnici dovedeni u opasnost ili da rade na štetu ili da obustave rad. Da ne bi bilo ni jednog ni drugog, tražena je intervencija države i država je intervenisala. U Sjedinjenim državama intervenisala je država na taj način, što je po izvesnim cenama otkupljivala žito, a u Kanadi po tom što je stvoren jedan „pul“ koji je u stvari to isto radio, i onda je za neko vreme taj pad cena zadržan i usled toga je za neko vreme zadržana i produkcija, jer, ljudi nisu imali razloga da prestaju, kad im se tako dobro plaća. Ali takvim intervencijama ima kraja, jer se ne može u beskonačnost kupovati nešto što se ne može prodati. A onda je jednog dana došao momenat, kad se ne samo nije moglo više kupovati, nego kad su se morali likvidirati i štokovi koji su stvoreni.

I onda su, gospodo, poljoprivredni proizvodi ne samo pali na ono na šta bi normalno pali, nego, kao kad reka provali nasip, otišli su mnogo dalje nego što bi inače otišli. Gospodo, u poljoprivredi stvar je mnogo lakša i ja mislim da ne reskiram mnogo kad kažem, da je, po svojoj prilici, ova godina bila poslednja godina poljoprivredne krize. Produkcija se smanjuje i smanjivaće se iduće godine još više. Ljudi koji nisu mogli odmah likvidirati, imali su vremina da likvidiraju preduzeća koja ne donose. Ali je u inustriji komplikovanija stvar, a međutim je ista procedura, samo sa više komplikacija i u mnogo više raznih oblika postupalo se u industriji. Industrija i produkcija održavana je kreditom, trošila se gotovina, samo s tom razlikom, što gotovinu nije trošio onaj čija je bila, nego oni koji su uzimali na zajam, ali je ta gotovina isto tako solidno i sigurno potrošena kao da su je sami sopstvenici trošili. Vidite, sad se mnogo piše na zapadu o zamrzlim kreditima. Gospodo, na žalost to nisu nikakvi zamrzli krediti, to su propale

pare (Smeh) i što pre budu došli poverioci do saznanja, da su te pare u glavnom propale i da treba spasavati bar ono što može da bude zdravo, u toliko će se bolje i povoljnije rešiti, a u koliko se budu tražile kombinacije da se sačuva ono što je definitivno propalo, u toliko će se više izgubiti.

Gospodo, iz toga haosa koji je stvoren raznim merama koje je svaka država na svoju ruku, bez obzira na druge države, preuzimala, trebalo je izaći i prilično se davno videlo da treba izaći. U tome cilju sazvana je jedna velika ekonomska konferencija 1927 godine i ta je konferencija, na kojoj su bili zastupljeni prvi ljudi, prva imena ekonomska u svetu, odredila od prilike put kojim treba ići, Trebalo se približavati slobodnoj trgovini. Gospodo, na žalost, taj put je imao samo jednu manu: da je apsolutno bio nemoguć i da niko nije lteo na taj put da naide. Ljudi nisu samo ekonomska bića. Iznad njihovih ekonomskih interesa postoje interesi idealni, interesi sentimentalni, nacionalni, politički, koji su im mnogo draži nego svi ekonomski interesi. Naš narod to vrlo dobro zna, jer da smo mi hteli trgovati s tim osećajima i tražiti gde je mekše i bolje, mi ne bi imali ovaku tešku narodnu istoriju kao što je imamo (Aplauz) ali mi više volimo biti sirotini Jugosloveni i zadržati mogućnost da razvijemo u nama sve one sposobnosti za koje smo duboko ubeđeni da ih imamo za kulturu, da i mi doprinesemo u ovu veliku zgradu koju čovečanstvo gradi svesno ili nesvesno, da doprinesemo svoj kamen, — nego biti bogati Englezi, Španjolci, Nemci ili koji drugi narod (Buran aplauz). I tako je sa svima drugim narodima i oni se neće nikad ekonomskim razlozima dati navesti da žrtvuju ove velike idealne interese.

Oni se mogu u teškim prilikama ostaviti malo na stranu, ne mora se svakog dana govoriti o njima, ali se, gospodo, oni nikad definitivno ne žrtvuju. Davno je visoko rečeno: da čovek ne živi o samome hlebu nego od svake reči, koja iz Božijih usta izlazi. Ta preponderencija idealnih interesa iznad materijalnih je nesumnjiva, da se moglo poći putem, kojim je velika Evropska konferencija savetovala da pođemo.

Gospodo, kad se videlo, da je taj put nemoguć, videlo se, da se mora tražiti drugi i da je taj drugi put jedini u organizovanju međunarodne trgovine, da ne radi svaki na svoju ruku, da se sporazumemo; šta ćemo raditi, tako, da bar ono, što budemo radili, bude od koristi i da ne bude uništeno onim, što je protivnik odnosno partner drugi učinio susedu. Na žalost, gospodo, stvari su tako komplikovane, da je apsolutno isključeno, da se ta organizacija međunarodne spoljne trgovine može izvršiti jednim velikim sporazumom među državama, jer u taj sporazum trebalo bi da uđu sve države. Međuzavisnost ekonomska je tolika, da, ako i jedna, naročito jedna krupna, jedna moćna, ekonomski moćna država izostane, onda cela stvar ponovo radi onako, kako ne treba.

Pokušalo je da se napravi jedan širi sporazum, ako ne univerzalni. I za vreme od dve godine, jedan od velikih državnika evropskih i veliki prijatelj našeg naroda pokojni Brijan (Složni usklici: Slava mu!) upinjao se, unoseći u to i svu svoju veštinu, koja je bila vrlo velika, gospodo, i sav svoj talenat i svu svoju vatru ubeđenja, da taj sporazum između Evropskih država, bar na ekonomskom polju, načini. Pošto sam imao čast, da predstavljam našu državu u Pan-evrop-

skoj komisiji, ja sam smatrao da odgovara i politici naše zemlje i da je u opštem interesu, a, uostalom, imao takve instrukcije, ja sam u tome poslu pomagao g. Brijana, ali mu nisam sakrio od prvoga momenta, da ja ne verujem, da je tako širok sporazum od jednog moguć, da se mora početi od malih i sitnih regionalnih sporazuma, pa ići ka jednom širem, dok se dođe do onog najšireg, koji bi obuhvatio ceo svet. Gospodo, neuspeh, momentalni neuspeh te Pan-evropske ideje u pogledu ekonomskom, pokazao je, da ostaje još samo ovaj posebni put, da se počne sa regionalnim sporazumom. Gospodo, iskustvo, koje smo imali sa tako zvanim ekonomskim sporazumom između Nemačke i Austrije, a koji se kratko zvao anšlusom, pokazalo je, da ti regionalni sporazumi mogu da odgovore svome zadatku samo ako se apsolutno isključe političke primese iz njih.

Inače oni ne samo da neće doprineti sređivanju prilika, nego će učiniti to sređivanje prilika apsolutno nemogućim. I pošto se sa jednog kraja moralo početi, i pošto je trebalo isključiti te političke primese, koje u samom početku onemogućavaju da se nešto zdravo napravi; Francuska Vlada došla je na misao, da se taj početak učini u srednjoj Evropi, i da počnu to pet Dunavskih država, koje politički nisu na istoj liniji, i prema tome bi cela kombinacija bila politički neutralna, a da se odmah u početku, dok se stvar ne bi svršila, isključi mešanje velikih sila, da bi se i tu sprečilo da politički obziri ne ometaju ekonomske sporazume.

Gospodo, vrlo je teško reći, hoće li se u tome uspeti. Nije izvesno da će se postići ta saglasnost velikih sila, premda se ja nadam da hoće. I zato na nama petoro stoji jedan veoma veliki i težak zadatak: da nađemo nove formule ne samo za nas, nego nove formule u opšte po kojima će se i drugi posle moći vladati. A mi, gospodo, naša pet naroda, nismo do sad imali tu ulogu da budemo idejne vođe u svetu i da pronalazimo nove metode, pa da nas drugi imitiraju. Mi smo se obično zadovoljavali mnogo skromnijom ulogom. Sad nam je sudbina naturila da mi prednjačimo. I sasvim je dozvoljena skepsa i ne prestavlja nikakav pesimizam, ako se strahuje hoćemo li se mi pokazati na visini. Jer, stvar je komplikovana.

I vidite, gospodo, kad god se spomene sporazum Dunavskih država, kad god je ta stvar, u raznim oblicima i u raznim kombinacijama na dnevnom redu, kako je u nju unošeno vrlo mnogo političke primese, pa odmah svaki zamisli nešto drugo i ima svoje specijalne razloge iz koga taj sporazum neće. Ne mogu ljudi da se otmu od toga. I ja vidim da je g. Beneš u Čehoslovačkom Senatskom odboru za spoljne poslove smatrao za potrebno, da neznam po koji, valjda devedeset, deseti put, demantuje da mi možemo pristati na kakvu federaciju Dunavskih država itd., što vam najbolje pokazuje koliko je teško izvesne usadene ideje suzbiti. Ali, ovde zaista o tome svemu ne može da bude reči. Nije cilj da se postigne jedan sporazum između pet Dunavskih država, koji bi ostao nešto za sebe prema ostalom svetu. To je apsolutno nemoguće.

Mi, gospodo, imamo druge pijace o kojima smo prinuđeni voditi računa. To je jasno kao dan da se mi ne možemo uputiti samo jedni na druge, a ne voditi računa o drugim. Mi moramo napraviti takav sporazum koji će nam dopustiti da se on proširi zatim, sasvim pri-

rodno, i na istim bazama, i na one sve države sa kojima mi imamo neposrednog interesa, i sa kojima neki od nas imaju čak većih interesa, nego sa državama Srednje Evrope, sa državama Dunavskim. Hoćemo li mi, gospodo, tu uspeti? Kao što sam rekao, zavisi od veštine i umšnosti, koju budemo pokazali, ali zavisi vrlo mnogo i od dobre volje, sa kojom nas budu pomogle velike sile i koju budu pokazale prema toj kombinaciji.

Ja se nadam, da će velike sile uvideti da je i njihov interes da se sređivanje počne i da je najprirodnije i najlakše da se ono počne na ovaj način, na koji je predloženo. Da taj način ne isključuje da one jedna za drugom u te kombinacije uđu, i ne samo da to ne isključuje, nego je izvesno da to mora i biti, ne samo s njima nego i sa drugim susednim dunavskim državama koje nisu za sada ušle u ovu kombinaciju. Ako se ona sada zadržava samo na pet dunavskih država to je, gospodo, zbog toga da se ova komplikovana stvar lakše počne rešavati. Ali pri samom rešenju, mi koji u njoj učestvujemo, moramo voditi računa i o onom što će sutra biti, niti iko zamišlja da od pet dunavskih država mi napravimo neku autarhiju, koja će sama sebi biti dovoljna i zatvoriti nam pijace i rad sa ostalim državama.

U ostalom, gospodo, mi smo u tom pogledu dali sva uverenja onima koji su u tom pogledu najviše zainteresovani, da mi nikako ne mislimo izvesti oprobana trgovačka prijateljstva i trgovačke veze zanemarivati i žrtvovati nešto nečemu što tek treba da pokaže svoju efikasnost, da mi tražimo novo, da to tražimo u dobroj veri i dobroj nameri, ali da mi zbog toga ne mislimo ono što je kod starog bilo dobro da napuštamo.

Mi smo, gospodo, bili nezvanično sondirani od francuske vlade kako gledamo na ovu stvar, pre nego se ona obratila memorandumom velikim silama. Iz razloga koje sam malo čas izneo, mi smo, naravno, odgovorili povoljno, da smo mi gotovi da sasvim dobronamerno, sasvim iskreno i sasvim lojalno pokušamo sporazum i učinimo što je moguće i što odgovara našim interesima, da do toga sporazuma dođe. To je, uostalom, gospodo, saglasno i potpuno u skladu celokupne naše spoljne politike, ne samo ekonomske, nego i nacionalne. Mi smo u svakom pogledu za međunarodnu saradnju i hoćemo da učestvujemo pri svakom pokušaju, koji će uneti više reda i više konsolidacije u svetu i, prema tome, mi ne možemo ne prihvatiti s iskrenošću jednu ovakvu inicijativu, za koju se nadam da će se u najkraćem vremenu ostvariti (Opšte burno odobravanje, pljesak i uzvici: Živeo!).

Pretsednik Dr. Ante Pavelić: Gospodo senatori, pošto su se govornici, prijavljeni da govore po ovom razdelu budžeta, odrekli reči, molim gospodina izvestioca, da izvoli čitati pojedine partije proračuna Ministarstva inostranih poslova.

Izvestilac dr. Ljubomir Tomašić: čita partiju 305.

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat ovako pročitano partiju? (Prima) Objavljujem da je ovako pročitana partija 305 jednoglasno primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu člana 102 Ustava i člana 67. Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio ceo budžet rashoda - razdela VI — Mi-

nistarstva inostranih poslova, i to od partije 306 do zaključno partije 325.)

Pošto je inače postignut sporazum da se budžet Ministarstva inostranih poslova usvoji aklamacijom, te nije prijavljen nijedan govornik o ovom budžetskom razdelu, objavljujem ovim da je celokupan budžet Ministarstva inostranih poslova primljen jednoglasno. (Burno odobravanje, pljesak i povici: Živeo!).

Određujem odmor od pet minuta.

(Posle odmora)

Pretsednik Dr. Ante Pavelić: Gospodo senatori, sednica se nastavlja. Otvaram pretres VIII razdela: predloga budžeta Ministarstva finansija. Ima reč g. Ministar finansija.

Ministar finansija dr. Milorad Đorđević: Gospodo senatori, kao i ceo budžet za 1932/33 godinu, i predlog budžeta Ministarstva finansija raden je u znaku štednje. Taj predlog budžeta izišao je iz finansijskog odbora Narodne skupštine, a tako ga je usvojila i Narodna skupština, u iznosu od 318,057.666 dinara za rashode finansijske administracije i u sumi od 634,843.977 dinara za rashode državnih privrednih preduzeća, koja su obuhvaćena u resoru Ministarstva finansija. Ta preduzeća su: Uprava državnih Monopola, državna dobra Belje, i Topolovac i fabrika šećera na Čukarici. Ukupan iznos rashoda, prema tome za ceo ovaj veliki resor iznosi 960,901.000 dinara. U odnosu prema budžetu za 1931/32 godinu, koji je danas na snazi, budžet je smanjen za 189,283,418 dinara.

Da vidimo kako se ova ukupna suma rashoda, koja se predviđa u budžetu Ministarstva finansija, odnosno smanjenje koje nov predlog budžeta pokazuje prema budžetu koji je sada na snazi, repartira na pojedine glavnije grupe budžetskih rashoda.

Posmatrajući zasebno čisto administrativne rashode, koji skupa predstavljaju našu finansijsku režiju, režiju naplate državnih prihoda, a osobeno rashode privrednih preduzeća, čija je bitna karakteristika, kao što sam imao prilike da naglasim već u načelnoj debati o predlogu budžeta, da svoje rashode podmiruju sopstvenim prihodima odbacujući još izvesni višak za podmirenje potreba opšte državne administracije.

Kod uprave državnih monopola specijalno taj višak je naročito osetan, višak iznosi nešto više od 1,800.000.00. — dinara te time doprinosi u najvećoj meri pojačanju one globalne cifre čisto finansijskih prihoda koji se iskorišćuju za podmirenje rashoda opšte državne administracije.

U ovoj prvoj sumi od 318,000.000 dinara, govorim samo o milionima, najveći deo obuhvataju lični rashodi i iznose 256,197,355 dinara. To su rashodi za personal u samoj centrali, dakle u Ministarstvu, u svim finansijskim direkcijama sa njima podređenim in finansijskim nadležnostima i poreskim upravama, za celokupnu finansijsku kontrolu, za sve carinarnice, za državna pravobranilaštva. Ti rashodi su za novu budžetsku godinu smanjeni za 60.000.000 dinara, i to smanjenje, kao kod svih drugih ministarstva, rezultira u glavnom iz smanjenja dodataka na skupoću, koje je već sprovedeno uredbom ministarstskog saveta. Osim toga, smanjenje je još i u tom, čime se ovaj predlog budžeta Ministarstva finansija razlikuje od ostalih budžetskih predloga, u smanjenju samoga broja

službenika, koji su danas upotrebljeni u finansijskoj administraciji. Broj osoblja u Ministarstvu finansija smanjen je za narednu budžetsku 1932/33 god. za 1884 lica. To smanjenje nije fiktivno, nije računsko, nego se stvarno za toliko ima sprovesti redukcija personala.

Druga grupa rashoda koja se pokazuje ovome budžetu, to je u putnim i selitbenim troškovima. Oni su predviđeni u sumi od 14 miliona dinara prema 15 1/2 miliona koliko je odobreno za prošlu godinu. Ovde nismo mnogo štedeli, a to iz dva razloga. Prvo, što smatramo da za dobru i urednu funkciju administracije — to se može kazati za svaku administraciju u opšte — inspekcijona je služba od prvorazrednog značaja. Naša je velika briga da tu inspekcijonu službu unapredimo, da od nje stvorimo ono što ona treba i da bude, da je iskoristimo i da pomoću nje finansijska administracija bude primerna, da bude primeran rad u svakom pogledu, i da našu finansijsku administraciju podignemo na visinu na kojoj ona i treba da bude onako isto kao što je to i u drugim naprednim zemljama. Inspekcijonu službu mi moramo još reformisati malo osetnije, čak tako da ona bude u buduće u prvom redu instruktivna. Malo docnije, kad vam prikazem strukturu personala uposlenog u finansijskoj administraciji, vi ćete, gospodo senatori, još bolje vidite koliko je to važna stvar i kolika je potreba te stalne budne instruktivne inspekcije. Mi ovaj kredit nismo osetnije smanjivali u jačoj meri zbog toga, što bi osetnije smanjivanje na partije putnih i selitbenih troškova išlo možda na uštrb naše poreske politike.

Vi znate, gospodo senatori, da mi nemamo još definitivnoga katastarskog premera u velikom delu naše zemlje — premera, i da bi se taj novi premer podmirio, mora se forsirati iz godine u godinu i sve jačoj razmeri. Oni treba da budu izvršeni po jednome programu koji je utvrđen još pre nekoliko godina, ješ pre donošenja novoga zakona o neposrednim porezima. I po tome programu u narednoj budžetskoj godini premer treba da se izvrši na dva puta većem broju hektara nego što je to bilo u 1931/32 god.

U 1931/32 budžetskoj godini definitivno je premereno 50% u pogledu broja hektara, od ukupne količine hektara koji su bili premereni do kraja 1930 godine. Razume se, taj nov premer i rad na katastru iziskuje troškove, — i oni su u novom predlogu budžeta povećani u odnosu prema sadašnjem budžetu. Zato je krajnji efekat ovoliki, a nije jači. Na ostale upravne troškove, sve upravne troškove, koji su potrebni da bi finansijski aparat funkcionisao, treba da se utroši u narednoj budžetskoj godini 37 miliona 975 hiljada, dakle, za 15 miliona manje nego što je bilo predviđeno i odobreno za tekuću budžetsku godinu. Ovde su uštede u svima rashodima sprovedene vrlo rigurozno. Investicionih rashoda u predlogu budžeta Ministarstva finansija u stvari nema, osim jednog malog kredita u milion i dvesta hiljada dinara, a to nisu nikakve investicije već jedan rashod za održavanje. Svi ostali krediti eliminisani su iz predloga budžeta. Ipak će se nešto graditi, za potrebe finansijske administracije, naročito carinarnice, ali se one neće podizati iz budžeta, nego će se podizati iz Kaldeminskog fonda pojedinih opština. Danas je već u građenju veći broj objekata te vrste. Po istom ovome kriterijumu reducirani rashodi do onih granica do kojih je to dopuštala potreba održavanja dobrog reda i rada u fi-

finansijskoj administraciji — postupa se i u budžetima privrednih preduzeća, Uprave monopola, Državnih dobara Belja i Topolovca, koji su u ovom budžetskom predlogu još radi racionalnije i jeftinije eksploatacije spojeni, kao i u budžetu fabrike šećera na Čukarici. — Razume se, da se kod čisto ekonomskih produktivnih rashoda u budžetu državnih privrednih preduzeća nije moglo ići suviše daleko sa razloga, što bi jača redukcija neminovno dejstvovala na pribiranje prihoda te ustanove. Da se ta posledica pokaže, manifestuje, onda se u stvari ništa ne bi radilo. — Da se zadržim sa nekoliko reči na glavnoj grupi rashoda finansijskoj administraciji — na ličnim rashodima koji predstavljaju 75% naše fiskalne režije i da o toj grupi rashoda dam neka detaljna objašnjenja. Naša celokupna fiskalna administracija ima 13.888 ljudi. Tu su svi činovnici, svi zvaničnici, među koje dolaze ceo korpus finansijske kontrole, svi služitelji i dnevničari, od ministra pa do najmanjeg službenika u finansijskoj administraciji.

Za procenu rada i rezultata u radu finansijske administracije, od interesa je da gospoda senatori znaju kakva je podela po stepenima činovničke hijerarhije toga ukupnog broja finansijskog personala. Tako, u Ministarstvu finansija ima jedan činovnik iz prve činovničke grupe. Nema nijednog činovnika iz druge grupe prvog stepena. Ima dvojica činovnika iz druge grupe drugog stepena, iako ne primaju prinadležnosti te grupe. To su dva pomoćnika Ministra. Ima 27 činovnika iz treće grupe prvog stepena; 38 činovnika iz treće grupe drugog stepena; 65 činovnika iz četvarte grupe prvog stepena; 65 činovnika iz četvarte grupe drugog stepena; 146 činovnika iz pete grupe; 632 činovnika iz šeste grupe; 500 činovnika iz sedme grupe; 1.395 činovnika iz osme grupe; 1.344 činovnika iz devete grupe i 481 službenika iz desete grupe. Zvaničnika ima 5.803. To su organi Finansijske kontrole, koji su, sem nekoliko desetina činovnika, svi u rang zvanika. Služitelja ima 647. Dnevničara, među kojima su takođe i dnevničari-organi Finansijske kontrole, ima 2.710. Činovničkih pripravnika ima 1.477.

Kao što vidite, gospodo, iz ovih cifara, većina finansijskih službenika, ona većina, na kojoj, u stvari, počiva finansijska administracija i to onaj izvršni deo finansijske administracije, onaj deo administracije, koji je stalno i u neposrednom kontaktu sa narodom, predstavljena je činovnicima na najnižim stepenima hijerarhije. Činovnici devete grupe, to su činovnički pripravnici, to su, u stvari, početnici u znanju. Njih ima 1.344. Tu dolaze poreznici i carinici. Zatim, onih u prvoj narednoj — osmoj grupi ima svega 1.395. To su opet činovnici sa svega nekoliko godina službe, u svakom slučaju sa manje od 10 godina službe.

Broj zvaničnika, kao što ste opet videli, iznosi preko 5.000. Ta okolnost je vrlo interesantna i značajna, jer nam ona objašnjava dve pojave, dve činjenice, koje treba imati u vidu u proceni, prvo, rezultata finansijske administracije, njenog poslovanja, a drugo u pogledu koštanja finansijske administracije, u pogledu naše fiskalne režije.

Da dam, gospodo, prvo nekoliko podataka o ovoj drugoj stvari, o stvarnom koštanju, o stvarnoj fiskalnoj režiji. Prvo, što se tiče naplate neposrednih i posrednih poreza, isključujući carine.

Ti ukupni rashodi ne samo lični, nego i materi-

jalni za organe, koji vrše naplatu tih državnih dažbina neposrednih i posrednih poreza, — ukupni rashodi iznose 219,196.606 dinara. Prihodi međutim, koje ti organi ubiru, iznose 3,795.000.000. Tu su finansijske direkcije, poreske uprave i sve finansijske kontrole. Prema tome tu bi režija iznosila 5,80 dinara, to jest ubiranje sto dinara prihoda tih dažbina nas bi trebalo da košta 5,80 dinara. Defakto, međutim taj račun ne bi bio ispravan, jer ovi isti organi vrše i čitavu seriju drugih poslova, koji takođe treba da budu uzeti u obzir pri izračunavanju stvarne režije. Tako ti isti organi vrše naplate monopolskih kazna, šumskih šteta, bolničkih troškova, banovinskih prireza, opštinskih prireza, vodoplavnih doprinosa, radničkog osiguranja za ured za osiguranje radnika, komorskog prireza, anuiteta, Privilegovane agrarne banke — rukuju najzad svima depozitima. To su sve aktivni poslovi na ubiranjima novca kod tih nadležnosti.

Ako izvršimo jednu korekciju s obzirom na taj proširen delokrug njihovog poslovanja, onda bi stvarno koštanje naplate 100 dinara prihoda iznosilo tri dinara. Sa tri dinara rashoda mi ubereemo sto dinara prihoda.

Međutim, tu bi na svome mestu bila još jedna druga korekcija. Ovi isti organi vrše i druge poslove, da ih nazovemo pasivnim. Oni koji plaćaju u najvećem delu zemlje invalidski prirez, plaćaju ga preko tih organa, — oni vrše čitavu seriju računovodno-blagajničkih poslova, i ako su samo čisto poreski organi tako, da se ona režija od tri dinara svodi na 1,50, najviše na dva dinara.

Tako nistko fiskalne režije nema ni jedna zemlja u Evropi. Nemačka i Francuska — a o Engleskoj ni da govorim — imaju režiju, koja prelazi 15%. Kod nas su kao što vidite prilike u tom pogledu povoljne, i glavno objašnjenje je u tome, što je taj personal prvo mlad, objašnjenje je u tome, što je taj personal prvo mlad, što je uglavnom početnički personal, koji se plaća, te su mu zbog toga prinadležnosti manje, a lični rashodi predstavljaju glavnu poziciju u našoj fiskalnoj režiji, i drugo, što su prinadležnosti naših državnih službenika uopšte znatno niže, nego u drugim zemljama, izuzimajući Balkanske zemlje, a napose Bugarska i Grčka, koje stoje ispod nas u tome pogledu.

U pogledu carina odnos je približno isti, ne računajući centralne carinske blagajnice, koje takođe vrše delimično blagajničke poslove, i ne vršeći nikakvu korekciju u tome pogledu, nego uzimajući u obzir samo naplatu prihoda od carinarnica, režija iznosi 2,54 dinara. Razume se da s obzirom na konstantno smanjenje spoljne trgovine i otuda stalni pad carinskih prihoda, i ova režija se u budućnosti mora nešto povećavati, jer je aparat tu, personal je tu, tu se mora plaćati, ali je uvoz i izvoz sve manji, pa su usled toga i prihodi manji.

Isti je odnos i kod monopola. Danas ta režija iznosi 20,18, ali je tu obuhvaćena i sama vrednost artikala, koje monopol pušta u prodaju ili ih on preradjuje. Ako se to izdvoji, i računa se samo čista pežija, onda je odnos prilično isti kao i kod carina. Kao što vidite, gospodo, nas naše poslovanje u Ministarstvu finansija ne košta tako mnogo.

Drugi momenat koji je značajan da se procenjuje s obzirom na onaj broj personala u Ministarstvu finansija i onu hijerarhijsku repartaciju toga personala, jest rad naše finansijske administracije, naročito poreskih organa, koji su u neposrednom kontaktu sa po-

reskim obveznicima. Taj rad nije savršen, bez sumnje, nije savršen najvećim delom baš zbog ovoga: Nemoćuće je od početkaka u službi, od neizrađenih i neiskusnih službenika očekivati da rade onako kao što rade oni koji su na jednom poslu, proveli godine, a možda i decenije. U pogledu rada poreskih vlasti još je jedna okolnost doprinela da rad tih vlasti gde-gde i kadkad zapinje škripi i sledstveno izaziva proteste kod poreskih obveznika. To je primena novog poreskog zakona. Taj je zakon došao prilično iznenada. On počiva na osnovima teoriskim, sa kojima veliki broj personala u pojedinim delovima zemlje nije bio familijarizovan. Poreski zakon sam po sebi sadrži norme i trebalo je da se izvodi na način, na koji poreski personal dotle nije bio navikao, i trebalo ga je svići, trebalo ga je poučiti od strane onih koji su trebali da obučavaju, koji su trebali da budu instruktori u tom velikom poslu, jer čini me se, da u državnoj administraciji teško je naći značajnijeg posla no što je posao koji od naroda uzima sretstva, kojima narod treba da doprinese podmirenju javnih potreba. Opravdani su prema tome u znatnoj meri svi prigovori, koji su i u ovom domu i u Narodnoj skupštini činjeni nedovoljnom redu, može biti, ili ne baš zadovoljavajućim rezultatima u redu naše poreske administracije; ali su isto tako, mislim, objašnjivi i uzroci što je to tako.

Uzroci koji su postojali kod donošenja novog Zakona, postoje delimično i danas, ali se napredak nesumnjivo oseća i ja mislim da je opravdana nada da će taj napredak u budućnosti biti sve osjetniji. Na tome se radi i radiće se. U predlog Finansijskog zakona za 1932/33 godinu uneli smo jedno naročito ovlašćenje za Ministra Finansija, po kome će on moći stvarati naročite kurseve za poreske činovnike, u cilju, razume se, poboljšanja njihovog kvaliteta, u cilju zavedenja boljeg reda i veće ekspeditivnosti u radu poreske administracije. Mi se nadamo, uvereni smo čak čvrsto, da će taj rad na poboljšanju kvaliteta personala, na kome će se raditi intenzivno, da će on dati svakako dobrih rezultata.

Jedna druga važna tačka programska u radu Ministarstvu Finansija koja stoji pred odgovornim faktom, to je unapređenje i poboljšanje naše računске — blagajničke administracije. Na tu administraciju do sada smo imali prilike u mnogo mahova da čujemo više žalbi, više prigovora, nego na porešku administraciju. Mnogo se ukazuje prstom na nesavršenost našeg zakona o Državnom računovodstvu. Ja ne bih rekao da je on nesavršen u svojim teorijskim osnovama, ali on ne odgovara sadašnjim prilikama u našoj državi i sadašnjem zakonodavstvu ne odgovara organizaciji drugih državnih ustanova, koje, razume se, moraju biti sa njim u dodiru, moraju biti u dodiru sa Ministrom finansija, sa finansiskim organima, jer ni jedan državni posao ne može biti sproveden bez novaca, a to znači ni jedno državno nadležstvo, iz ma koga bilo resora, ne može biti slobodno, nezavisno od uticaja i poslovanja u finansijskoj administraciji. Na izmeni Zakona o Državnom računovodstvu, na donošenju novog Zakona o Državnom računovodstvu rađeno je i pre moga dolaska na sadašnji položaj, radi se i sad i ja se nadam da će u narednoj budžetskoj godini iz resora Ministarstva finansija Zakon o Državnom računovodstvu biti prvi zakon koji će biti podnet Narodnom Predstavništvu. Syakako bi me odvelo daleko ako bi sada u ovoj prilici ulazio detaljno u obješnjenje toga zakonskog

projekta. Reći ću samo da se pri izradi toga predloga Zakona rukovalo željom i nastojavanjem da otklonimo sve one nezgode koje su se u radu u dosadašnjem zakonu u praksi pokazale, da otklonimo suvišan formalizam, da administraciju uprostimo, ali da isto tako osiguramo i kontrolu poslova.

Potreba ekspeditivnosti je naročito velika za svu administraciju, ona je naročito velika za finansijsku administraciju i to sa razloga, koji malo čas naglasih, što se rad ili nerad, u finansijskoj administraciji skoro automatski reperkutuje, prenosi i na rad celog ostalog državnog aparata. Trudićemo se, da tim novim zakonom omogućimo veću ekspeditivnost, bolji red, jeftiniju administraciju, ali odmah kažem, da nikako ne možemo isključiti potrebu kontrole. Često se kod nas govori, govori se dvanaest godina, problem je jednako na dnevnom redu o uprošćenju i pojeftinjenju, u vezi s tim, državne administracije. Međutim konkretni načini, kako bi se do toga rezultata došlo, nisu do sada bili indicirani ni sa koje strane, sa svim potrebnim detaljima i sa razrađenim detaljima. Teško ih je, prema tome, i u finansijskoj administraciji sasvim lako naglasiti i sprovesti. Ja mislim da ne bi bilo teško meni, da takav jedan sistem uprošćivanja, brzine, ekspeditivnosti sprovedem kroz zakon o državnom računovodstvu, Takav idealan sistem s tim kvalitetima, koji se žele da ima naša administracija uopšte a finansijska administracija na po se. Radi toga bi samo trebalo da pođemo od jedne osnovne pretpostavke: da je svaki čovek, kome je ma u kome vidu ili ma u kome svojstvu povereno rukovanje državnom imovinom, besprekorno, savršeno pošten, da državno poštuje kao svoje, i više nego svoje. Gospodo, gledajmo stvari onakve, kakve su. Još nije vreme, da do tih takih pretpostavki dolazimo. Moramo voditi računa da taj novi sistem računovodno blagajničke administracije u našoj državi počiva negde na srednjoj liniji između potrebe jednostavnosti, potrebe ekspeditivnosti i potrebe kontrole. Na toj srednjoj liniji tim kompromisom između te dve linije, koje treba da se udovolje, ja mislim da će novi zakon o državnom računovodstvu naći rešenje, koje će za našu državu biti dobro i zadovoljavajuće.

Gospodo, ja vas neću više zamarati detaljima, koji bi se odnosili isključivo na rad, na politiku, na program Ministarstva finansija. Ali kako nisam imao prike da, pri zaključku načelne debate o predlogu budžeta za 1932/33 godinu, odgovorim na nekolike prigovore i kritike, koje su tom prilikom bile formulisane, ja ću moliti gospodu senatore da mi dopuste da se, ovoga puta, u kratkim potezima osvrnem na glavne od tih prigovora i kritika.

U iznetim prigovorima izdvajaju se naročito tri glavna momenta na koje bi se ovom prilikom trebalo osvrnuti. To su realnost novog budžeta odnosno stabilnost budžetske ravnoteže na kojoj on počiva, na drugom mestu, monetarna politika, najzad, Vladina poreska politika.

Pošto je Vlada podnela Narodnom predstavništvu osobeni zakonski predlog koji se odnosi na neposredne poreze, ja naročito naglašavam da ću u svome ekspozu, o tom zakonskom predlogu, izneti glavne smernice Vladine poreske politike i odgovoriti na prigovore i kritike.

U pogledu budžetskog predviđanja za 1932/33 godinu ja i ovoga puta podvlačim, da je to predviđanje izvršeno sa krajnom oprežnošću i nastojavanjem da

se budžet u istini prilagodi stvarnim privrednim prilikama u zemlji.

Pri svem tom u planu finansiranja za narednu budžetsku godinu nije isključena i eventualnost podbacivanja prihoda. Baš zbog toga i u finansijskom zakonu i u novom zakonu o taksama predviđene su odredbe iz kojih treba da rezultiraju novi prihodi koji bi bar delimično popunili eventualni manjak u budžetom predviđenim prihodima.

Ti novi prihodi su u glavnom takse, koji treba da se naplate na osnovi novog zakona o taksama; efekat kojega se može procenjivati i sa 130 do 150 miliona dinara. U koliko, pak, na taj način budžetska ravnoteža ne bi mogla biti osigurana; Vlada će, kao što sam imao prilike da izjavim u toku ove budžetske debate i u Narodnoj skupštini i u Senatu, preduzeti dalje shodne mere; da po svaku cenu državne rashode prilagodi državnim prihodima. Naše državno finansiranje je do sada teklo prilično normalno. U koliko bi se pak prilike u narednoj budžetskoj godini u jačoj meri pogoršavale, i time bila dovedena u pitanje naplata državnih prihoda u predviđenim iznosima, svi resorni Ministri biće dužni da rashode angažuju po još strožijem kriterijumu nego do sada, otklanjajući i odlažući pri tome sve one izdatke koji ne odgovaraju apsolutno imperativnim i neodložnim državnim potrebama. Tako postupajući, mi se nadamo i predviđamo, a u pitanju budžeta sve se osniva na predviđanju, da će budžetska ravnoteža moći i u narednoj budžetskoj godini biti bez jačih i težih potresa održana, t. j. da će država moći uredno da odgovara svima svojim obavezama kako u inostranstvu tako i u zemlji.

Gospodo senatori, da se ovaj cilj postigne, nema žrtava koje bi se mogli žaliti. Naponi koji bi nam, u težnji ka tome cilju, bili nametnuti, mogu biti vrlo teški i čak bolni. Samo, ni pred takvim naporima ne smemo se zaustaviti, ne smemo ni u ovim teškim trenucima za našu privredu malaksati ni popustiti. Moramo stalno imati pred očima da naponi koje danas prihvata i izdržimo ne mogu ostati bez rezultata u budućnosti. Ti rezultati, koje slobodno tada možemo očekivati kao povoljne za naš državni kredit, za nacionalni prestiž uopšte, kompenziraju u širokoj meri sve žrtve i teškoće, koje u ovim danima budemo sebi nametnuli.

Zato, gospodo senatori, treba istrajati na mučnom i trnovitom ali pravom putu kojim gredimo u vođenju naših državnih finansija. A taj put je onaj koji obeležavaju zdrave, klasične metode, naukom i praksom osveštani principi.

Te metode i ti principi iziskuju pre svega za zdravo vođenje državnih javnih finansija, i za održanje i prosperitet narodne privrede, stabilan narodni novac kao stalno merilo vrednosti.

Da li je potrebno i da naglašavam od kolike je važnosti stabilnost novca za privredu i finansije? Zadovoljstvo mi je da konstatujem da u ovom visokom Domu niko od Gospode govornika nije osporavao tu važnost. Samo su neka Gospoda sa izvesnom malom dozom zabrinutosti u svojim govorima postavili pitanja da li će Ministar finansija tu stabilnost moći stvarno održati.

I ako je štanovište Vlade u ovom osnovnom pitanju naših finansija i naše privrede poznato, želim i ovoga puta svom snagom da naglasim i podvučim da će Vlada ostati verna svome shvatanju u pitanju sta-

bilizacije novca, da će narodni novac čuvati svim silama i sredstvima, kao veliko dobro iz koga samo može rezultirati privredno i finansijsko ozdravljenje, a zatim nov polet i napredak. (Opšte odobravanje i plesak).

Budžetska situacija neće izvesno dovesti u pitanje stabilnost narodnog novca. Država neće zakucati na vrata Narodne banke, da tim jevtinim i lakim načinom olakšava situaciju. To olakšanje bi u ostalom bilo samo efemerno. Neka se to zna jednom za svaгда, naročito u krugovima lakovernog sveta, koji se, možda pod utiscima momentalnih teškoća, a možda pod utiscima uličnih prepričavanja, najčešće zlonamernih, dovodi u zabludu od koje ne samo taj lakoverni svet nego i opšti interesi zemlje mogu imati štete.

Za naš trgovinski bilans se gde i kadkad navodi da bi on usled svoje pasivnosti mogao postati opasnost za stabilnost dinara. To tvrđenje ne odgovara stvarnosti. U prošloj godini naš trgovinski bilans nije bio pasivan. Zaista privatna trgovina nije predstavljala za naše novčano tržište, odnosno naš emisioni zavod, veliku brigu u pogledu dobavljanja za nju stranih platežnih sredstava. Bitna odlika naše privredne strukture je njena elastičnost. Sa opadanjem našeg izvoza, koje nesumnjivo povlači opadanje kupovne moći našeg stanovništva, opada i naš uvoz. Ravnoteža se tu dakle ipak održava.

Ozbiljnije teškoće predstavlja bilans plaćanja, čija je aktiva smanjena usled slabijeg priliva stranih kapitala, slabijeg priliva prihoda od turizma, sve manjih pošiljaka naših emigranata iz inostranstva, da pomenemo samo ove najvažnije pozicije na strani aktive našeg bilansa plaćanja. Ne treba, samo, pri tom gubiti iz vida da su umanjene i da se umanjuju i pasivne pozicije našeg bilansa plaćanja, jer osim smanjenja uvoza, privatna zaduženja u inostranstvu su skoro sasvim iščezla, naši turisti takode manje odlaze u inostranstvo, i što je najvažnije, državna inostrana plaćanja su osétno umanjena, i to smanjenje će se naročito pokazati u idućoj budžetskoj godini. Vlada će nastojavati pored toga da i tehničkim sredstvima koja su u današnjim prilikama postala skoro normalna u većini zemalja, nastojavati da održi ravnotežu i u našem bilansu plaćanja, vršeći pri tome, razume se, uredno svoje obaveze u inostranstvu, ne napuštajući ni jednog trenutka brigu o ugledu koji je naša zemlja uvek imala kao dobar i uredan platiša. Ni s te strane, dakle, nema opasnosti, zastabilnost narodnog novca, a momentane teškoće koje su neminovne u zemljama agrarne strukture, oskudnim u kapitalima, ne treba nikako uzimati kao činjenice koje bi Vladu u vođenju njene finansijske politike mogle odvesti na stranputicu, to jest na opasni i klizavi put neizvesnih valutnih eksperimenata.

Naglašena je i nestašica novca na našem novčanom tržištu kao uzrok sadašnjih akutnih teškoća. Nestašica novca, međutim, nije uzrok već posledica krize. Novca ima, samo je on delimično skriven i odstranjen od njegove prave ekonomske uloge. Radi se ovde o jednoj pojavi više psihološkog karaktera. Prema tome da bi se taj uzrok otklonio, nisu dovoljna, pa čak ni potrebna materijalna sredstva. Mislimo tu u prvom redu na dalje povećanje našeg novčaničnog opticaja, što se s izvesnih strana predlaže kao lek. Taj opticaj nije bio veći no danas ni pre godinu dana, i ako je tada volumen poslova bio nesumnjivo prostraniji. S obzirom na poslovnu stagnaciju i veliki pad cena ko-

ličina novca u opticaju nije mala, samo kanali kroz koje taj novac teče u našem privrednom organizmu t. j. novčane i kreditne ustanove ne vrše u potpunosti svoju pravu ulogu, i bez njihove krivice, jer su i one, najčešće bezrazložno, bile žrtve krize poverenja, koja je izazvala tezauriranje novca. No tvrđenje po kome se količina tezauriranog novca penje na milijarde, nije osnovano na pouzdanim i proverenim podatcima. Istina je da su naše banke za poslednjih nekoliko meseca isplatile na ime povučenih uloga nešto više od 2 milijarde dinara. Ali su one za to isto vreme i naplatile blizu 2 milijarde. Kad se pri tom ima u vidu da je i Narodna banka za to vreme, u vidu novih kredita, pustila u opticaj oko 800 milijona, onda je očigledno da je manjak u opticaju, izazvan tezauriranjem, osetno popunjen.

Gospodo, kriza poverenja, međutim, ne može večno trajati. Naše bankarstvo je u osnovi zdravo. Ono će sadašnje teškoće, zajedno sa ostalim granama privrede, preboleti i svakako izići iz sadašnjih teških iskušenja čvršće i otpornije, bogatije iskustvom za nove inicijative i nove pothvate koji ga u budućnosti čekaju. Treba u to imati vere. Treba na budućnost, uopšte, gledati sa više optimizma, odbacujući od sebe daleko crne slutnje. Taj optimizam i ta vera u budućnost, doduše, ne treba da nas odvedu zatvaranju očiju pred stvarnošću. To bi bila druga krajnost, koja bi za ceo naš privredni i finansijski stroj mogla takođe imati kobnih posledica. Vera u budućnost, optimizam, da! Zaslepljenost ma u kom pravcu; ne!

To moraju, gospodo senatori, biti i to će biti rukovodna načela u našoj finansijskoj politici. (Burno odobravanje i pljesak).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Pošto nema prijavljenih govornika, objavljujem da je pretres zaključen, te se pristupa rešavanju. Molim g. izvestioca da izvoli čitati pojedine partije VIII razdela budžeta Ministarstva finansija.

Izvestilac dr. Ljubomir Tomašić čita partiju 371.

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Gospoda koja primaju ovu partiju, neka izvole sedeti, a koja ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi. Oglašujem da je partija 371 primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu čl. 102 Ustava i čl. 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio ceo budžet rashoda razdela VIII — Ministarstva finansija, i to od partije 372 do zaključno partije 396, a takođe i budžete rashoda i prihoda svih državnih privrednih preduzeća u resoru Ministarstva finansija).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Objavljujem da je Senat primio u pojedinostima celokupan budžet VIII razdela — Ministarstva finansija.

Sada prelazimo na pretres budžetskih rezervnih kredita. Pošto se niko nije prijavio za reč, pristupamo rešavanju. Molim g. izvestioca da pročita pojedine partije.

Izvestilac dr. Ljubomir Tomašić čita partiju 988.

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Gospoda koja primaju ovu partiju, neka izvole sedeti, a koja ne primaju, neka izvole ustati. (Svi sede). Oglašujem da je partija 988 primljena.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu čl. 102 Ustava

i čl. 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio budžet rashoda XVII razdela — Budžetski rezervni krediti, i to partije 989 i 990).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Objavljujem da je Senat primio u pojedinostima XVII razdeo predloga budžeta — Budžetski rezervni krediti.

Sada prelazimo na budžet državnih prihoda. Otvaram pretres. Reč ima g. Toma Kovačević.

Toma Kovačević: Gospodo senatori, kad je u pitanju opstanak nacije i države, onda svaki poštenu patriotu daje sve što može dati, a to je život svoj i život dece. Isto tako i u ovom slučaju kad se država nalazi u jednom teškom ekonomskom položaju, svaki je građanin dužan da prinese i da dá onoliko koliko dati može.

Ja sam sa ovoga mesta zahvalan Kraljevskoj Vladi da je u nekoliko navrata pokušala da olakša seljačkom staležu glede poreza, t. j., smanjila je osnovni porez, pa je, što je bila velika kuraž, čak šta više pristupila i tome da smanji plate činovnika, čime po mome mišljenju nije pomogla seljaku, jer to je glavni potrošač seljačkih proizvoda, i činovnik ako ima samo paru on je daje seljaku. Naš poreski sistem, gospodo, vrlo je dobar i idealan, ali, na žalost, nisu ljudi idealni, i kako reče naš uvaženi drug i prijatelj g. Vidaković: seljaci i činovnici su otvorena knjiga i zna se koliko seljak ili činovnik dati može. Oni ljudi i staleži koji su oporezovani po trećem razredu zakona o tečvarini, po tome zakonu daje im se prilika i mogućnost da pošteno i lojalno priznaju koliko mogu da doprinesu državi, ili, ako nisu toliko poštenu, onda se pribegava odluci naročite komisije, koja u tu svrhu porez raspisuje. Jedan stalež, koji bi po mome mišljenju danas najviše učiniti mogao, — a znam da će biti gospode ovde koja se neće sa ovim složiti, — u izigravanju ovog našeg poreskog sistema, to su oni koji su po zakonu dužni na polaganje javnih računa, to su veletrgovci, industrijalci i bankari. Ali, gospodo, ja ću vam izneti konkretan primer iz grada Broda. Postoje 22 takva preduzeća koja rade milijonske poslove, pa čak i milijarderske poslove, i sva ta preduzeća iskazala su u prošloj godini takve dobiti da su oporezovana sva sa 31.000 dinara poreza državnog, dok u isto vreme jedan kućevlasnik, koji živi od kućarine, to je državni savetnik Đurđević, plaća sam toliko, pa i nije čudo da je stanarina skupa.

Ja nisam imao ništa drugo da kažem nego da svratim pažnju g. Ministra na ovu činjenicu, i kad svi doprinosimo svoj obol, jer smo dužni da ga doprinesemo, onda neka se nađe mogućnost i način da se i ovaj stalež pritegne da plaća koliko platiti može. Ja sam najmanje za to da se uništi naša industrija, veletrgovina, itd., ali za pravdu govoreći i za ravnopravnost, moram biti za to da se nađe mogućnosti da se i oni privedu da plaćaju koliko mogu. (**Spira Hadži Ristić**: Ima knjiga!) Šta se događa? Oni izbegavaju obaveze na taj način što vode, kao što znate, duplo, dvustruko knjigovodstvo, a na kraju godine bilans koji vode, to je bilans za njih i to samo za njih, a za poresku vlast je onaj drugi bilans koji iskazuje gubitak. Ja neznam, to je stvar g. Ministra kako će se snaći da se može vršiti kontrola nad njima. (**Spira Hadži Ristić**: To je u zakonu predviđeno.) Ja imam novine koje su lokalni list i koje su konkretno iznele ove primere.

To je na temelju knjiga u poreznom uredu jedan advokat povadio i o tome je pisao čitavu polemiku, gde se upustio sa tim trgovcima i bankarima, i na koncu je dokazao, da je tako kako on tvrdi.

Kažem i naglašavam, gospodo, da sam naročito htio da ovo istaknem baš zato, što je to jedna općenita pojava i što je to tretirano kao jedna stvar u Skupštini, i ja mislim da sam bio moralno obavezan da ovu stvar iznesem. (Glas: Država ne dobiva ništa!) Da, i država ne dobiva ništa. Budući da verujem da će Gospodin Ministar uočiti ove momente i naći mogućnosti, kako sam već rekao, da se i oni ljudi, koji izigravaju naš idealni poreski sistem i ne plaćaju poreza koliko bi trebalo, nateraju, našavši mogućnosti zato, da plaćaju onoliki porez, koliko moraju i mogu da plaćaju. Glasaću za ovaj budžet.

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ima reč g. senator dr. Trinajstić. (Čuje se: Nema gal!) Ima reč senator g. dr. Sava Ljubibratić.

Dr. Sava Ljubibratić: Gospodo senatori, koristeći ovu priliku želio bih da iznesem u najkraćim potezima samo jednu napomenu. Imao bih dosta materijala, da iznesem, ali neću da oduzimam od ovoga kratkoga vremena, koje imamo na raspoloženju za rešavanje današnjega dnevnoga reda, a i bilo bi mi neugodno da vas zamaram. Osim toga ono što je vredno reći, može se kazati i drugom prilikom.

Ovde su iznesena i pretresana mnoga vrlo važna pitanja, koja duboko zadiru u život nacije i države. Iznesene su i mnoge napomene i sugestije pojedinih Ministrima i Kraljevskoj Vladi na rasmatranje. Određene su izvesne snjernice i data je inicijativa i direktiva za budući rad.

Gospodo, ova moja napomena, koju hoću da iznesem, tiče se carskih i vladarskih zadužbina naših. Manastiri, carske i vladarske zadužbine, su neosporno u prošlosti izvršili jednu vrlo važnu misiju. Oni su dokaz naše svijetle prošlosti i lijepe budućnosti i simbol državne i materijalne kulture naše. Agrarnom reformom oduzeta su imanja ovim manastirima. Nije se pravila razlika između begluga i spahiluka i ovih imanja ovih naših carskih i vladarskih zadužbina, nego je sve svrstano pod isti paragraf. Bojim se, da se nijesmo ogrešili o testamente naših vladara!

(Glasovi: jesno!)

Kada su im oduzeta imanja, onda bi trebalo barem da se poštede od velikih silnih daća, poreza i prireza, kako bi se mogle te naše zadužbine popravljati, održavati i izdržavati.

Da za ilustraciju navedem samo jedan primer. To je manastir Sv. Nauma na Ohridskome jezeru; oko koga se vodila duga diplomatska borba, koja nas je stala mnogo truda i novaca. Ovome manastiru su oduzete hiljade hektara zemljišta a sada je, gospodo senatori, oporezovan ništa manje nego sa 100.000 dinara poreza i prireza.

Ja za sada ovde ovo iznosim kao napomenu, kao jednu sugestiju g. Ministru finansija na razmišljanje, a verujući u njegovu dobru volju, težnju i napore, da se sva, ovde iznešena pitanja, rešavaju na najbolji način, izjavljujem, da ću glasati za budžet Ministarstva finansija. (Odobravaje.)

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ovim je zaključena lista govornika. Molim g. izvestioca da izvoli čitati partiju po partiju.

Icvestilac dr. Ljubomir Tomašić čita partiju 1 predloga budžeta državnih prihoda za 1932/33 godinu.

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Prima li Senat pročitani patriju 1? (Prima) Objavljujem da je partija 1 primljena. Izvolite čuti partiju 2.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu čl. 102 Ustava i čl. 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio ceo budžet državnih prihoda za 1932/33 godinu, i to od partije 2 do zaključno partije 22.

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Prema tome, objavljujem da je predlog budžeta državnih prihoda Kraljevine Jugoslavije za 1932/33 godinu primljen.

Produžavamo, gospodo, dalje. Prelazimo na Finansijski zakon.

Otvaram pretres. Reč ima g. senator dr. Gavrilu.

Dr. Emilo Gavrilu: Gospodo senatori, na dva paragrafa Finansijskog zakona imam da učinim primedbe. Paragraf 21. ovlašćuje g. Ministra prosvete da u sporazumu sa Ministrom finansija može uvesti naplaćivanje ulaznica za muzeje. U prvom redu molio bih g. g. ministre da ne čine upotrebu od toga ovlašćenja, jer držim da je to antikulturno da se ulaznice naplaćuju za muzeje. Ali, kad sam kod muzeja, ja bih hteo koju reč više da kažem. Nisu mi poznati muzeji i galerije u ljubljenoj Ljubljani, bolje su mi poznati muzeji u Zagrebu, gde ima na površini jedna struja koja čini kao da bi htela da zagrebe od naše zajednice, ali sam uveren, da na dnu njene duše, meni se čini da hoće da kaže da zagrebem a vi nam ne dajte: Tu, u tome Zagrebu uživao sam zaista u lepim muzejima i galerijama. Isto tako u Sarajevu, tamo je to najlepše uređeno etnografski, geološki itd., itd. u odeljnim paviljonima. Međutim, najgore stojimo u tome pogledu ovde u Beogradu. Ja sam nešto pomenuo u opštoj debati ali nisam imao sreće, nije bio prisutan ni g. Ministar finansija ni g. Ministar prosvete — zato se vraćam na to. Ovde nema nikakvog sistematskog rada. Naš prijatelj g. Rožić podneo je svoj predlog o muzejima i za čuvanje starina, i ja mogu slobodno kazati, nemamo ovde u Beogradu galerija i nemamo nikakvih muzeja. Da mnogo ne govorim o tome ja bih samo umolio g. Ministra da ode lično tamo i da se o svenu tome uveri.

Ja bih molio g. Ministra i gospodu senatore da odu u taj takozvani „Narodni Muzej“, Miloša Velikod ulica broj 52, pa će videti, šta ne treba da bude muzej. To ne zasluži ime jednoga muzeja. Imao sam prilike da čujem, kako je jedan Amerikanac, koji je došao da vidi taj muzej, upotrebio krupne izraze, koji najblaže sudeći znače „jad i mizerija“. Muzej se nalazi u jednoj privatnoj kući, koja nije zidana za te svrhe, da se u njoj drže i čuvaju predmeti, pa je se došlo dotle da su pojedini predmeti smešteni po hodnicima, u špajzu i u podrumu. I one slike i predmeti koji su po sobama, kad dodu novi predmeti, idu u špajz i podrum. Na nedavno otvorenoj izložbi umetnosti bile su kupljene neke slike našeg poznatog slikara Medulića. One su vrlo lepe, samo se ne zna da li su kopije ili originali, ali ako su i kopije, one su vrlo podesne i korisne za naš podmladak. Kad su te slike kupljene, druge su spuštene u podrum. Tako je slika Todor od Stalaća bila odnešena u hodnik da

ustupi mesto tim novim slikama. Cele zime muzej nije ložen. Izvolite otići tamo pa ćete se uveriti. I sad, pri takvom stanju stvari, čovek treba da plati ulaznicu, pa još da dobije influencu i grip. Nisu mi poznati tačni podaci ali znam da je opština poklonila jedan lep plac kod Grada za zidanje novog Narodnog muzeja, ali nije iskorišćeno. Ranije je u kući Kapetan Mišinoj na Kraljevom Trgu, bio smešten muzej, jer je zato ta kuća poklonjena, on je tu bio mnogo godina i neznam kako je došlo do toga da je iz te zgrade Muzej premešten. Sad se i ta kuća porušila i tu se sad zida Kolarčev Univerzitet, ali da li je plaćeno za tu kuću i kuda taj novac ode, meni ni to nije poznato. Ovo sam sve izneo radi toga da g. ministar finansija i g. ministar prosvete, koji su mladi ljudi, izvide tu stvar, a na to ću se vratiti opširnije onda kada Zakon o Muzejima i čuvanju starina dođe na dnevni red. Da dodam još i to, da je za ovu privatnu kuću, u kojoj je danas Muzej, plaćano naime kirije preko 360 hiljada dinara godišnje, a to je više nego hiljadu dinara dnevno. Sad možete videti koliko je kirije od strane države plaćeno za 10 godina, blizu pola milijarde. Prošli vanparlamentarni režim nešto je snizio tu kiriju što treba da mu se računa kao plus u njegovom radu — ali ja ipak zameram što se nije učinio kraj ovakvom stanju, pri kojem je ona do danas ta kuća ne samo isplaćena već i preplaćena. Za taj novac mi bismo da se davalo kao amortizacija mogli danas imati jedan sjajan Muzej. Ja molim g. ministra da ovu stvar izvidi, — i učini sve što je potrebno da se prekine sa ovakvim stanjem i sa plaćanjem ovako horentnih kirija za nešto što treba da bude Muzej a nije Muzej.

I onda bi se našlo izvora, osobito kad se uzme u obzir, da je trebalo dati neku naknadu, zbog uzimanja onog mesta i kuće koje je kapetan Miša ostavio kao svoju zadužbinu za muzej, i onda bi se moglo naći pogodno mesto, na kome bi se imali nazidati onakvi paviljoni za muzej i galerije kakvi su sazidani u Sarajevu. To je prva tačka § 21 Finansijskog zakona.

U drugoj tački je reč o Centralnom penzionom fondu svih glumaca u celoj našoj zemlji. Dakle, tiče se ne samo glumaca u središnjim našim pozorištima u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani, nego i glumaca svih oblasnih pozorišta. Tu bi moglo mnogo da se kaže o tome šta su naša pozorišta; kakvu su veliku kulturnu i nacionalnu misiju ona vršila; ali, moram prekinuti. Nadam se da svi to osećate i znate. Najveći deo naših glumaca, kad su svršili svoju misiju, danas se nalaze u tom stanju kada više ne mogu da rade, i skoro će biti bez hleba. Vlada je nešto učinila; nekima je uspelo, sreća ih je poslužila, te su osigurali sebi neku malu penziju, ali veliki broj nije osiguran. I zato se u ovom paragrafu ovlašćuje Ministar prosvete da, u sporazumu sa Ministrom finansija, može za taj penzionni fond naplaćivati po pola dinara do pet dinara na svaku ulaznicu za pozorišta, umetničke koncerte i priredbe, da bi se time osigurao taj penzionni fond. Ako bi ostalo ovako tumačenje, da se to ima naplaćivati samo od ulaznica za pozorišta, umetničke koncerte i priredbe, to bi bilo tako malo, da ništa ne bi pomoglo. Ali, u tač. 2 § 21 kaže se još i ovo: „I uopšte za sve ulaznice u umetničkim ustanovama“ da se može naplaćivati od svakog sedišta od pola dinara do 5 dinara. Kad bismo mi tu uvrstili onu umetnost ili polu umetnost koja ubija naše pozorište, a to su filmovi i ton-filmovi, onda bismo mogli da re-

šimo tu stvar. Svuda u svetu, a ne samo kod nas, filmovi i ton-filmovi upropašćuju pozorišta, i naši pozorišni umetnici zbog toga ostaju bez hleba. I ovih dana je prošla kroz celu štampu, naročito onu koja se bavi umetnošću, muzikom, jedna vest: da se našlo tome leka; da je neko rekao: „Kad filmovi i ton-filmovi upropašćuju i ubijaju pozorište, onda neka ga oni i izdržavaju.“ — Ako hoće da postoje, moraju da izdržavaju pozorišta. Ko se iole malo bavi umetnošću, zna šta je Milanska Skala. To je, kratko rečeno, najveća opera na svetu. Ljudi iz Amerike i iz celoga sveta, koji imaju para i znaju šta je umetnost, dolaze u Milano, u Skalu; ali, i ona je sada poljuljana; i nju je zahvatila kriza, koja najviše dolazi od filma i ton-filma. I onda je Duče presekao stvar i rekao: „Vi, bioskopi, morate izdržavati i Skalu i sva pozorišta“.

I to je tako odjeknulo, da mu je ceo svet aplaudirao, gdegod ima pozorišta, u uverenju da samo to može spasti pozorište. Kod nas ima, gospodo, toliko bioskopa, da kad bi se oni uračunali u ovo, i uopšte za sve ulaznice, oni se mogu računati u umetničke ustanove, — kad bi 50 para udarili na ulaznice, mi ne bi samo zbrinuli sve naše pozorišne snage, nego bi mogli to i prepoloviti, pola za Penzioni fond i pola za onu subvenciju, koju smo morali sada da potkrešimo. Ja molim gospodu ministre i Vladu, da u te umetničke ustanove, koje su tu, a nisu nabrojane, računaju i bioskope, i tu će biti rešeno i pitanje pozorišne subvencije i penzije glumaca. Dakle samo 50 para od ulaznice! Za naše prilike bi i polovina dosta bilo, ali kad je ovde minimum, ja mislim da bi se ispod toga minimuma moglo da ide, ali ako ne, još bolje.

Molim vas, gospodine Ministre, da ne zaboravite, da uzmete i tumačenje ovoga, da se tu razume i bioskopi, i vi ćete imati veliku zahvalnost od naše umetnosti. (Tomo Jalžabetić: Ja bih dao na filmove 5 dinara na ulaznicu). Nećemo da ubijamo film, nego je dosta da dade pola dinara, i time bi se mnogo učinilo i spasla bi se naša umetnost. (Toma Jalžabetić: Ovim se filmovima truje naša mladost!) A to je druga stvar.

Imam još jedan paragraf, gospodo, a to je §. 62. Tu se ovlašćuje Ministarski savet, da na predlog Ministra poljoprivrede može dati u zakup ili prodati državne fabrike svile. Ja sam o tome također govorio u opštoj debati i opet nisam imao sreće, da me koji Ministar čuje. Bilo je reči i u Finansijskom odboru, ali bih molio, da se nikako ne pristupi davanju pod zakup, jer to znači upropašćavanje samoga objekta i da prodaju vrše također samo akcionarska društva uz državnu kontrolu. I preko tih društava privatnom inicijativom mogli bi da podignemo tu na žalost u rukama državne režije propalu instituciju, koju smo gotovu primili, a nismo znali da je sačuvamo.

S tim u vezi hoću još nešto da rečem. Nema ovlašćenja u jednoj stvari, koja je isto tako pasivna i koja tereti budžet, a u rukama privatne inicijative, to bi bio sjajan posao: to je naše rečno brodarstvo, gospodo. Mi ne znamo, šta ćemo da radimo. Tu je ona teška državna administracija. Tu se jedva hvata kraj sa krajem. Još 1923 godine bio je gotov projekat da se osnuje akcionarsko društvo, koje bi sva naša brodarska rečna društva preukupilo i pod kontrolom države na komercijalnoj osnovi vodilo, i da se to ostvarilo, ja sam uveren, da bi to sasvim drukčije

cvetalo. Pošto tu nema ovlašćenja, ja mislim, da se na tu stvar vratim i molim gospodina Ministra, da mi kaže, hoće li to uraditi u okviru jednog zakona ili kako, da to dobije zakonsko ovlašćenje. Jer bi time rastezili budžet i dobili bi jednu sumu novaca i još bi izvukli one sakrivene, zamrznute pare, pošto bi to u privatnim rukama bio sjajan posao a moglo bi se realizirati. Ja ću moliti g. Ministra finansija da mi pomogne da mi tu stvar uredimo kako treba. To sam hteo da konstatujem. (Odobrovanje).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković:** Ima reč g. senator Miloje Jovanović.

Miloje Ž. Jovanović: Gospodo senatori, ja ću progovoriti samo nekoliko reči o Finansijskom zakonu, i to specijalno o jednom članu, za koji nalazim da je nezgodan u svojoj sadržini, i da ga mi ne bi smo mogli primiti. Novo doba u kome se nalazimo, nije nam donelo poboljšanje u svakom pogledu. I ako ima dosta poboljšanja ipak ima stvari gde su se potpuno održale stare prakse koje nisu bile dobre. To je slučaj i sa Finansijskim zakonom, u koji smo i mi ranije pre 6 januara 1929 trpali sve moguće, i u koji je svašta moglo ući. U njemu su donešene i takve odredbe, na osnovu kojih je ministar propisivao pravilnike i uredbe čitave zakone gde su često puta i stečena prava građana oduzimana. Želeo bih, da se ova štetna praksa sa Finansijskim zakonom prekine, jer se kroz Finansijski zakon i preko njega proturaju i kroz parlament provlače mnoge stvari, koje bi se inače u vidu zakona i po redovnoj proceduri teško donele. Vidite kako lako prolazi Finansijski zakon u ovim momentima naše debate. U jedan mah se govori o budžetu Ministarstva finansija, o prihodima, o rezervnim budžetskim kreditima i o Finansijskom zakonu, i nemoguće je da sve to prate gospoda senatori da o svim palim primedbama vode računa, te da se onda u jednom izvesnom momentu mogu opredeliti za ovo ili ono. Međutim potrebno je da g. g. senatori budu dobro obavešteni o sveinu te da tako imajući u vidu sve primedbe mogu glasati. Zato ja smatram, da se već sada pojavljuje potreba da u najkraćem vremenu izmenimo naš senatski poslovnik, odnosno da ga dopunimo i da u njega unesemo izvesne odredbe koje će nam dati mogućnosti, da o svim stvarima budemo bolje orijentisani, i da onda možemo pravilnije rešavati i donositi svoje odluke, a da ipak pri tom ne gubimo mnogo vremena. U ovom našem Finansijskom zakonu, u koji je ušlo toliko stvari, kojima tu nema mesta, ima jedna odredba, koja je nasleđena iz onog starog vremena, a to je § 77 Zakona koji traži da se prime k znanju i odobre 78 rešenja i dva ukaza. Ovoga je i ranije bilo, samo nije rađeno ovako. Ranije je, ipak bilo u budžetima predviđeno, o čemu i na šta koje rešenje glasi. (Ministar finansija dr. Milorad Đorđević: Samo jedanput!). Danas se, međutim, redaju rešenja, i ima ih najraznovrsnijih. Ja se u njihova izlaganja neću upuštati. Ja sam bio jedan od senatora koji smo dobili zadatak da ta rešenja naknadno pregledamo. Najveći deo njihov ne sadrži ništa, o čemu se ne bi moglo javno govoriti, to su većinom prekoračeni krediti za koje bi morali glasiti, jer su to važne državne potrebe, koje se moraju podmiriti.

Ali, ima gospodo, i izvesnih stvari, koje ja ne smatram da ih treba odobriti, niti bih ja mogao za

njih glasati, pa se od toga moram da ogradim. U ovih 80 slučajeva, od kojim se najveći deo odnosi na prekoračenja kredita i na nepredviđene vanredne izdatke, ima i takvih rešenja, čija izvršenja mogu naneti našoj državi znatne štete. Ima, gospodo, i takvih rešenja koja nas pored šteta i gubitaka mogu dovesti u nezgodan položaj prema drugim državama zbog oštećenja njihovih podanika. Jedna stvar, sa kojom se ja naročito ne mogu složiti, to je, da se zakonodavna vlast meša u rad izvršne vlasti. Ja ne mogu da se saglasim sa tim, da zakonodavna vlast ima da odobrava izvesna rešenja administrativnih vlasti, ako to nije zakonom predviđeno. Međutim, gospodo, ovde ima i takvih rešenja, a to su rešenja pod brojem 5757, 5920, 7308, 6173, 2413, koja mi ni po kome osnovu apsolutno nismo nadležni da odobravamo. Smatram, da specijalno ova rešenja mogu biti skopčana sa štetom i gubicima po našu državu, te zato, gospodo, ja za ova rešenja specijalno ne bih mogao dati svoj glas.

Ima, gospodo, još jedna druga nezgodna stvar. To nije nova praksa i zato ne mogu današnjem g. Ministru finansija da to mećem naročito na teret, jer je to i ranije rađeno. To je praksa sa kojom treba jednom da se prestane. Treba prestati sa donošenjem ukaza koji nisu zakoniti i traženjem, da ih Parlament ozakoniti. Ja ne govorim o ličnostima, i možda one ličnosti, na koje se odnose dva ukaza, čije se odobrenje traži, to zaslužuju. Za jednu ličnost znam, da je vredan i sposoban činovnik, i puno je razloga imao, da mu se jedan visok položaj poveri. Ali, gospodo, kad se donese jedan nezakonit ukaz, pa da se traži da ga mi odobrimo, vrlo je nezgodna stvar. Nezgodno je da ukaz sa potpisom vladaočevim dolaze pred Parlament, gde se može diskutovati o tome da li su ukazi zakoniti ili nezakoniti, i da im prema tome mi dajemo ili uskraćujemo sankciju. Mi ovde dolazimo u položaj, u koji parlament ne treba da dolazi, da ukaz Kraljev dolazi pred nas, te da ga, i ako je nezakonit, odobravamo. Želeo bih, da se ova praksa izostavi, a naročito u ovakvim slučajevima, gde je pogažen zakon, koji je donet pre nekoliko meseci. Treba voditi računa o zakonu. Zakon je zakon: Dura lex, sed lex!

Sa ovih razloga, gospodo, ja ne bih mogao glasati za § 77 Finansijskog zakona i glasaću protiv.

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković:** Ima reč g. izvestilac dr. Tomašić.

Izvestilac dr. Ljubomir Tomašić: Gospodo senatori, ja bih samo željeo da skrenem vašu pažnju na jednu štamparsku pogrešku, koja se nalazi u Finansijskom zakonu što nam je predložen. Na strani 8. § 14. tačka 1. stoji „Finansijskog odbora Narodne skupštine“, mesto tih reči ima da stoji: „Finansijskih odbora Narodnog Predstavništva“.

Ova se ispravka, gospodo, ima izvršiti i u svima ostalim paragrafama, gde se mesto: „Finansijskog odbora Narodne skupštine“ stavlja: „Finansijskih odbora Narodnog Predstavništva“. Ova se ispravka vrši prema aktu Finansijskog odbora Narodne skupštine br. 149 od 15 marta ove godine.

Molim vas, gospodo senatori, da uzmete to na znanje. (Glasovi: Primamo).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković:** Gospodo, zaključen je pretres. Pristupićemo glasanju. Glasaćemo po paragrafima. Molim g. izvestioca da pročita § 1 predloga Finansijskog zakona.

Izvestilac Dr. Ljubomir Tomašić čita § 1.

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za pročitani paragraf, neka izvoli sedeti, a ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljuje da je § 1 jednoglasno primljen.

(Za ovim je Senat, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakom pojedinom paragrafu; u smislu čl. 102 Ustava i čl. 67 Zakona o poslovnom redu u Senatu, primio jednoglasno sve paragrafe predloga Finansijskog zakona za 1932/33 godinu, i to od § 2 do zaključno § 77, izuzev §§30 i 75, koji su primljeni većinom glasova).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Prema tome, objavljujem da je Senat i u pojedinostima primio predlog Finansijskog zakona za budžetsku 1932/33

Pošto bismo sada imali da pređemo na konačno glasanje u celini o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda i Finansijskog zakona za budžetsku 1932/33 godinu, a kako je vreme već poodmaklo, ovu sednicu prekidam s tim da je nastavimo u 16.30 časova.

— Sednica je prekinuta u 14.15 časova —

— Nastavak sednice u 17.10 časova. —

Pretsednik **Dr. Ante Pavelić**: Gospodo senatori, sada ćemo da pristupimo poimeničnom konačnom glasanju za prijem u celini predloga Budžeta državnih rashoda i prihoda sa Finansijskim zakonom za budžetsku 1932/33 godinu.

Molim gospodina sekretara da izvoli izvršiti prozivku gospode senatora. Ona gospoda koja su za prijem konačan i u celini predloga Budžeta sa Finansijskim zakonom, glasaće sa „za“, a ona gospoda koja su protiv, glasaće sa „protiv“.

Sekretar Dr. Ivan Gmajner proziva gospodu senatore da glasaju, i oni su glasali ovako:

Alibegović Asim za; Alkalaj dr. Isak za; Altiparmaković Jovan za; Andrić dr. Vladimir za; Arnautović Šerif otsutan; Banjanin Jovo za; Bogojević Vasa za; Vidaković Antun za; Vilović Osman za; Vujić Pavle za; Vukčević dr. Stanojlo za; Gavrilica dr. Emilo za; Gavrilović dr. Bogdan za; Gaj Ljudevit za; Glušac dr. Vaso za; Gmajner dr. Ivan za; Grasl dr. Georg za; Desnica dr. Uroš opsutan; Dobrinčić Petar za; Dragović Milutin za; Dirlić Petar za; Ivković dr. Momčilo za; Ilić dr. Dimitrije za; Jalžabetić Tomo za; Janković Stjepan za; Jovanović Ž. Miloje za; Karamelmedović dr. Hamdija za; Kovačević Toma za; Kostić Petar otsutan; Kostrenčić dr. Marko za; Kukuljević-Sakcinski Fran za; Ljubibratić dr. Sava za; Mažuranić dr. Želimir otsutan; Majstrovčić dr. Ivo otsutan; Marjanović Milan otsutan; Mahmudbegović Sefedin za; Mitrović Vlada otsutan; Mičić dr. Mića za; Mihalđić Stevan za; Muftić Saleh otsutan; Novak dr. Fran otsutan; Obradović Paja za; Petrović Milutin otsutan; Ploj dr. Miroslav za; Popović Daka za; Popović Matija za; Popović Milan za; Ravnihar dr. Vladimir otsutan; Radovanović Krsta za; Radulović Marko za; Rajar dr. Janko za; Rožić dr. Valentin za; Samurović Janko za; Simonović Milan otsutan; Smiljanić Krsta za; Stanišić dr. Aleksa za; Stanković Jovan za; Sulejmanović dr. Džafer otsutan; Teslić Petar za; Timotijević Kosta za; Tomašić dr. Ljubomir za; Tomić

Svetozar za; Trinajstić dr. Đanko za; Ubavić Pavle otsutan; Frangeš dr. Oton za; Hadži Bošković Trajko otsutan; Hadži Ristić Spira za; Hribar Ivan za; Cerović Gavrilko otsutan; Šverljuga dr. Stanko za; Šilović dr. Josip za; Šola Atanasije za; Šuperina dr. Benjamin za.

(Posle glasanja)

Pretsednik **dr. Ante Pavelić**: Gospodo senatori, izvolite čuti rezultat glasanja. Glasalo je svega 57 senatora, i svi su glasali „za“. Prema tome, objavljujem da je Senat primio konačno u celini predlog Budžeta državnih rashoda i prihoda sa Finansijskim zakonom za budžetsku 1932/33 godinu.

Prelazimo, gospodo, na drugu tačku dnevnoga reda: Pretres izveštaja Finansijskog odbora o predlogu Zakona o izmenama i dopunama Zakona o neposrednim porezima i Zakona o porezu na neženjena lica, kao i poreskom oslobođenju lica sa devetoro i više dece.

Za izvestioca određen je g. senator dr. Ploj. Molim g. izvestioca da pročita odborski izveštaj.

Izvestilac dr. Miroslav Ploj čita:

GOSPODINE PRETSEDNIČE

Čast je Finansijskom odboru Senata, shodno aktu Senata od 20. marta 1932 godine, podneti Senatu u prilogu izveštaj Finansijskog odbora o predlogu Zakona o izmenama i dopunama Zakona o neposrednim porezima i Zakona o porezu na neženjena lica i poreskom oslobođenju lica sa devetoro i više dece.

Izvolite, Gospodine Pretsedniče, i ovom prilikom primiti uverenje o mome odličnom poštovanju.

M. P.

Pretsednik Finansijskog odbora,
Dr. Benjamin Šuperina, s. r.

Gospodinu

Dr. ANTI PAVELIĆU,
Pretsedniku Senata

Beograd

Finansijski odbor Senata na današnjoj svojoj sednici uzeo je u pretres predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o neposrednim porezima i Zakona o porezu na neženjena lica i poreskom oslobođenju lica sa devetoro i više dece, i pošto ga je svestrano proučio u celosti i pojedinostima, saobrazno aktu Senata od 20. marta 1932 god, br. 1639, podnosi Senatu ovaj

IZVEŠTAJ:

Članovi Odbora uzevši u obzir sve okolnosti i razloge, koji su rukovodili da se donese ovaj Zakon složili su se u tome da se isti primi u celosti i u pojedinostima onako, kako ga je Narodna skupština usvojila, sa napomenom kod § 14: da Ministar finansija pravilnikom propiše striktno mere, da se izvrši rashodovanje poreza kod lica koja su posve širomašna i u nemogućnosti da svoja dugovanja plate.

Izme i dopune Zakona diktovane su teškom ekonomskom krizom, koja je imala za posledicu, s jedne strane, sve teže osećanje poreskih obaveza kod

poreskili obavezanika, a sve veću depresiju u državnim prihodima, s druge strane. U predlogu Zakona bila je glavna misao vodilja da se postavi što solidnija ravnoteža i harmonija između ova dva elementa, između onoga što se mora činiti i onoga što se može da učini. Članovi Odbora ubeđeni su da se je ovim zakonom u tom uspelo.

S toga je čast Finansiskom odboru Senata umoliti Senat, da primi ovaj izveštaj na znanje kao pravi izraz mišljenja celog Odbora.

Izvestioci su: Andrić Dr. Vlada i Ploj Dr. Miroslav.

21 marta 1932 godine
u Beogradu

Pretsednik
Finansiskog odbora Senata
Kraljevine Jugoslavije
Dr. Benjamin Šuperina, s. r.

Sekretar,
Dr. V. Andrić, s. r.

Članovi:

Inž. Daka Popović, s. r.
Dr. Stanko Šverljuga, s. r.
Dr. Oton Frangeš, s. r.
Milutin Petrović, s. r.
Dr. Ploj Miroslav, s. r.

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Otvaram pretres u načelu. Za reč se javio g. Ministar finansija.

Ministar finansija dr. Milorad Đorđević: Gospodo senatori, ja sam već rekao u jednoj prilici, da današnju poresku politiku Kraljevske vlade karakteriše u prvom redu njeno nastojanje, da tu svoju poresku politiku, odnosno poresko opterećenje naroda, prilagodi i prilagodava promenjenim privrednim prilikama i smanjenoj plateškoj moći naroda.

Politika rasterećenja, kao što je poznato gospodi senatorima, nagoveštena je i u Prestonoj Besedi Njegovog Veličanstva Kralja i u Adresi Narodnog Predstavništva. Ta politika rasterećenja sprovodi se delimično i kroz ovaj zakonski predlog. Prva i osnovna odlika ovog zakonskog predloga jeste smanjenje poreza na zemljište. Smatralo se da je platežna moć naših zemljoradnika pala u najjačoj meri u odnosu prema ostalim staležima i zbog toga se moralo poći od njega.

Po prvobitnom projektu zakonskom, onome koji je Vlada bila podnela Narodnoj skupštini, to olakšanje poreskih tereta zemljoradniku trebalo je da bude sprovedeno linearnim snižavanjem čistog katastarskog prinosa u svima kulturama i klasama za 20%. Efekat toga smanjenja trebalo je da bude 143,000.000 dinara prema ukupnom zaduženju. Međutim, u Narodnoj skupštini, kako u plenumu tako i u Finansijskom odboru, smatralo se da će taj efekat rasterećenja doći potpunije do izražaja ako se rasterećenje sprovede ne dva deset procentnim snižavanjem čistog katastarskog prinosa nego dvadeset procentnim snižavanjem kako osnovnog tako i dopunskog poreza na zemljište u svima kulturama i klasama u 1931 godini.

Takav zakonski predlog je došao u Senat. Vlada ga je prihvatila, jer je imala pred očima onaj cilj, onu glavnu stvar, suštinu, a formu je prepustila narodnim predstavnicima. Efekat rasterećenja na ovaj način, ka-

ko je to prihvatila Narodna skupština, približno je isti kao i na onaj način na koji je to Vlada bila prvobitno predložila.

Kad se danas govori o poreskom opterećenju, naročito seljaka, onda se malo ljudi, malo govornika mogu da uzdrže a da ne konstatuju da je to opterećenje potpuno u nesrazmeri sa stvarnim prihodima zemljoradnika. I pri tome se obično naglašuje da je visina opterećenja, zasnovana na zakonu o neposrednim porezima iz 1928 godine, utvrđena prema prihodu, prema cenama agrarnih proizvoda u to vreme. Te su cene bile skoro sto procenata više nego što su danas. Jedanput je u toku diskusije po ovome predlogu rečeno da pitanje opterećenja zemljišta nije u stvari pitanje politike nekakvog sistema nego pitanje samo računice i tu se mislilo na ovo.

1928 godine, kad je donet zakon, onda je stvaran dohodak zemljoradnika bio toliki. Danas, posle ovog skoro katastrofalnog pada cena, njegov dohodak je umanjen za toliko, prema tome i porez treba da bude smanjen za toliko.

Ja ću vam sada, gospodo senatori, prikazati nekoliko cifara, iz kojih ćete videti, da je politika vlade, koja je u ovom pogledu sprovodana od 1929 godine pa do sada, u skladu baš i s tom i takovom računicom. Ova mera, ovo snižavanje poreza na zemljište, ne treba i ne može biti posmatrana sama za se nezavisno od ostalih mera fiskalnog rasterećenja, koje su već pre nje bilo sprovedene.

Zakonom o neposrednim porezima od 1928 god. utvrđena je stopa osnovnoga poreza na zemljište sa 12% od čistog katastralnog prinosa, a maksimalna stopa dopunskoga poreza išla je do 17%. U 1929 godini, i ako su prilike bile nesavršeno bolje nego su danas, Vlada je već tada smatrala, da su prilike ipak u izvesnoj meri pogoršane prema onima koje su vladale u vreme donošenja Zakona o neposrednim porezima, te je tada stopu dopunskoga poreza snizila od 17 na 12. To je prva etapa u toj politici rasterećenja, koja je od strane Kraljevske vlade učinjena. Efekat toga rasterećenja iznosio je tada 72,772.000.

U 1930 godini pošlo se jedan korak dalje. Stopa dopunskoga poreza svedena je od 12% na 8% i efekat toga rasterećenja u toj drugoj etapi iznosio je 68,000.000.

U 1931 godini dopunski porez je ostao isti, ali je stopa osnovnoga poreza smanjena od 12 na 10. Efekat toga rasterećenja iznosio je 97,518.000.

Sada, da je prihvaćen onaj prvobitni predlog sa snižavanjem čistog katastralnog prinosa za 20%, imali bi smo još jedan novi efekat smanjenja za 143,000.000. Isti efekat približno biće i sa 20 procentnim snižavanjem razreza. Prema tome, od 1929 godine pa do sada sa ovim poslednjim zakonom, ukupno snižavanje zemljarine ide na 310,000.000 dinara.

Ako uzmemo da je ukupno zaduženje porezom na zemljište po Zakonu o neposrednim porezima po onim stopama, koje su onim zakonom bile izvršene, iznosilo 939,322.000, onda nam se sniženje poreza na zemljište u ukupnoj cifri od 1929 godine pa do sada pokazuje sa 40% okruglo prema zaduženju.

Ja bih samo tu napomenuo, da i ako bi prema tim stopama, prema tim ciframa, zaduženje trebalo iznositi oko 600,000.000 dinara, Kraljevska vlada u novom predlogu bdžeta ne očekuje taj prihod od poreza na zemljište, nego predviđa samo 456,000.000.

Dakle, tačno i skoro tačno 50% od prvobitne sume koja se mogla očekivati prema odredbama zakona o neposrednim porezima od 1928. godine. 50% treba da se ubere za iduću godinu u odnosu prema 1929. godini, a to je i odnos priloga i odnos cena. Prema tome u ovome pravcu, gospodo, mislim da nije preterano tvrditi da je poreska politika Vladina išla za privrednim prilikama uporedno sa smanjenjem platežne moći naroda.

Osim ove, mogu reći i glavnu odredbu koja je u ovaj zakonski predlog predviđena, ima još nekoliko odredaba na koju ću skrenuti pažnju g. g. senatora. One su bile izazvane praksom, primenama poreskog zakona, potrebama ispravaka izvesnih nepotpunosti i nedostataka koje su se u primeni primetile. Tako jedna od odredaba normira na jedan malo lakši i pogodniji način prodavce lozova Klasne lutrije. Teško je bilo za državnu administraciju da budu oporezovani kako treba. Isti takav slučaj je i sa agentima osiguravajućih društava. I kod jedne i kod druge vrste sprovodi se u ovom zakonu način oporezivanja službenika onih koji su morali da plaćaju službenički porez.

Dalje jedna odredba odnosi se na porezivanje činovničkih plata — članova upravnih odbora akcionarskih društava, odnosno banaka. Koliko je bilo slučajeva da u pojedinim familijarnim novčanim zavodima članovi upravnog odbora određuju sebi činovničke položaje u zavodu, i sa tim položajem još i tako visoke plate, da te plate apsorbiraju ceo prihod zavoda! I na taj način državna je kasa bila i prekraćena, a da bi se to onemogućilo, uneta je jedna takva korekcija.

U primeni zakona o neposrednim porezima, koji se odnosi na one koji imaju devetoro i više dece, primećena je jedna osetna praznina, naime, po reklamacijama koje su došle iz raznih krajeva naše zemlje, konstatovalo se da su se koristili u mnogim slučajevima ljudi koji su ekonomski najjači, i koji pored tih privilegija što su bogati imaju i tu privilegiju što imaju devetoro i više dece. Takvi su ljudi oslobođeni ne samo državnih poreza nego i opštinskih i samoupravnih prireza. Ovdje su opštine bile dovedene u jedan vrlo težak položaj, jer ne samo da su bile lišene poreza i prireza od tih ljudi, nego su zbog toga što im je taj njihov prirez otpao morale da povećavaju stope prireza koju treba da plate ostali građani.

To se sada ovde koriguje na taj način što se stavlja jedna brana da se ovim ne mogu koristiti ljudi i ako imaju devetoro dece, i više dece, ako plaćaju više od hiljadu dinara neposredne poreze. Poslednja značajna odredba, koja je predviđena u Zakonu, sadrži jedno ovlašćenje za rashodovanje dužne poreze do 1928. godine. Ta je odredba neobična i ja moram priznati, da nije bilo lako da se ona unese, jer kod odredaba ovake vrste postoji uvek opasnost da se povredi poreski moral državljanina, a to je uvek vrlo teška stvar. Zbog toga smo u redakciju ove odredbe uložili sav trud da se takav efekat ovom odredbom ne postigne, već da se, na suprot, postigne ono što se njom želelo, t. j., da se u finansijskoj administraciji, u poreskim knjigama raščisti jedanput sa poreskim dužnicima od kojih nije moguće očekivati da plate dugovani porez do 1928. godine. Ovo s toga, jer ti ljudi ili više ne postoje, ili, ako postoje, uslovi njihove egzistencije toliko su promenjeni, da se taj dugovani pores apsolutno od njih ne bi mogao napla-

titi. Takvih slučajeva ima naročito u severnim krajevima naše države, gde je do donošenja novog Zakona o neposrednim porezima postojala dohodarina i porez na ratne dobitke. Taj porez, zajedno sa ostalim opterećenjem, to se mora priznati, preterano je teretio te krajeve; s druge strane poreska administracija je nesavršena, a s treće strane politički život bio je onakav kakav je vama svima poznat. Sve su to razlozi zbog kojih ti porezi nisu mogli biti naplaćeni u vremenu kad su trebali biti naplaćeni. Oni se danas vode na dugu; taj se dug ne može naplatiti. Do toga uverenja došlo se posle mnogih beskorisnih pokušaja da se u državnu kasu makar nešto utera. To otpisivanje koje se predviđa nije nikakva generalna mera. Ono se neće primenjivati na sve poreske obveznike koji su u toj situaciji, već samo na one od kojih se zaista ne bi mogla dugovana poreza da naplati. Odredba je okvirnog karaktera; ona sadrži samo ovlašćenje Ministru finansija da može odobriti rashodovanje poreze prema individualnim slučajevima i molbama podnetim i nesumnjivo dokumentovanim.

Odredbom se predviđa, isto tako, da će Ministar finansija jednim osobenim Pravilnikom propisati postupak, proceduru za obavljanje toga posla. To je, možda, najdelikatnija stvar u samoj ovoj odredbi. Ja ću reći sasvim otvoreno gospodi senatorima: da kad smo ovu odredbu u Ministarstvu redigovali, ja sam pre bio za to, da se u samom zakonu utvrde uslovi, koje treba da ispunjava taj insolventni poreski dužnik, pa da mu porez može biti oprošten. Međutim, kada se celo pitanje malo izbluže analiziralo, i kada se pristupilo redigovanju takve odredbe, videlo se da je stvar vanredno teška, i da se nikada ne bi mogli obuhvatiti svi takvi slučajevi, ili, ako bi se želelo da se obuhvate, onda bi trebalo doneti mnogo više odredaba, nego što ih sadrži ceo ovaj zakon. Zbog toga je to ostavljeno, pošto se i inače radi o postupku, o formalnoj strani, da se to normira Pravilnikom.

Nagovestio bih još gospodi senatorima, da će rešavanje po svima tim molbama biti kolegijalno, sudsko u neku ruku: a da će propisi, koji će biti sadržani u tom Pravilniku, najdetaljnije regulisati uslove, koje poreski dužnik treba da ispunjava, pa da se ovom zakonskom beneficijom može koristiti.

To su, gospodo senatori, glavne odredbe i glavne napomene, koje sam smatrao za potrebno da iznesem. (Aplauz i uzvici: Živeo!).

Predsednik dr. Ante Pavelić: Pošto se niko od gospode senatora nije prijavio za reč, objavljujem da je debata zaključena. Pristupićemo odmah poimeničnom glasanju o ovom zakonskom predlogu u načelu. Molim g. sekretara da izvoli izvršiti prozivku gospode senatora, radi glasanja. Ona gospoda senatori, koji su za prijem u načelu predloga Zakona o izmenama i dopunama Zakona o neposrednim porezima i Zakona o porezu na neženjena lica i poreskom oslobođenju lica sa devetoro i više dece — glasaće sa „za“, a gospoda senatori koji su protiv toga, glasaće sa „protiv“.

Sekretar dr. Ivan Gmajner proziva gospodu senatore da glasaju, i oni su glasali ovako:

Alibegović Asim za; Alkalaj dr. Isak za; Altiparnaković Jovan za; Andrić dr. Vladimir za; Arnautović Šerif otsutan; Banjanin Jovo za; Bogojević Vasa za; Vidaković Antun za; Vilović Osman za; Vujić Pavle

za; Vukčević dr. Stanojlo za; Gavril dr. Emilo za; Gavrilović dr. Bogdan za; Gaj Ljudevit za; Glušac dr. Vaso za; Gmajner dr. Ivan za; Grasl dr. Georg otsutan; Dobrinčić Petar za; Dragović Milutin za; Dirlić Petar za; Ivković dr. Momčilo za; Ilidžanović Dimitrije za; Jalžabetić Tomo otsutan; Janković Stjepan otsutan; Jovanović Z. Miloje za; Karamehmedović dr. Hamdija za; Kovačević Toma otsutan; Kostić Petar otsutan; Kostrenčić dr. Marko otsutan; Kukuljević-Sakcinski Fran. za; Ljubibratić dr. Sava za; Mažuranić dr. Željko otsutan; Majstrovic dr. Ivo otsutan; Marjanović Milan za; Mahmutbegović Sefedin za; Mitrović Vlada otsutan; Mičić dr. Mićo za; Mihalčić Stevan za; Muftić Salem otsutan; Novak dr. Fran. otsutan; Obradović Paja za; Petrović Milutin za; Ploj dr. Miroslav za; Popović Daka za; Popović Matija za; Popović Milan za; Ravnihar dr. Vladimir otsutan; Radovanović Krsta za; Radulović Marko za; Rajar dr. Janko za; Rožić dr. Valentin otsutan; Samurović Janko za; Simonović Milan otsutan; Smiljanić Krsta za; Stanišić dr. Aleksa za; Stanković Jovan za; Sulejmanović dr. Džafer otsutan; Teslić Petar za; Timotijević Kosta za; Tomašić dr. Ljubomir za; Tomić Svetozar za; Trinajstić dr. Dinko za; Ubavčić Pavle otsutan; Frangeš dr. Oton za; Hadži Bošković Trajko otsutan; Hadži Ristić Spira za; Hribar Ivan za; Cerović Gavrilotsutan; Šverljuga dr. Stanko otsutan; Šilović dr. Josip otsutan; Šola Atanasije otsutan; Šuperina dr. Benjamin za.

(Posle glasanja)

Potpredsjednik **Jovan Altiparmaković**: Izvolite, gospodo senatori, čuti rezultat glasanja. Glasalo je svega 50 gospode senatora. Svi su glasali „za“. Prema tome je Senat primio u načelu predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o neposrednim porezima i Zakona o porezu na neženjena lica i poreskom oslobođenju lica sa devetoro i više dece.

Prelazimo na pretres u pojedinostima. Za reč se prijavio g. senator Miloje Jovanović.

Miloje Z. Jovanović: Gospodo, odredba § 1. ovog Zakona pokazuje nameru g. Ministra finansija, da s obzirom na današnje prilike, na malu vrednost zemljoradničkih proizvoda i na sve druge teškoće pri naplati ovih poreza učini izvesne olakšice. Namera je vrlo pohvalna, ali mislim, da smanjenje, koliko je učinjeno, nije dovoljno.

Bilo je, gospode, koja su mislila, da bi trebalo u ovom vremenu izvršiti ponovo reviziju katastralnog prinosa, i na osnovu toga utvrditi, koliko treba da se plati porez. Međutim to je nemoguće i nezgodno u vremenu, kad imamo takve cene, za koje se ne zna, koliko će trajati i kako će se menjati; da li će ići na više ili na niže. Nemoguće bi bilo dakle i misliti za sada na neku reviziju katastralnih prinosa. Ja mislim, da je vrlo dobar ovaj način, kako je predloženo da se postupi te se pokaže neko poboljšanje, pa u idućoj godini, ako Bog da, videćemo, šta ćemo raditi.

Hoću ovde da progovorim nekoliko reči o § 5 koji se odnosi na porez ovlašćenih prodavaca Državne klasne lutrije. Želim, da vam o tome govorim zato, što sam bio do pre nekoliko dana predsednik Upravnog odbora Državne klasne lutrije te znam teškoće, koje smo u toj stvari imali.

Naši poreski odbori nisu imali ljudi, koji su mogli u tim stvarima da imaju tačan kriterijum za ocenjivanje koliko bi treba da se računa kao čisti prinos za porezivanje ovlašćenih prodavaca, i oni su išli tako daleko, da su često smatrali, da je sve ono što ovlašćeni prodavci dobijaju od Klasne lutrije, na ime provizija i udela u dobitima čista njihova zarada. Tako smo imali slučaj da je jedan prodavac bio opterećen sa porezom, koji je iznosio osam stotina hiljada dinara. Sve što je primio od Klasne lutrije, računato mu je kao čist dobitak, kao da nema nikakvih troškova. Međutim mi smo u Upravnom odboru znali tačno, koje sve vrste troškova ovlašćeni prodavci imaju da podnesu, dok dođu do svoje zarade. Pre svega oni imaju svoje potprodavce, za koje smo utvrdili prilikom vršenih revizija, da od 10% koliko oni primaju daju svojim potprodavcima 7 i po % tako, da bi im ostalo svega 2 i po %. Zatim dolaze ogromni izdaci na reklame. Jedan ovlašćeni prodavac, koji je došao iz Zagreba, dao je za reklame samo u jednome listu u toku kola 50.000 dinara.

Zatim dolaze štete od toga; ako ovlašćeni prodavci ne prodaju svoje srećke pošto ih ne mogu više da vrate, jer im Klasna Lutrija neprodane srećke natrag ne prima sem toga su veliki izdaci oko kaucija, jer svaki mora da da kauciju za dve klase. Samo jedan ovlašćeni prodavac ima kauciju, koja iznosi oko četrnaest miliona dinara. Opterećenje ovlašćenih prodavaca porezom bilo je tako strahovito, da smo morali intervenisati i tražiti, da se štogod u tom pogledu popravi. Naročito su potprodavci izjavili, da ne mogu prodavati lozove ako bi plaćali porez. Među potprodavcima ima činovnika, radnika, raznosaca pisama itd. koja prodaju svega po 20 do 30 četvrtina te ako se optereće porezom, oni će prosto kazati: nećemo da prodajemo. I mnogi su odista prestajali, da prodaju lozove. Sve je to učinilo, te smo godinu i po dana tražili načina, da se to uredi na taj način, što će se od celoga loza, t. j. od njegove vrednosti naplaćivati određena suma. Tada se pristalo na ovu stopu od 7%. Ali za nekoliko meseci situacija se toliko izmenila, da su ovlašćeni prodavci pre kratkog vremena izjavili, da ove stope ne mogu podneti, a naročito je bio razlog u tome, što je g. Ministar finansija jednim zakonom oslobodio od svakog poreza maloprodavce duvana, a nije oslobodio prodavce srećaka Klasne Lutrije. Prema tome postoji opasnost da će oni napustiti taj posao, što bi bilo i od velike štete za Klasnu lutriju. Posao u Klasnoj lutriji razvija se vrlo dobro, i u ovoj teškoj krizi ipak se održavalo. Ja bih okrenuo pažnju g. Ministru finansija na ovu ustanovu, i zamolio ga, da bez obzira na pitanje poreze ovlašćenih prodavaca i potprodavaca kako je u ovom zakonu predviđeno uzmu u rasmatranje ponovo ovo pitanje i da u sporazumu sa upravom Klasne lutrije nađe načina da se porez olakša. Verujte g. Ministre, da se prodavci ne mogu danas pod ovim prilikama održavati. Oni se drže samo zato, što ne mogu da likvidiraju posao. Kako može da likvidira posao jedan ovlašćeni prodavac koji ima 400—500 potprodavaca, a od kojih najčešće nemaju nikakvog pokriva. Oni moraju da rade i dalje jer ne bi mogli posao da likvidiraju. A ove ogromne zarade, na koje poreski odbor misli, da ih imaju oni sada ne mogu imati. Na protiv jedan naš ovlašćeni prodavac na svojoj kauciji, koja ima i na 22.000 obveznica ratne štete, pretrpeo štetu preko

četiri miliona dinara. To je šteta koja se lako ne može naknaditi. Ja smatram, da je moja dužnost da koliko mogu da doprinesem da se prilike u toj ustanovi poprave i da se učine olakšice koje bi doprinele uspehu. Ja mislim da neko kratko vreme može ići ovako, ali da je potrebno da se uđe ponova u ocenu ovog pitanja i da se uskoro kad bude zgodno nađe jedna bolja osnova za oporezovanje ovih ljudi; jer ako ostane ovako oni neće moći da izdrže. Ako se prilike poprave, ovo opterećenje, koje je ovde predviđeno, nije veliko. Ja sam smatrao za svoju dužnost da vam ovo kažem i molim g. Ministra, da ovo moje izlaganje primi k znanju. (Odobranje).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Pošto nema više prijavljenih govornika, zaključujem poseban pretres. Pristupamo rešavanju. Gospodo, glasaće se po paragrafima sedenjem i ustajanjem. Molim g. izvestioca da izvoli pročitati § 1.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 1. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 1 primi, neka izvoli sedeti, a ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 1 primljen. Izvolite čuti § 2.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 2. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 2 primi, neka izvoli sedeti, ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 2 primljen. Izvolite čuti § 3.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 3. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 3 primi, neka izvoli sedeti. Ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 3 primljen. Izvolite čuti § 4.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 4. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 4 primi, neka izvoli sedeti; ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 4 primljen. Izvolite čuti § 5.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 5. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 5 primi, neka izvoli sedeti, ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 5 primljen. Izvolite čuti § 6.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 6. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 6 primi, neka izvoli sedeti, ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 6 primljen. Izvolite čuti § 7.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 7. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 7 primi, neka izvoli sedeti, ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 7 primljen. Izvolite čuti § 8.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 8. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 8 primi, neka izvoli sedeti, ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 8 primljen. Izvolite čuti § 9.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 9. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 9 primi, neka izvoli sedeti, ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 9 primljen. Izvolite čuti § 10.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 10. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 10 primi, neka izvoli sedeti, ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 10 primljen. Izvolite čuti § 11.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 11. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 11 primi, neka izvoli sedeti, ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 11 primljen. Izvolite čuti § 12.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 12. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 12 primi, neka izvoli sedeti, ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 12 primljen. Izvolite čuti § 13.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 13. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 13 primi, neka izvoli sedeti, ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 13 primljen. Izvolite čuti § 14.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 14. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 14 primi, neka izvoli sedeti, ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 14 primljen. Izvolite čuti § 15.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 15. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 15 primi, neka izvoli sedeti, ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 15 primljen. Izvolite čuti § 16.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita § 16. (V. sast. XVI).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se pročitani § 16 primi, neka izvoli sedeti, ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 16 primljen.

Prema tome, gospodo, objavljujem, da je Senat primio u pojedinostima predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o neposrednim porezima i Zakona o porezu na neženjena lica i poreskom oslobođenju lica sa devetoro i više dece.

Prelazimo, gospodo, sada na konačno glasanje o primanju ovoga predloga zakonskog u celini.

Molim g. sekretara da izvrši prozivku.

Sekretar dr. **Ivan Gmajner** proziva gospodu senatore da glasaju, i oni su glasali ovako:

Alibegović Asim za; Alkalaj dr. Isak za; Andrić dr. Vladimir za; Arnautović Šerif za; Banjanin Jovo za; Bogojević Vasa za; Vidaković Antun za; Vilović Osman za; Vujić Pavle za; Vukčević dr. Stajnojlo za; Gavril dr. Emilo za; Gavrilović dr. Bogdan za; Gaj Ljudevit za; Glušac dr. Vasa za; Gmajner dr. Ivan za; Grasl dr. Georg otsutan; Desnica dr. Uroš otsutan; Dobrinčić Petar za; Dragović Milutin za; Đirlić Petar za; Ivković dr. Momčilo za; Ilidžanović Dimitrije za; Jalžabetić Tomo otsutan; Janković Stjepan otsutan; Jovanović Ž. Miloje za; Karamehmedović dr. Hamdija za; Kovačević Toma za; Kostić Petar otsutan; Kostrenčić dr. Marko otsutan; Kukuljević-Sakcinski Fran za; Ljubibratić dr. Sava za; Mažuranić dr. Želimir otsutan; Majstrovčić dr. Ivo otsutan; Marjanović Milan za; Mahmudbegović Sefedin za; Mitrović Vlada otsutan; Mičić dr. Mića za; Mihalđić Stevan za; Mufić Salem otsutan; Novak dr. Fran za; Obradović Paja za; Petrović Milutin za; Ploj dr. Miroslav za; Popović Daka za; Popović Matija za; Popović Milan za; Ravnihar dr. Vladimir otsutan; Radovanović Krsta za; Radulović Marko za; Rajar dr. Janko za; Rožić dr. Valentin za; Samurović Janko za; Simonović Milan otsutan; Smiljanić Krsta za; Stanišić dr. Aleksa za; Stanković Jovan za; Sulejmanović dr. Džafer za; Teslić Petar za; Timotijević Kosta za; Tomašić dr. Ljubomir za; Tomić Svetozar za; Trinajstić dr. Dinko za; Ubavić Pavle za; Frangeš dr. Oton za; Hadži Bošković Trajko za; Hadži Ristić Spira za; Hribar Ivan za; Cerović Gavrilotsutan; Šverljuga dr. Stanko otsutan; Šilović dr. Josip za; Šola Atanasije otsutan; Šuperina dr. Benjamin za.

Pretsednik Dr. **Ante Pavelić**: Glasalo je svega 57 senatora i svi su glasali „za“. Tim je ovaj zakonski predlog konačno u celini primljen.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: Pretres izveštaja Finansijskog odbora o predlogu Zakona o izmenama i dopunama u Zakonu o taksama.

Molim gospodina izvestioca da izvoli pročitati odborski izveštaj.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita:

С Е Н А Т

Краљевине Југославије

Финансијски одбор

Бр. 27

21 марта 1932 године

у Београду

GOSPODINE PRETSEDNICE,

Čast je Finansiskom odboru Senata podneti Vam u prilogu izveštaj o predlogu Zakona o izmenama i dopunama Zakona o taksama, kako ga je Odbor u svojoj današnjoj sednici shvatio i usvojio, a shodno aktu Senata od 21 marta 1932 god. br. 1647.

Izvolite, Gospodine Pretsedniče, i ovom prilikom primiti uverenje o mome odličnom poštovanju.

22 marta 1932 god.

Beograd

Pretsednik

Finansiskog odbora Senata,

Dr. Benjamin Šuperina, s. r.

M. P.

Gospodinu

D-ru ANTI PAVELIĆU,

Pretsedniku Senata

Beograd

Finansiski odbor Senata Kraljevine Jugoslavije uzeo je, na svojoj današnjoj sednici, u pretres predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o taksama, saobrazno aktu Senata od 21 marta 1932 g. Br. 1647, i, proučivši ga svestrano, podnosi Senatu ovaj

IZVEŠTAJ:

Članovi Odbora složili su se u tome da je ovaj predlog Zakona potpuno prilagođen danišnjim prilikama, pod kojima živimo. U opštem interesu, kao i u interesu pojedinaca, predlog o izmenama i dopunama Zakona o taksama nalazi svoje savršeno opravdanje. Ma da su se stavljalje izvesne teškoće pri donošenju ovog zakonskog predloga, ipak su se posvuda srećno našli zgodni izlazi, da se je moglo zadovoljiti i zahtevu države, obzirom na prihode koji se ovim Zakonom garantuju, i zahtevu svakog pojedinca, koji će pod ovaj Zakon potpasti. Pogledom na to, mi možemo slobodno reći da je ovaj zakonski predlog opravdan i po svojoj sadržini, i po ideji koja ga provejava.

S toga Finansiski odbor Senata nalazi za potrebno da dotični zakonski predlog primi u celosti onako, kako ga je Narodna skupština usvojila, i moli Senat da ovo shvati kao pravi izraz mišljenja celog Odbora.

Za izvestioce određeni su g. g. Andrić Dr. Vlada i Ploj Dr. Miroslav.

Pretsednik

Finansiskog odbora Senata,

Dr. Benjamin Šuperina, s. r.

22marta 1932 godine

Sekretar

Dr. V. Andrić, s. r.

Članovi:

Dr. Ploj Miroslav, s. r.

Dr. I Alkalaj, s. r.

Dr. A. Stanišić, s. r.

Dr. Lj. Tomašić, s. r.

Svet. Tomić, s. r.

Pretsednik Dr. **Ante Pavelić**: Otvaram pretres u načelu. Ima reč g. Ministar finansija.

Ministar finansija dr. Milorad Đorđević: Gospodo senatori, ovaj predlog zakona o izmenama i dopunama u Zakonu o taksama pretstavlja, bar na prvi pogled, jedan korak na drugu stranu u našoj finansijskoj politici. I budžet, kojim je, kao što će gospoda senatori svakako priznati, sprovedeno osetno rastere-

ćenje naših poreskih obveznika, i ovaj zakon o umerenim porezima, i zakon o izmenama i dopunama u zakonu o trošarini, koji će takođe uskoro doći pred Senat, svi oni predstavljaju žrtve za Ministra finansija.

Ovaj zakon treba bar delimično da te žrtve malo naknadi, da bude u neku ruku zakrpa na pocepanom odelu Ministra finansija.

Ja sam, gospodo, rekao već jutros, a rekao sam i pri otvaranju načelne debate o predlogu budžeta, da iz ovoga zakonskog predloga treba da rezultiraju izvesne delimično budžetski, a delimično vanbudžetski prihodi, koji u narednoj budžetskoj godini treba da omoguće uredno finansiranje i napose podmirenje onih vanbudžetskih izdataka, o kojima sam u svoje vreme govorio i kojih će morati biti.

Takseno zakonodavstvo u glavnom nije autohtono. Takse se kod nas, a tako i u celom svetu, ne zavode nezavisno od specijalnih zakona. U taksenom zakonu se obično sprovode, taksiraju pravni poslovi koji se osnivaju na drugim, specijalnim zakonskim odredbama. Tako je i u ovom zakonskom predlogu, gospodo, došlo u glavnom u sledstvu tri specijalna zakona koji su već doneti i koji su stupili na snagu. Ta tri zakona su: Zakon o radnjama, Zakon o iskorišćenju vodene snage i Građevinski zakon. Tim specijalnim zakonima predviđene su izvesne osobene administrativne radnje, izvesni pravni poslovi koje je trebalo taksirati, u toliko upravo u koliko je ona materija zakonodavstva, koja ulazi u okvir tih zakona razrađena, proširena, razvijena u više detalja, i sada je trebalo i u taksenom zakonu te takse predvideti i celu materiju detaljisati.

Osim toga, osim tih taksa, koje izviru iz tih specijalnih zakonskih propisa, sprovedene su još izvesne izmene, da bi se neke praznine, neki nedostaci u taksenom zakonu uklonili, da bi se izvesne takse prilagodile sadašnjim prilikama. Tako u pogledu taksa na podvozna sretstva, na automobile, sprovedena je jedna reforma u tome smislu, što se podvozna sredstva. Do sada je taksa iznosila 3.000 dinara, i tu je taksu plaćao i sopstvenik automobila, može biti polovnog automobila, teško jedva nekoliko stotina kilograma, kao i sopstvenik najluksuznijih kola, koja koštaju na stotine hiljada dinara. Sada je ta taksa uređena prema težini i ona počinje od 1 do 2 dinara prema samoj težini.

Sprovedena je takođe izmena u pogledu konzularnih taksa na bazi reciprociteta, tako da i strani državljani plaćaju taksu u onom istom iznosu u kome i naši državljani plaćaju strane takse.

U našem dosadašnjem zakonu taksenom i u pravilnicima koji su pratili taj zakon o taksama, bila su data mnoga oslobođenja, i to se osećalo na prihodima koji su skoro iz meseca u mesec postojali sve manji. Što je karakteristično, ta su oslobođenja išla baš i na zabave, na razna zabavna priređivanja. To se sada ovim ukida.

Taksa na te zabavne priredbe ostaje ista kao i do sada, ali se ona široka oslobođenja koja su do sada bila data svode u uže granice.

Gospodo, novina u ovom zakonu o taksama je školarina i školske takse uopšte. Ta novina bila je diktovana sa dva razloga. Prvi je razlog fiskalan, trebalo je državi obezbediti tih 60—70 miliona dinara, koliko se očekuje da će dati školarina; a s druge strane —

to je bilo stanovište g. Ministra prosvete — trebalo je i na ovaj način, pomoću ovog taksiranja, malo usporiti veliki priliv školske dece, i ako ne sasvim otkloniti, a ono bar ublažiti i zaustaviti u izvesnoj meri formiranje intelektualnog proleterijata. Ta školarina je sprovedena u ovom zakonskom predlogu ipak tako, da su socijalni momenti uvaženi do krajnjih granica. Taksa koju imaju plaćati roditelji za školovanje svoje dece nije uniformna, nego je podešena prema stanju roditelja, prema njihovoj porezi. Tu bih naglasio da je cenzus za siromaštvo, za nemaštinu proširen prema onom cenzusu kako je bio regulisan zakonom o neposrednim porezima. Cenzus za nemaštinu po tom zakonu je 120 dinara, a po ovom zakonu je povećan na 300 dinara, što znači da roditelji čija imanja plaćaju manje od 300 dinara neposredne poreze neće za svoju decu plaćati školarinu, bez obzira na to kakav uspeh deca postižu u školi. Uneta je i ta olakšica, da roditelji koji imaju više dece neće plaćati punu školarinu za svu decu, nego samo za prvo dete punu školarinu, a za ostalu decu po pola.

Gospodo, nova je takođe taksa na zakupne ugovore ili pismena koja se obavezno moraju sačinjavati u buduće pri uzimanju pod zakup stanova i lokala. Ta taksa treba da donese neku desetinu miliona dinara i ona je morala biti zavedena i pored izvesnih prigovora, koji bi se možda s razlogom mogli učiniti ovakvom načinu zavođenja taksa. Tu bih naglasio samo to, da ovo sačinjavanje ugovora i pismena ne treba nikoga da plaši, tu neće biti nikakvih suvišnih formalnosti. To pismeno pri uzimanju stana ili lokala, imaće da sačine zakupodavac i zakupac na jednom formularu, koji će država izraditi na jednom monopolisanom blanketu sa utisnutom markom. To je sva formalnost, koju imaju da izvrše. Tom odredbom se postiže još nešto drugo, a to je, da će se u buduće pri podnošanju prijave za porez na kuće, pri utvrđivanju stvarnog prihoda od kuća, imati jedan nesumnjivo tačan podatak o faktičnim prihodima od kuće.

Gospodo, u istu kategoriju dolazi i jedna mala taksa koja se zavodi na priznanice o plaćenju kiriji. To je taksa koja ni za koga neće predstavljati neko naročito opterećenje, ona ide od 1—5—10 dinara, mislim, a koja se s obzirom na broj zakupaca stanova i lokala koji se u našoj zemlji daju pod zakup, doneti Ministarstvu finansija jedan osetan prihod.

Te će se priznanice takođe izdavati na državnom monopolskom blanketu. Povećana je takođe taksa na ove obračune, koje izdaju novčani zavodi prilikom eskonta, lombarda i ostalih bankarskih operacija. Ona je do sada iznosila 20 para dinarskih, sad je povećana na dinar. Opterećenje, kao što vidite, nije veliko, ali je samim zakonom predviđeno da se u buduće ti obračuni moraju obavezno izdavati. Oni će biti potrebni već i sada, u vezi sa novim zakonom o visini kamatne stope, jer treba da posluži kao sredstvo za borbu protiv zelenišenja.

To su, gospodo senatori, glavne karakteristike ovog zakonskog predloga (Pljeskanje.)

Pretsednik **dr. Ante Pavelić**: Reč ima senator Svetozar Tomić.

Svetozar Tomić: Gospodo, ja ću se zadržati kod paragrafa 45, koji propisuje školarinu u vidu taksa, koje će imati da plaćaju dački roditelji u svima našim školama.

Dodanas mi nismo imali školarine. Bila je besplatna nastava. To je malo više ličilo na demagogiju nego na potrebu, jer ni u jednoj zemlji nije bila srednja nastava oslobođena od školarine sem kod nas. Odmah posle oslobođenja i ujedinjenja utrkivalo se u otvaranju srednjih škola i vrata ovih škola bila su širom otvorena za svu decu. Sada, posle deset godina, videlo se, da je to bilo pogrešno i da to nije trebalo tako da se radi. Danas, traže se srestva i načini da se to popravi i uzimaju se baš oni načini, koji nikako nisu na svome mestu, imajući u vidu potrebu prosvetavanja i širenja pismenosti u našem narodu.

Paragraf 45 predviđa, kao što rekoh, školarinu. G. Ministar finansija reče, da su pri uvođenju školarine po sredi bili, na prvom mestu, fiskalni razlozi, a s druge strane razlozi g. Ministra prosvete: suzbijanje da deca ne idu toliko u srednju školu. Ja razumem, gospodo, fiskalne razloge, ali se ne slažem s tim da se onemogućava deci da posećuju školu. Ja taj razlog ne razumem. Niko nema pravo da deci ispravnih i punopravnih građana, — koji ispunjavaju sve svoje građanske dužnosti i koji plaćaju svoj danak državi, zatvara školska vrata, i to deci, koja i žele da idu u školu. Ako, gospodo, dački roditelji kažu Kraljevskoj vladi i g. Ministru prosvete: mi želimo da naša deca idu u školu, plaćamo sve što se od nas traži, — šta će se onda? Onda ne zatvarati školska vrata našem podmlatku, nego pozvati dačke roditelje da participiraju sa državom da se škole održavaju kao što treba i da za to podnose terete zajedno i dački roditelji i država. Dački roditelji će na to rado pristati. U Americi (Sjedinjenim državama) je to lepo izvedeno. Tamo dački roditelji i nastavnici održavaju školu a država participira u toliko što kroz škole vaspitava omladinu u duhu građanskih vrлина i preko škole sprovodi svoju državnu politiku. Ja verujem da će jednoga dana to doći i kod nas, i onda, niti se smeju zatvarati škole niti se smeju ovakove brane stavljati.

Ovde je određena taksa u vidu školarine. I ja sam za školarinu, ali je ovo tako nepedagoški i nevaspitan određeno da su decu u **jednom istom razredu** podelili na nekih 10 i više kategorija. Vi znate gospodo, da se u školi prema svojoj deci jednako postupa. Tu je jednoobraznost u vaspitanju a potpuna jednakost u opohenju prema svima učenicima. To se čini iz čisto pedagoških i vaspitnih razloga da ne bi deca mogla osetiti ma kakvu razliku između jednih i drugih; a sada zakon o taksama tu razliku evo pravi. Po ovoj nejednakoj školarini učenik može reći svome drugaru: ej, ja sam više platio školarine od tebe i imam veća prava nego ti.

Mogu biti dve ili tri kategorije plaćanja tj. da niži razredi plaćaju jednu školarinu a viši drugu, ili da I i II razred plaća jednu; III i IV drugu; V VI treću i VII i VIII četvrtu; ali u istom razredu ne sme biti raznih školarina. U školi se izdvajaju i pohvaljuju samo dobra deca. Kaže se učenicima: ovaj je vaš drug odličan i primeran (bez obzira bio siromah ili bogat), i treba da vam služi za primer.

Mi smo ovo govorili u Finansijskom odboru i prijatno mi je da vam, gospodo saopštim, da smo se u tome složili i gospodin Ministar je kazao, da se sada to ne može izmeniti, nego da se u toku ove sesije podnese naročiti zakonski predlog i zakon donese, bilo už zakon o srednjim školama bilo zaseban zakon,

koji će školarinu propisati i narediti da se plaća onako, kako to zahtevaju pedagoški i vaspitni interesi škole i omladine.

To sam inao da kažem. Glasacu za ovaj zakonski projekat.

Pretsednik dr. **Ante Pavelić**: Pošto nema više prijavljenih govornika, prelazimo na glasanje o ovom zakonskom predlogu u načelu. Molim gospodina sekretara da izvoli obaviti prozivku.

Sekretar dr. **Ivan Gmajner** proziva gospodu senatore da glasaju, i oni su glasali ovako:

Alibegović Asim za; Alkalaj Dr. Isak za; Altiparmaković Jovan za; Andrić Dr. Vladimir za; Arnaudović Šerif.otsutan; Banjanin Jovo za; Bogojević Vasa za; Vidaković Antun za; Vidović Osman za; Vujić Pavle za; Vukčević Dr. Stanojlo za; Gavril Dr. Emilo.otsutan; Gavrilović Dr. Bogdan. za; Gaj Ljudevit za; Glušac Dr. Vaso za; Gmajner Dr. Ivan za; Grasl Dr. Georg.otsutan; Desnica Dr. Uroš.otsutan; Dobrinčić Petar za; Dragović Milutin za; Đirlić Petar za; Ivković Dr. Momčilo za; Ilić Dr. Dimitrije za; Jalžabetić Tomo.otsutan; Janković Stjepan.otsutan; Jovanović Ž. Miloje za; Karamelmedović Dr. Hamdija za; Kovačević Toma za; Kostić Petar.otsutan; Kostrenčić Dr. Marko.otsutan; Kukuljević — Sakcinski Fran za; Ljubibratić Dr. Sava za; Mažuranić Dr. Želimir.otsutan; Majstrovic Dr. Ivo.otsutan; Marjanov, Milan za; Mahmudbegović Sefedin za; Mitrović Vlada.otsutan; Mičić Dr. Mića za; Mihalčić Stevan za; Muftić Salem.otsutan; Novak Dr. Fran.otsutan; Obradović Paja za; Petrović Milutin za; Ploj Dr. Miroslav za; Popović Daka za; Popović Matija za; Popović Milan za; Ravnihar Dr. Vladimir.otsutan; Radovanović Krsta za; Radulović Marko za; Rajar Dr. Janko za; Rožić Dr. Valentin za; Samurović Janko za; Simonović Milan.otsutan; Smiljanić Krsta za; Stanišić Dr. Aleksa za; Stanković Jovan za; Sulejmanović Dr. Džaffer.otsutan; Teslić Petar za; Timotijević Kosta za; Tomašić Dr. Ljubomir za; Tomić Svetozar za; Trinajstić Dr. Dinko za; Ubavić Pavle za; Frangeš Dr. Oton za; Hadži Bošković Trajko.otsutan; Hadži Ristić Spira za; Hribar Ivan za; Cerović Gavrilko za; Sverljuga Dr. Stanko za; Šilović Dr. Josip za; Šola Atanasije za; Šuperina Dr. Benjamin za.

Posle glasanja.

Pretsednik Dr. **Ante Pavelić**: Gospodo senatori, objavljujem rezultat glasanja. Glasalo je svega 55 gospode senatora i svi su glasali „za“. Time je u načelu primljen predlog zakona o izmenama i dopunama u Zakonu o taksama.

Prelazimo na pretres u pojedinostima. Molim g. izvestioca da izvoli čitati paragraf po paragraf predloga zakona.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita paragraf 1. (Vidi sastanak XVII).

Pretsednik dr. **Ante Pavelić**: Koji je za ovaj paragraf, neka izvoli sedeti, a koji je protiv neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je paragraf 1. primljen. Izvolite čuti paragraf 2.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita paragraf 2. (Vidi sastanak XVII).

ustati. (Svi sede). Objavljujem da je primljen paragraf 41.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita paragraf 42. (Vidi sastanak XVII).

Pretsednik dr. **Ante Pavelić**: Ko je za paragraf 42, neka izvoli sedeti, a ko je protiv neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je primljen paragraf 42.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita paragraf 43. (Vidi sastanak XVII).

Pretsednik dr. **Ante Pavelić**: Ko je za paragraf 43, neka izvoli sedeti, a ko je protiv neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je paragraf 43. primljen.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita paragraf 44. (Vidi sastanak XVII).

Pretsednik dr. **Ante Pavelić**: Ko je za paragraf 44, neka izvoli sedeti, a ko je protiv neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je paragraf 44. primljen.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita paragraf 45. (Vidi sastanak XVII).

Pretsednik dr. **Ante Pavelić**: Ko je za paragraf 45, neka izvoli sedeti, a ko je protiv neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je paragraf 45. primljen.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita paragraf 46. (Vidi sastanak XVII).

Pretsednik dr. **Ante Pavelić**: Ko je za paragraf 46, neka izvoli sedeti, a ko je protiv neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je paragraf 46. primljen.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita paragraf 47. (Vidi sastanak XVII).

Pretsednik dr. **Ante Pavelić**: Ko je za paragraf 47, neka izvoli sedeti, a ko je protiv neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je paragraf 47. primljen.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita paragraf 48. (Vidi sastanak XVII).

Pretsednik dr. **Ante Pavelić**: Ko je za paragraf 48, neka izvoli sedeti, a ko je protiv neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je paragraf 48. primljen.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita paragraf 49. (Vidi sastanak XVII).

Pretsednik dr. **Ante Pavelić**: Ko je za paragraf 49, neka izvoli sedeti, a ko je protiv neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je paragraf 49. primljen.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita paragraf 50. (Vidi sastanak XVII).

Pretsednik dr. **Ante Pavelić**: Ko je za paragraf 50, neka izvoli sedeti, a ko je protiv neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je paragraf 50. primljen.

Izvestilac dr. **Miroslav Ploj** čita paragraf 51. (Vidi sastanak XVII).

Pretsednik dr. **Ante Pavelić**: Ko je za paragraf 51, neka izvoli sedeti, a ko je protiv neka izvoli ustati. (Svi sede). Objavljujem da je paragraf 51. primljen.

Sad se pristupa definitivnom glasanju o ovom zakonskom predlogu u celini glasaće se poimenično. Molim g. sekretara da izvoli izvršiti prozivku.

Sekretar dr. **Ivan Gmajner** proziva gospodu senatore da glasaju i oni su glasali ovako:

Alibegović Asim za; Alkalaj Dr. Isak za; Altiparmaković Jovan za; Andrić Dr. Vladimir za; Arnautović Šerih otsutan; Vanjanin Jovo za; Bogojević Vasa za; Vidaković Antun za; Vilović Osman za; Vujić Pavle za; Vukčević Dr. Stanojlo za; Gavrića Dr. Emilo otsutan; Gavrilović Dr. Bogdan za; Gaj Ljudevit za; Glušac Dr. Vaso za; Gmajner Dr. Ivan za; Grasl Dr. Georg otsutan; Desnica Dr. Uroš otsutan; Dobrić Petar za; Dragović Milutin za; Đirić Petar za; Ivković Dr. Momčilo za; Ilidžanović Dimitrije za; Jalžabetić Tomo otsutan; Janković Stjepan otsutan; Jovanović Ž. Miloje za; Karamelmedović Dr. Hamdija za; Kovačević Toma za; Kostić Petar otsutan; Kostrenčić Dr. Marko otsutan; Kukuljević — Šakcinsk. Fran. za; Ljubibratić Dr. Sava za; Mažuranić Dr. Želimir otsutan; Majstrovic Dr. Ivo otsutan; Marjanović Milan za; Mahmudbegović Sefedin za; Mitrović Vlada za; Mičić Dr. Mića za; Mihaldžić Stevan za; Muftić Salem otsutan; Novak Dr. Fran. otsutan; Obradović Paja za; Pavelić Dr. Ante za; Petrović Milutin za; Ploj Dr. Miroslav za; Popović Daka za; Popović Matija za; Popović Milan za; Ravnihar Dr. Vladimir otsutan; Radovanović Kosta za; Radulović Marko za; Rajar Dr. Janko za; Rožić Dr. Valentin za; Samurović Janko za; Simonović Milan otsutan; Smiljanić Krsta za; Stanišić Dr. Aleksa za; Stanković Jovan za; Sulejmanović Dr. Džafer za; Teslić Petar za; Timotijević Kosta za; Tomašić Dr. Ljubomir za; Tomić Svetozar za; Trinajstić Dr. Dinko za; Ubavić Pavle za; Frangeš Dr. Oton za; Hadži Bošković Trajko otsutan; Hadži Ristić Spira za; Hribar Ivan za; Perović Gavrić otsutan; Šverljuga Dr. Stanko za; Šilović Dr. Josip za; Sola Atanasije otsutan; Superina Dr. Benjamin. za.

Posle glasanja.

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Izvolite, gospodo senatori čuj rezultat glasanja. Glasalo je svega 57 gospode senatora, i svi su glasali „za“. Prema tome, objavljujem da je Senat primio u celini konačno predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o faksama.

Prelazimo na četvrtu tačku dnevnoga reda: pretres izveštaja Odbora za proučavanje zakonskog predloga o prometu pšenice. Molim g. izvestioca da izvoli pročitati odborski izveštaj.

Izvestilac dr. **Janko Rajar** čita:

С Е Н А Т

Крeљeвинe Југрeславинe

Бр. 1689

22 марта 1932 године

у Београду

GOSPODINE PRETSEDNIČE

Čast mi je u prilogu Zakona dostaviti Vam izveštaj Odbora za proučavanje predloga Zakona o prometu pšenice.

Izvolite, Gospodine Pretsedniče, i ovom prilikom primiti uverenje o mome odličnom poštovanju.

22 marta 1932 god.

Beogradu

Pretsednik odbora

Inž. Daka Popović, s. r.

Gospodinu

D-ru ANTI PAVELIĆU,

Pretsedniku Senata

Beograd.

IZVEŠTAJ :

Odbora Senata za proučavanje predloga Zakona o prometu pšenice.

Odbor je u svojoj sednici, držanoj 22 marta ove god., proučio predlog Zakona o prometu pšenice i doneo odluku, da se ovaj zakonski predlog u celosti usvoji. Članovi Odbora, uzevši u obzir sve okolnosti, složili su se u tome, da ovaj predlog Zakona ima da pokrene pitanje pšeničnog režima sa mrtve tačke. Ma da su se stavljalje izvesne teškoće pri donošenju ovog zakonskog predloga, ipak su se posvuda srećno našli zgodni izlazi, da se je moglo zadovoljiti i zahtevu države, obzirom, na prihode koji se ovim zakonom garantuju i zahtevu proizvođača, mlinova i potrošača.

Stoga Odbor Senata predlaže da se zakonski predlog primi u celosti onako, kako su ga Narodna skupština i ovaj Odbor usvojili, i moli Senat, da ovakav zakonski predlog u celini usvoji.

Odvojio je mišljenje član Odbora g. Miloje Ž. Jovanović.

Za izvestioca određen je g. Rajar dr. Janko.

Sekretar,

Pretsednik Odbora

Mil. P. Dragović, s. r.

Inž. D. Popović, s. r.

Potpretsednik,

Spira Hadži Ristić, s. r.

Članovi :

Dr. Janko Rajar, s. r.

Dr. Vlada Andrić, s. r.

Antun Vidaković, s. r.

Toma Jalžabetić, s. r.

Potpretsednik Jovan Altiparmaković; Olva-ram načelnik pretres. Ima reč g. Ministar poljoprivrede, zastupnik g. Ministra trgovine i industrije.

Ministar Poljoprivrede Juraj Džetrović : Gospodo senatori, predlog koji imam čast da zastupam pred vama u ime g. Ministra Trgovine i industrije, koji je, kako vam je poznato bolestan, ima taj zadatak da izvrši potrebne korekture u dosadašnjem žitnom režimu, kako bi se mogla izvršiti njegova potpuna likvidacija.

Žitni režim bio je zaveden prošle godine u mesecu junu. Da biste razumeli kako je do državne intervencije i do žitnog režima došlo, potrebno je da vam dam neka obaveštenja. U godini 1929 nastupio je bio

veliki pad cena i tada se nastavilo pitanje u vezi sa padom cena — jer pitanje je bilo inače daleko osetljivije nego ranije, premda je to stanje i ranije trajalo — da naš proizvođač dobije svetske cene za naše žito. Fakat je bio taj da naš proizvođač nije dobio svetske cene, i da su kod nas cene bile niže nego u drugim zemljama, na primer u Mađarskoj. Kod nas cene žita bile su 10—15, a često i niže nego što je to slučaj bio u Mađarskoj. Kad ispitujemo uzrok tome, onda ćemo doći do zaključka da je razlog taj, što je celokupna naša žitarska trgovina bila skoncentrisana u rukama stranaca koji su cene diktirali, iskorišćujući konjukturu, te je tako naš proizvođač bio prepušten na milost i nemilost njima. Mnogi naši trgovci koji su radili žitne poslove u poslednjoj godini su propali i tako je nastala pustoš u žitnoj trgovini, — i u toliko je jača pozicija stranih firmi bila, koje su držale u svojim rukama našu žitnu trgovinu. Prema tome, za nas je bio ideal da obezbedimo našem proizvođaču paritet svetske cene, — i to je bio prvi motiv koji nas je naveo na to da stvorimo Privilegovano izvozno društvo 1930 godini.

Što se tiče rada Privilegovanog izvoznog društva u prvom periodu vremena, od juna 1930 do juna 1931 godine, kada je došlo do zavođenja novog žitnog režima, moram reći, gospodo, to da je očekivanje, koje smo imali u to društvo, ispunjeno. Jer, ne samo da je naš proizvođač imao osigurane svetske cene, već i preko toga. Zasluga za to pripada državi koja je stavila izvesne sume novaca na dispoziciju da bi se mogla vršiti intervencija. Vama je poznato da su cene u 1930 godini išle još više nego ranije. U izvesnim periodima paritet svetskih cena spustio se kod nas do 60 dinara, ali u isto vreme, blagodareći intervenciji koju je vršilo izvozno društvo, plaćana je cena od 125 dinara, tako da je proizvođač mogao u tome momentu uvek dobiti cenu od 120 dinara za svoje žito.

Ispoređivanje kako su se kretale cene u godini ekonomskoj 1929-30, dok nije bilo državne intervencije, i godini 1930-31 daju interesantne rezultate. Cene kod nas u Jugoslaviji bile su od žetve 1929-30 godine prosečno sa 53 dinara, nešto preko 53 dinara, niže nego što je odgovaralo svetskom paritetu, a u godini 1930-31, kad je bila intervencija državna preko Privilegisiranog izvoznog društva, prosečne cene žitu bile su, iznad svetskog pariteta za 11,50 dinara. Prema tome, razlika je velika. I ako su cene pale same po sebi, usled kretanja i prilika na svetskim pijacama, rezultat je taj da je naš proizvođač postigao cene povoljnije nego što bi bilo da je prodavao po svetskoj ceni. Naša država odlučila se na intervenciju — to je sasvim razumljivo — jer se išlo za tim da se proizvođaču osiguraju cene koje će pokriti njegove proizvodne troškove.

Nije se, gospodo, išlo za tim, da se nekome nešto daruje. Nije se išlo za tim, da se vrši poklon ma kojem kraju naše zemlje, nego se išlo za tim da se proizvođaču osiguraju proizvodni troškovi, naplata njegovih proizvodnih troškova. Proizvodni troškovi računaju se sa 180 dinara, i cena koju je Vlada bila predvidela imala je taj smisao, da po prilici obezbedi naplatu proizvodnih troškova proizvođaču, koji se bavi proizvodnjom žita.

Gospodo senatori, to je bio prvi motiv. A drugi motiv bio je jedan čist račun države. Država mora da vodi računa i o mogućnosti snošenja tereta i plaćanja

dažbina od svojih poreznih subjekata, preima tome, ima računa da pomogne svome poreznom subjektu, da on može svojim obvezama udovoljavati. Sem toga, gospodo, na kraju, ceo problem privrede u svetu sastoji se u tom podizanju kupovne moći naroda, u prvom redu podizanja kupovne moći kod nas, u agrarnoj zemlji, seljaka, zemljoradnika, jer na taj način može da dođe do oživljenja u celokupnom privrednom životu.

U godini 1931, po odluci Vlade, zaveden je tako zvani žitni režim, koji se zasnivao na tim načelima: prvo i prvo, da će se otkupljivati žito po određenoj ceni, preko Privilegovanog izvoznog društva. Ali, kako naša proizvodnja prelazi moć naše potrošnje, moramo računati sa jednim izvoznim viškom, koga treba da se rešimo; jer, inače, taj izvozni višak diktuje cenu u našoj unutrašnjosti. Pred donošenjem samih odluka o tom žitnom režimu, — a kako vam je poznato, ja sam do tog momenta sudelovao u radu Kraljevske Vlade — pre konačne odluke, situacija je bila ta. Mi smo onda imali u unutrašnjosti našoj, u unutrašnjem našem prometu, cenu pšenici od po prilici oko 200 dinara po metričnoj centi; a paritet svetske cene u tom momentu, u mesecu junu, bio je 95 din. To jest, da nije bilo intervencije, i da, međutim izvozni višak nije bio izvezen, pa se cena formirala u unutrašnjem prometu prema ponudi i potražnji, kod nas bi bila cena od 45 din., a perspektive za budućnost bile su potpuno neizvesne. Bile su razne taksacije žetve koja će da bude. Mi smo onda govorili u Ministarskom Savetu o suvišku izvoznom u visini od 35—40.000 vagona. Bilo ih je koji su mislili da naš izvozni višak neće biti veći od 20—25.000 vagona, a bilo ih je koji su govorili da će izvozni višak biti veći nego ikada; da će biti i 55.000 vagona, a možda i više, kao što smo imali izvozni višak u godini 1929. Sem toga, bila je potpuna neizvesnost o tome kako će se formirati svetske cene. Mi smo znali da je u prošloj godini bila jedna faza u kojoj je svetska cena pala na 60 din. Nije se znalo kakva će žetva biti u Rusiji; kakvu će politiku voditi ruski boljševici; hoće li opet doći do njihovog dempinga, i prema tome, da li će se svetska cena zaustaviti na 70, ili na 60, ili na 50 dinara. To su sve bile eventualnosti o kojima se onda vodilo računa. I vama je, gospodo, bilo vrlo dobro poznato, jer ste o tome čitali u novinama, da je Rumunija prodavala svoju pšenicu po 50 i ispod 50 dinara. I sad je bio jedan rizik utvrditi cenu pšenici na 200 din., ako posle žetve cena pšenici padne na 50 din. To su bili motivi, zbog kojih se pristupilo donošenju zakona i zavedenju toga žitnog režima.

Misao je bila ta, da će se morati izvozni višak sa gubitkom izvesti, prodati u inostranstvu, kako se ne bi oborile cene u unutrašnjem prometu, i taj gubitak na izvozu ima da se pokrije na neki način. Kad bi država imala potrebna sredstva za samu intervenciju, da interveniše, kao što se predašnjih godina intervenisalo samo naravno sa većom sumom novca, onda bi to bilo najjednostavnije rešenje, ali bi to značilo uzeti iz državne kase znatne sume novca, i na taj način intervenirati znalo se da je nemoguće i pribeglo se jednom rešenju, a to je da se zavede jedna taksa na mlinove, t.j. da se mlinovi upotrebe kao instrumenti, preko kojih će se dobiti onaj iznos, koji je potreban, da se može onaj gubitak namiriti prilikom izvoza izvoznog društva.

Tako je došlo do toga, da se režim, gde se imalo kontrolisati koliko će pšenice ući u pojedine mlinove,

odnosno da od svakoga vagona žita, koji će da samelje, plati izvesnu sumu novca, na pr. 8.000, pa onda 7000 na vagon i na taj način da država dođe do potrebnih sredstava za finansiranje toga posla.

Gospodo, otvoreno govoreći, taj režim nije dao rezultate koji su se očekivali. U celoj javnosti, u celom našem narodu bila je odluka vladina pozdravljena sa velikim oduševljenjem. Videlo se jedno staranje za zemljoradnika i želja da mu se pomogne, ali, gospodo, samo izvođenje pokazalo je i dalo je izvesne nedostatke. Prvi glavni nedostatak bio je u tome, što taj režim nije favorizovao onoga, za koga je bio namenjen. Da je taj režim uspeo, da se on potpuno proveo onako, kao što je po samim zakonima i pravilima bilo šikirano, t.j. da nije nastupio jedan šverc, da nije nastupilo izigravanje, da nije došlo do toga, da mlinovi ne plaćaju onu taksu koju su trebali da plate, — onda, gospodo, država ne bi imala te gubitke, a pogotovo ne bi bilo to, da bi još toliko duga imalo Privilegovano izvozno društvo prema zadrugama i trgovcima, od kojih je uzimalo robu. Tu je glavna krivica, i to je stvorilo jedno nesnosno stanje tako, da onaj, koji je bio ispravan, koji se pridržavao odredaba zakona, taj je rdavo prošao i gotovo propao, a onaj koji je te odredbe izigravao na sve moguće načine, taj je lepo profitirao. Najžalosnije je to, da onaj zemljoradnik, kome se htelo najviše da pomogne, nije u potpunosti došao do toga da se okoristi ovim režimom, t.j. da on dođe do one cene, koja se želela da mu se obezbedi.

Ta situacija diktovala je potrebu da se donese ovaj zakon. Mesto onog komplikovanog ranijeg stanja, zamisljalo se rešenje na jedan drugi način. Kapacitet mlinova je, gospodo, stalan. Njihova postrojenja su stalna, i tu ne može da bude nikakvog šverca. Tu je pitanje samo da se ustanovi koliki je kapacitet i da se prema tome razrežu odgovarajuće takse, koje su danas državi potrebne; da bi se mogao naknaditi onaj gubitak, koji ćemo da imamo sa izvozom preostalog viška. Računa se još, da u stvari imade 20.000 vagona izvoznog viška i obzirom na to što je cena, koja je predviđena ovde od 160 dinara još uvek, znatno veća nego što je svetski paritet, to znači da će biti izvesnog gubitka u tome poslu, i taj bi se na ovaj način mogao pokriti. Odnosno današnjih cena, gospodo, ja sam čuo da ima izvesnih mišljenja, kao da su se cene već toliko popele, da uopšte ne bi bilo potrebno ništa više preduzeti. Moram kazati da, na žalost, to nije tačno.

Prvo i prvo, mi stojimo pred jednom neizvesnošću kako će se svetske cene dalje razvijati. Pronose se glasovi, a čovek ne može sa sigurnošću kazati da li je tačno, da se Amerika sprema da svoje velike štokove pšenice baci na pijacu, a Amerika je vodila veliku borbu u pogledu cena pšenice, i potrošila je 500 miliona dolara na intervenciju. Međutim, kako nije imala uspeha u tome, Severo-Američka Unija rešila se da natera svoje farmere na redukciju sejanja pšenice, kako više Amerika ne bi bila izvoznika zemlja, nego zemlja koja samo podmiruje svoje potrebe i koja svojom carinom štiti sebe od uvoza druge robe i na taj način će se farmeri dobiti i regulisati svoje cene. Druga je stvar ova: Mi imamo mogućnosti prodaje. Jedna je prodaja na srednjeevropske pijace. Tu imamo jedan prirodan preferencijal, zbog manjih transportnih troškova, i to usled otpremanja žita Dunavom. A druga je svetska pijaca, kuda idemo bilo preko Crnog Mora, bilo da izvozimo na Brailu, ili na Jadransko more i naše luke. Svetska

cena je mnogo niža. Danas su cene ove: prema Austriji i Čehoslovačkoj paritet je oko 125 dinara, a paritet svetske cene je nešto preko 100 dinara. Međutim, postavljajući se pitanje da li ćemo moći svih 20.000 vagona eksportirati na evropsku pijacu i hoće li ona moći apsorbirati taj višak ili ne; i na taj način ćemo eventualno morati ići na kontinentalnu pijacu. Ukoliko se govori o većim cenama, tu se greši zbog toga, jer mi imamo trgovački ugovor s Austrijom, gde postoji preferencijal, i tu postizavamo veću cenu nego paritet.

Ali da se vratim na pitanje mlinova, odnosno kako će država da podmiri gubitak preuzimajući robu po 160 dinara, a u Zakonu se kaže da se polovina plati u gotovom, a polovina u bonovima. Misli se pokriće naći u taksama. Čuju se prigovori kao da se čine neprilike mlinovima. U januaru, prilikom promene vlade, bila je jedna deputacija mlinara iz čitave zemlje ovde, koja se izjavila spremnom i voljom da uplati, na bazi od 35 miliona mesečne paušale u ime mlinске takse, i to do nove kampanje 200 miliona dinara.

Sad se hoće ta stvar da primeni za tri meseca: ne računa se da će se dobiti odgovarajuća suma koju su onda bili predvideli. I danas je povika uprave sa te strane kako je to nesrećna stvar. Međutim, tada je bila jedna situacija gde su videli da se tako dalje ne može raditi, da onaj koji radi izigrava propise i odgovara, a onaj drugi ne može da radi. I svi su želeli jedan režim koji će osigurati svima jedni rad i da na taj način konkurišu. I kad se tome pristupilo, došlo se do toga da skinemo sve sa vrata i da proglasimo potpuno slobodnu trgovinu.

Gospodo, ovaj novi režim na osnovu ovoga zakona, zavodi slobodnu unutrašnju trgovinu sa žitom i brašnom tako, da će moći svaki da proda žito kome hoće i uz cenu, koju hoće. Mlinovi će moći da kupe od koga hoće i koliko hoće; moći će da proizvode brašno kako hoće i koliko hoće. Moći će da proizvode tipove brašna kakve hoće i moći će međusobnom konkurencijom da nastanu da plasiraju to brašno. Veliko olakšanje nastupiće u zemlji radi toga što će biti zaveden sistem slobodne prodaje. Monopol uvoza i izvoza bi ostao. Inače ne bi se mogla izvesti do kraja ideja Kraljevske Vlade.

Gospodo, to je u glavnom princip na kome je osnovan ovaj zakonski projekat. Postavlja se jedno pitanje: kako će se formirati cene? Gospodo, stoji jedno: da će izvozno društvo nabavljati za izvoz kupovati robu, koju je već ranije bilo prijavilo, koju je izvozno društvo bilo prijavilo, ali još ništa nije preuzelo. Plaćaćće se žito 160 dinara, polovina u bonovima, a polovina u novcu. I sada je pitanje poverenja pojedinog zemljoradnika: hoće li da uzme bon, da mu to bolje konvenira, hoće li da čeka isplatu toga bona, ili želi da za gotov novac proda robu koju ima. I prema unutrašnjoj ponudi i potražnji formiraće se cena u unutrašnjem prometu, biće lokalna, kao što ste čuli, i ma koliko da je cena skočila, ali da je lokalna, momentalna nestašica. Može se računati da će se na bazi ponude i tražnje formirati jedna niža cena nego što je predviđeno u tom slobodnom prometu, samo ako zemljoradnik bude hteo da da robu uz tu nižu cenu.

Ja mislim, gospodo, da sam vam u glavnom dao potrebna obaveštenja. Ja vas molim, u ime g. Ministra trgovine i industrije, da taj Zakon prihvatite, kako bi se mogle da preduzmu odmah sve potrebne

mere, da taj novi Zakon stupi što pre u život, da se on može izvoditi od prvoga aprila, da se može primenjivati, i da izađemo, gospodo, iz današnje situacije, koja je dokazala da su potrebne izvesne izmene. Ovaj zakon, još na kraju da spomenem samo to, predstavlja jedno kompromisno rešenje. Između predstavnika aktivnih i pasivnih krajeva imamo, gospodo, nesumnjivo jedan sukob interesa. Želja je pasivnih krajeva da imaju što jeftiniju hranu, a želja je aktivnih krajeva da imaju povoljnije cene.

Što se tiče cene hlebu, ja mislim da će se postići taj uspeh vrlo brzo. Jer, gospodo, ako uzmemo u obzir to, da je pre rata cena hlebu odgovarala ceni pšenice, onda ako uzmemo da bi cena pšenice bila 160 dinara, dodajte još tome 30 dinara u ime paušala koji se predviđa kao maksimum, to još ne bi bilo 200 dinara. Onda bi značilo da bi cena hlebu imala da bude 2 dinara, dopustite da može biti i veća — 2 ipo dinara, ne znam da li će biti veća, ali još uvek to znači pojeftinjavanje po prilici od jednoga dinara. To su kalkulacije, kakvim raspolaže Ministarstvo trgovine. I u tom pogledu nastaje olakšica za proizvođače u aktivnim krajevima, jer će moći dati žito u promet, da dođu do novca, da mogu žitom slobodno raspolagati. Kako rekoh, to je jedno kompromisno rešenje. Ako hoćemo nešto novo, dopustite da vas upozorim na to, da je ovih dana prošla vest kroz svetsku štampu da Engleska zavodi jedan sličan režim, ne potpuno sličan, ali ima izvesne sličnosti.

Engleska, zemlja potrošača, hoće da podigne svoga zemljoradnika na taj način što zavodi jednu mlinску taksu na sve mlinove i na uvezeno brašno, i stvara jedan fond, iz koga hoće da pomaže svoga poljoprivrednika za proizvodnju žita. U tom pravcu kretao se rad i u svima drugim državama, koje su se starale oko toga da održe cenu na jednoj većoj visini. Ja ne bih želeo da detaljno ulazim u ovo pitanje, ali evo Italija, koja je pasivna sa žitom, koja uvozi 200.000 vagona žita godišnje, održava cenu od 340 dinara po jednoj metričkoj centi, Francuska 350 dinara, Nemačka 340 dinara, a ima 6.000.000 besposlenih radnika.

Gospodo, u Austriji je cena između 260 i 280 dinara, u Čehoslovačkoj oko 260 dinara. Gospodo, vidite, svuda u svetu je tendencija: dati kupovnu cenu zemljoradniku, dati mu ono što mu je potrebno za život, podmiriti mu proizvodne troškove i na taj način doprineti, što se više može, suzbijanju krize, i to ne samo na jednom području, nego i u pogledu drugih artikala. To je danas predmet brige svih država, svih upravljača; to je jedan onaj problem, oko koga se kreće cela svetska politika.

S ovim napomenama, ja bih vas molio da primite ovaj predlog zakona i da se na taj način omogući zavođenje jednog režima, koji će nesumnjivo doneti olakšanje u svakom pogledu. (Burno odobravanje, pljeskanje i uzvici: Živeo!)

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Reč ima senator g. Miloje Ž. Jovanović.

Miloje Ž. Jovanović: Gospodo senatori, ja uzimam reč ovom prilikom da obavestim gospodu senatore o svome stanovištu, koje sam zauzeo kao član senatskog Odbora za rasmatranje zakonskog predloga o prometu pšenice, i da objasnim zašto sam u Odboru odvojio mišljenje od ostalih svojih drugova. Meni je žao što

je do toga došlo, jer smo svi govorili u Odboru više manje jednako, naše su primedbe i kritike bile slične, pa ipak na kraju krajeva mi smo povukli u tome razne konzekvence, dali razna mišljenja, ja sam odvojio svoje mišljenje od ostale gospode koja su glasala za ovaj Zakon. Novi Zakon znači likvidaciju postojećeg stanja, stvorenog starijim zakonom, koji je naneo tolike štete narodu, zbog koga su se pojavile velike žalbe, i koji je izazvao mnogo strašnih nepravdi. Ja verujem u najlepše namere Ministra trgovine i Kraljevske vlade prilikom odlučivanja, da se donese ovaj Zakon.

Njihove su pobude pohvalne. Kad se je pojavio ogroman pad cena cerealijsa, naročito pšenice, predloženo je donošenje ovog zakona. Misli se, da će se njime pomoći proizvođačima. Na žalost, rezultati su bili vrlo nepovoljni. Našle su se neke nevidljive sile, koje su umele, da jednu lepu stvar okrenu tako, kako je to njihovim interesima godilo. Pojavile su se, kao što je to rekao g. Ministar, i švercovi. Pronašle su se šupljine zakona, a našli su se i ljudi koji svaku, i najbolju stvar iskorišćuju u svoje interese i koji su u stanju da od najlepše stvari naprave najgoru, i na taj način od najlepše zanišljenih stvari, koje bi trebale da pokažu najbolje rezultate, stvaraju afere. Gospodo, kad je donet ovaj zakon, uveden je monopol pšenice, i Privilegovano društvo za izvoz dobilo je pravo, da celokupnu pšenicu isključivo otkupljuje od naroda, sa isključivim pravom izvoza. Kako su cene jako padale to je i zakon pokazao slabe rezultate, veliki se deo prodavao po vrlo niskoj ceni, pa kada se pojavila usled toga šteta, onda je Ministar trgovine, da bi tu štetu koliko toliko nadoknadio, pristupio uvođenju jedne vrlo nezgodne vrste poreza, najnepravičnijeg poreza koji postoji u svetu, a to je porez na brašno, na hleb, koji je strahovito pogodio sirotinju, jer, da su ostale niže cene sirotinja, koja ima vrlo malo sredstava za život, mogla bi se jeftinije snabdevati hlebom. Ovako su morali kupovati brašno po ceni od 160.— dinara plaćanih za pšenicu, i platiti srazmerni deo taksa nametnutih mlinovima, te su sami potrošači brašna u zemlji imali da podnesu veliki deo one diferencije, koju je imala da podnese država.

Usled toga dolazilo je sve teže i teže stanje i na kraju krajeva u ovom momentu, kada se pojavila težnja, da se ovaj zakon ukine pošto su se već dobijale žalbe sa svih strana, jer je nemoguće dalje podnositi taj režim, mi smo kad hoćemo da likvidiramo ovo stanje, stavljeni pred rešenje vrlo teških i komplikovanih problema.

Na jednoj strani imamo vrlo bogate ljude, velike trgovce, velike patriote, koji su prodali Izvoznom društvu po 150 200 i 300 vagona pšenice i dobili za nju sve plaćeno u gotovu; na drugoj strani dolaze oni, koji nisu imali toliko sreće, ali su opet prodali svoju pšenicu i dobili priznanice te će i njihov dug biti isplaćen polovinom u gotovu, a polovina u bonovima. Oni su dobili cenu od 150.— dinara, koji nikako ne bi u slobodnom prometu dobili, a pored toga oslobođeni su se od svoje pšenice. Dakle i oni su osigurani. Zatim dolaze oni treći, kojima je kazano: kupite vi za naš račun 5. 10 ili više vagona, pa im to nije primljeno, ni plaćeno, niti su dobili priznanice, da će im se platiti. Pre nekoliko dana bio je kod mene jedan invalid bez leve ruke kome su kazali da im kupi 7 vagona pšenice, i dali mu pisano o tome. On je imao nešto svoga novca, nešto je uzeo na pozajmicu, a nešto se zadužio

u zalogu, tek on je kupio 7 vagona i platio ga po ceni koja je po zakonu predviđena. On je pšenicu kupio, sasvim bona fide, lepo, pošteno i lojalno, i kad je molio, da mu se ista primi i plati, oni su mu odgovorili: ne možemo, nego prodaj nekome? Kome? — pitao je on. Mlinovima, odgovorili su mu. Neće niko da kupi, žalio se. Ne znamo ništa, odgovorili su mu. On se žalio svuda, išao je i kod Ministra, išao je veli radi molbe i kod maršala Dvora. molio je, žalio se i kukao i sada mi kaže: ništa mi ne ostaje nego da se ubijem. To su oni treći, koji su ovako nesretno prošli. A četvrti to su oni, koji su morali da čuvaju pšenicu jer je nisu mogli nikome prodati. Niko nije imao pravo da je kupi osim Privilegovano društvo, a Privilegovanom društvu nisu je mogli prodati. Kako je u slobodnom prometu takođe nisu mogli da prodadu, oni su zapali u najveće teškoće: nisu mogli kupiti ni so, ni gas, ni stočnu hranu, jer je sve to bilo vezano, pošto trgovci, koji bi pšenicu mogli otkupiti, nisu je mogli prodati Društvu za Izvoz. Iz ovoga vidimo da su prođavci pšenice podeljeni u četiri grupe: jedni koji su prošli odlično i obogatili se, drugi koji su ipak dobro prošli i osigurali se za svoje naplate, treći koji imaju da izgube ne samo svoj kapital nego i ono što su uzajmili, i četvrta grupa su seljaci, koji će danas da se nađu u mogućnosti da mogu slobodno prodavati, ali po kojoj ceni, to još ne znamo. Izgubili su međutim nekoliko meseci vremena, kada su svoje proizvode mogli možda povoljno unovčiti. Ja smatram, kada se vrši likvidacija jednoga zakona, da ona treba da se vrši pravično i jednako prema svima, koji su u pitanju, da se vrši tako da budu svi približno podjednako tretirani, a ne da kažemo: Ko se obogatio, obogatio, a ko izgubio, izgubio, ko ima još da gubi i trpi štetu, neka gubi, šta ga snade, neka mu je. Ja za takav način likvidacije nisam. Ja sam u Odboru bio zato da se žitni režim likvidira na neki način normalno, na neki način, koji neće da orosi, a drugoga da pokosi, koji neće, da bude takav, da jedni zarade milione, a drugi imaju da izgube ne samo što su trebali da zarade, nego i svu svoju u toku vremena mukom i krvavo stečenu imovinu.

Da bi se, gospodo, smanjila državna šteta, koja se predviđa usled ovog novog zakona, uvodi se jedna dažbina na mlinove. To je porez od 3.000 din. po vagonu. Gospodin ministar zamišlja taj porez kao jednu vrstu poreza na mlinove, za koji veruje, da će se moći lako prevaliti pri prodaji na potrošače. Po mom mišljenju taj porez od 3.000 dinara po vagonu vrlo je veliki. Sem toga, gospodo, taj porez ne mogu mlinovi prevaliti na potrošače tako lako, nego će ga mnogo lakše i mnogo pre prevaliti na one koji prodaju žito, prevalić ga na proizvođače i ovi će imati da plaćaju najveći deo ove nove mlinske takse. Ako se baš ne bi moglo sve prevaliti na ove, onda će mlinovi osetiti jedan znatan teret. Pitanje je, da li će naši mlinovi moći to lako podneti. Ja se bojim, da će kao što je ovaj stari zakon proizveo mnogo i mnogo štete i mnoge upropastio, i ovaj novi zakon dokusuriti mnoge mlinare, koji nemaju toliko, da im se presipa. Danas je i njima teško, i oni će biti pogođeni ovim merama i imaće jedan veliki deo tereta da podnesu do kraja, jer taj teret neće moći prevaliti na one kojima prodaju svoje brašno.

Gospodo, porez na mlinove ima da se odredi prema kapacitetu. Gospodin Ministar kaže, bilo je do sada i moglo je biti i prikrivanja, i lažnih prijava, ali kada

se kaže: „kapacitet“, onda je jasno, zna se koliko je kapacitet i prema tome i razumljivo je naplaćivanje prema kapacitetu. Ja se ne slažem sa g. Ministrom, u ovome, a ne slažem se iz razloga: što ne smatram, da ovde može biti merodavan tehnički kapacitet. Ovde mora biti merodavan onaj kapacitet koji jedan mlin ima ne samo prema tome koliko može preraditi, nego koliko može preraditi i prodati. Ja znam slučajeve gde jedan mlin može da preradi jedan vagon, a drugi dva vagona, ali onaj prvi koji radi jedan vagon, ima bolje mušterije, bolje veze, i prodaje više no onaj drugi. Ako se uzme samo tehnički kapacitet, koji ima, da pri ovome odlučuje, onda se može doći do velikih pogrešaka. Ima mlinova sa velikim kapacitetom, — ne mislim na mlinove preko Save i Dunava, koji su sračunati za mnogo veću teritoriju, na kojoj su mogli da svoje proizvode prodaju, nego mislim na mlinove sa velikim kapacitetom, a koji ne mogu uopšte da rade. Mi smo imali mlin Braće Popovića u Beogradu, koji je izgoreo a koji nije radio blizu četiri godine. Pa imamo veliki mlin Braće Bajlonija, u V. Grniću, koji za poslednjih nekoliko godina nije ni založen. To znači, da mi ne smemo da uzmemo za osnovicu opterećenja tehnički kapacitet, ne vodeći računa o onome, šta ko može da približno proda. Ja mislim, da se u Pravilniku koji će Ministar izraditi mora predvideti ne samo koliko ko može da proizvede, nego da se proceni koliko ko može da proizvede i od toga da proda, da unovči. (Ministar finansija **dr. M. Đorđević**: Mora se kombinovati.)

Izgleda mi, da je već primljen jedan Pravilnik. G. senator Hadži-Ristić je čitao tekst nekoga Pravilnika, koji je bio nepotpun, no možda je to bio samo neki materijal za dalji rad na Pravilniku. U svakom slučaju ja ne znam, zašto se čine one iste greške koje su činjene i ranije pre 6 januara. Zašto se, kada se donosi jedan zakon, koji nije veliki i koji može da se za 5—6 dana svrši i izglasa ne donese i pravilnik u isto vreme, pa da vidi i Parlament šta taj pravilnik sadrži. Šta ćemo mi, gospodo, sutra raditi, ako taj pravilnik ne bude onakav, kakav treba da bude? Bilo bi vrlo dobro da su o tom pravilniku imali prilike da kažu svoju reč i Skupština i Senat. Ništa to ne bi bilo teško, da se donese tih nekoliko paragrafa, da i mi vidimo šta oni sadrže i na osnovu čega će Ministar docnije donositi svoje odluke.

Gospodo, monopol izvoza zadržan je i u ovom zakonu, ali se ne predviđa direktno kupovanje žita od naroda. Ja se bojim, da će se opet, ma i za ovo kratko vreme, pojaviti spekulanti iz svojih zaseda, i naći puta i načina, da pokupuju pšenicu, koja je u slobodnom prometu, da će oni naći načina, da se od njih otkupi ta pšenica i zgodnim putem i načinom izveze tamo gde treba. (Odobranje). S toga ja smatram, da je trebalo u zakonu odrediti, da se pšenica za izvoz nabavlja direktno od zemljoradnika, ili preko zemljoradničkih zadruga. I jedno i drugo bilo bi dobro i korektno.

Gospodo, u Narodnoj skupštini je već bilo o tome govora, i kako sam obavešten, — ma da mi je g. Ministar sinoć kazao, da to nije tačno — postojao je jedan amandman poslanika g. Tome Rajića, u kom je bilo traženo, da se pšenica nabavlja direktno od seljaka. Na ovo je g. Ministar Kramer čak dodao reči: „iz koševa“. Izgleda, da je taj amandman bio i usvojen. Međutim, nama je došao zakonski predlog, koji

je primljen u Skupštini, a o tom amandmanu nema ništa.

Gospodo, isto tako kod paragrafa 3 gde se govori o oslobodenju seljačkih mlinova od plaćanja paušala, bila je učinjena jedna sugestija, i tom prilikom je takođe primljen jedan amandman gde se kaže: „da se ne bi desilo, da se oslobode mlinovi koji će vršiti i trgovinu sa brašnom, potrebno je da se korigira tekst, te da Ministar odredi koji će seoski mlinovi biti oslobodeni od plaćanja paušala“.

Gospodo, izgleda, da su ova dva amandmana bila primljena u Skupštini, a kako je došlo do toga da oni nisu uneti u predlog, koji je nama upućen, kao usvojen od Skupštine, ja to ne znam. S toga bi molio g. Ministra, da se o ovim sugestijama prilikom donošenja pravilnika vodi računa, da ne bi došlo ponovo do toga, da pojedini spekulanti pokupuju od naroda žito u bescenje, znajući da će ga jednoga dana moći da izvezu preko izvoznog društva i da na tome postignu lepu zaradu. Ja ne sumnjičim nikoga, ali bilo je do sada toliko žalbi i tvrdjenja, i optužbi, te ne možemo da prelazimo preko toga, jer gospodo, ako bi se to i posle ovoga gorkoga iskustva još jedanput dogodilo, moraćemo tražiti da se pristupi radikalnom lečenju svega onog što ne valja.

Gospodo, iz razloga, koje sam ovde izložio, ja se nisam mogao složiti sa većinom odbora da primi ovaj zakonski predlog, u kome se predlaže ovakav način likvidacije žitnog režima, koji jednim ostavlja poslove njihovog rada, zadržavajući im sve što su zaradili i obogatili se, a drugi se ugrožavaju u svojoj egzistenciji. Stoga izjavljujem da ću glasati protiv ovog zakonskog predloga.

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Reč ima g. Ministar poljoprivrede.

Ministar poljoprivrede **Juraj Demetrović**: Gospodo senatori, dopustite mi da se sa nekoliko reči osvrnem na izvode g. Jovanovića.

Pre svega, g. Jovanović, izražava sumnju da li je tačan onaj tekst zakona, koji je dostavilo Predsedništvo Narodne skupštine Senatu. Ja mislim, gospodo, da se ne može u to sumnjati, da je autentičan onaj zakonski tekst koji je dostavilo Predsedništvo Narodne Skupštine. Ja ne znam kako je došao do toga zaključka g. Jovanović, da je usvojen neki amandman, kojega ovde nema. U samom Odboru juče, kad smo nastavljali tu stvar, g. Jovanović je tu istu tvrdnju postavio. Međutim, prisutni senator g. Daka Popović juče mi je saopštio... (Miloje Ž. Jovanović nešto dobacuje...) da je razgovarao sa g. Rajićem, i da mu je g. Rajić rekao da ti amandmani nisu bili usvojeni. Ja mislim da Senat je merodavan onaj tekst koji je zvanično dostavilo Predsedništvo skupštine i ne može se izražavati sumnja da taj tekst ne bi bio autentičan.

Druga napomena gospodina senatora Jovanovića je ta, da bi trebalo da se vrši neposredno od proizvođača, od seljaka nabavka pšenice koja se ima nabaviti za izvoz. Gospodo, to nije isključeno. Po samom zakonu i društvenim pravilima izvoznog društva, ono može da nabavlja takođe od proizvođača, kao što može da nabavlja i od zadruga, koje takođe predstavljaju proizvođača, kao i od trgovca. Međutim, u svome radu Izvožno društvo nije želelo da to kao jedan sistem uvede, da nabavlja od proizvođača, jer, gospodo, šta bi to značilo, po gotovu kod tako velikih kvantuma robe

koji dolaze u obzir. Društvo bi trebalo da postavi na stotine i stotine, pa i veći broj komisionera, svojih stalno plaćenih činovnika, koji bi imali da idu na lice mesta, da preuzmu robu, da se staraju oko magacioniranja te robe i, gospodo, sasvim druga bi sredstava trebalo da budu na dispoziciji, nego što ih je ma kada Izvozno društvo imalo. Oni naši seoski trgovci, koji su ranije nabavljali — ja govorim o ranijoj fazi Izvoznog društva, koji su ranije, velim, nabavljali žito, ili dočasniji trgovci, koji su nabavljali žito, — oni su unosili i svoj kapital, oni su vršili ulogu prvoga finansijera naše žetve, oni su imali izvesne dobitke kod toga, a na taj način Izvozno društvo je po jeftinijoj ceni dolazilo do žita, nego kad bi se cela ustanova birokratizirala sa toliko i toliko stotina činovnika. Ja, prema tome, držim, da je ovaj način korisniji za samo društvo i da on omogućava sprovedbu, koja bi inače bila nemoguća.

Napokon, gospodo, ja mislim, što se tiče one mogućnosti, koju je spomenuo g. senator, da će se naći spekulanti, koji će izigravati i taj zakon, koji će pokupovati robu pa onda prezentirati račun Izvoznom društvu i tamo tražiti naplatu 160 din. — dopustite, gospodo, na to moram da odgovorim ovo. Prvo i prvo, uvek će se naći ljudi koji će pokušati da izigraju zakon, i sada je u prvom redu potrebno da se u samom zakonu predvide potrebne sankcije. Ovde su za izvesne eventualne krivice sankcije predviđene; a ako se nađe neko koji će da toliko i toliko novaca da plasira, kupujući tu robu, gospodo, šta je on time učinio? On čini jednu spekulaciju, ali ima i jedan izvesan rizik; a što se tiče seljaka, svaki seljak zna i vidi: cena je ovde 160 din. Ako bi naš seljak bio dovoljno organizovan, ako hoćete i dovoljno svestan, ja sam uveren, da bi on sam održavao ovu cenu. Jer, šta bi, bilo s obzirom na to, što se polovina cene plaća u gotovu, a pola u bonovima? To se zna, da se cena ima da kreće za par dinara niže, koliko iznosi suma na kamatama, koje taj mora da podnosi da kupi robu.

Ako može, gospodo, na taj način spekulacija da uspe, kada se vidi, da u akonu piše: 160 dinara imaš da naplatiš, ako ima nekoga, koji će svoje žito dati po 100 dinara, to ne može niko da spreči. Mi možemo samo izraziti želju, da seljak ne daje svoje žito jeftinije od 160 dinara, ali ako on ipak dade jeftinije, to je njegova stvar. U ostalom, kao u svakom drugom slučaju tako i u ovom zavisi to od ponude i potražnje.

Ja mislim, gospodo, da sam odgovorio na navode gospodina senatora, i koliko se to pitanje dade zakonom urediti, ja mislim da je sve rečeno, da se ne dogodi ono, što je gospodin senator Jovanović preiskazivao.

Pretsednik **dr. Ante Pavelić**: Ima reč senator g. Daka Popović.

Daka Popović: G. Ministar nije tačno citirao jučerašnju izjavu u sednici. Naime, ja nisam rekao, da sam od g. Rajića saznao, jer nemam čast da poznajem g. Rajića, nego sam saznao od jednog poslanika, da je g. Rajić glasao za takav predlog, kakav je poslat Senatu.

Pretsednik **dr. Ante Pavelić**: Pošto nema više prijavljenih govornika, pretres u načelu je dovršen. Prelazimo na poimenično glasanje o zakonskom predlogu u načelu. Molim gospodina sekretara, da izvrši prozivku gospode senatora. Ona gospoda senatori,

koji su za to, da se ovaj predlog Zakona o prometu pšenice u načelu primi, glasaće sa „za“, a gospoda koja su protiv toga, glasaće sa „protiv“.

Sekretar **dr. Ivan Gmajner** proziva gospodu senatore da glasaju, i oni su glasali ovako:

Alibegović Asim otsutan; Alkalaj dr. Isak za; Andrić dr. Vladimir za; Arnautović Šerif otsutan; Banjanin Jovo za; Bogojević Vaso za; Vidaković Antun za; Vilović Osman za; Vujić Pavle za; Vukčević dr. Stanojlo za; Gavrila dr. Emilo otsutan; Gavrilović dr. Bogdan otsutan; Gaj Ljudevit za; Glušac dr. Vasa za; Gmajner dr. Ivan za; Grasl dr. Georg otsutan; Desnica dr. Uroš otsutan; Dobrinić Petar za; Dragović Milutin za; Đirlić Petar za; Ivković dr. Momčilo protiv; Ilidžanović Dimitrije otsutan; Jalžabetić Toma otsutan; Janković Stjepan otsutan; Jovanović Z. Miloje protiv; Karamehmedović dr. Hamdija za; Kovačević Toma za; Kostić Petar otsutan; Kostrenčić dr. Marko za; Kukuljević-Sakcinski Fran za; Ljubibratić dr. Sava za; Mažuranić dr. Želimir otsutan; Majstirović dr. Ivo otsutan; Marijanović Milan za; Mahmutbegović Sefedin za; Mitrović Vlada otsutan; Mičić dr. Mičo za; Mihalđić Stevan za; Muftić Salem otsutan; Novak dr. Fran za; Obradović Paja za; Pavelić dr. Ante za; Petrović Milutin za; Ploj dr. Miroslav za; Popović Daka za; Popović Matija za; Popović Milan za; Ravnihar dr. Vladimir otsutan; Radovanović Krsta za; Radulović Marko otsutan; Rajar dr. Janko za; Rožić dr. Valentin za; Samurović Janko za; Simonović Milan otsutan; Smiljanić Krsta za; Stanišić dr. Aleksa za; Stanković Jovan za; Sulejmanović dr. Džafer za; Teslić Petar za; Timotijević Kosta otsutan; Tomašić dr. Ljubomir za; Tomić Svetozar za; Trinajstić dr. Dinko za; Ubavić dr. Pavle za; Frangeš dr. Oton otsutan; Hadži Bošković Trajko otsutan; Hadži Ristić Spira za; Hribar Ivan za; Cerović Gavriilo otsutan; Šverljuga dr. Stanko otsutan; Silović dr. Josip za; Sola Atanasije otsutan; Šuperina dr. Benjamin za.

Posle glasanja.

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Gospodo senatori, izvolite čuti rezultat glasanja. Glasalo je 50 senatora, od kojih je 48 glasalo „za“, a dva „protiv“. Prema tome, objavljujem da je Senat primio u načelu većinom glasova predlog zakona o prometu pšenice. Sad prelazimo na pretres zakonskog predloga u pojedinostima. Pošto se niko nije javio za reč, to odmah pristupamo rešavanju. Glasaće se paragraf po paragraf sedenjem i ustajanjem. Izvolite čuti g. izvestica

Izvestilac **dr. Janko Rajar** čita paragraf 1 (Vidi sast. XVII)

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se paragraf 1 primi neka izvoli sedeti, a ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede.) — Pošto svi sede objavljujem da je paragraf 1 primljen.

Izvestilac **dr. Janko Rajar** čita paragraf 2 (Vidi sast. XVII).

Potpredsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se paragraf 2 primi, neka izvoli sedeti, a ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede.) — Pošto svi sede, objavljujem da je paragraf 2 primljen.

Izvestilac **dr. Janko Rajar** čita paragraf 3. (Vidi sast. XVII.)

Potpretsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se paragraf 3 primi, neka izvoli sedeti, a ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). — Pošto svi sede, objavljujem da je paragraf 3 primljen.

Izvestilac **dr. Janko Rajar** čita paragraf 4 (Vidi sast. XVII.)

Potpretsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se paragraf 4 primi, neka izvoli sedeti, a ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). — Pošto svi sede, objavljujem da je paragraf 4 primljen.

Izvestilac **dr. Janko Rajar** čita paragraf 5 (Vidi sast. XVII.)

Potpretsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se paragraf 5 primi, neka izvoli sedeti, a ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). — Pošto svi sede, objavljujem da je paragraf 5 primljen.

Izvestilac **dr. Janko Rajar** čita paragraf 6 (Vidi sast. XVII.)

Potpretsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se paragraf 6 primi, neka izvoli sedeti, a ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). — Objavljujem da je paragraf 6 primljen.

Izvestilac **dr. Janko Rajar** čita paragraf 7 (Vidi sast. XVII.)

Potpretsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se paragraf 7 primi, neka izvoli sedeti, a ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). — Objavljujem da je paragraf 7 primljen.

Izvestilac **dr. Janko Rajar** čita paragraf 8 (Vidi sast. XVII.)

Potpretsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se paragraf 8 primi, neka izvoli sedeti, a ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). — Objavljujem da je paragraf 8 primljen.

Izvestilac **dr. Janko Rajar** čita paragraf 9 (Vidi sast. XVII.)

Potpretsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se paragraf 9 primi, neka izvoli sedeti, a ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). — Objavljujem da je paragraf 9 primljen.

Izvestilac **dr. Janko Rajar** čita paragraf 10 (Vidi sast. XVII.)

Potpretsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se paragraf 10 primi, neka izvoli sedeti, a ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). — Objavljujem da je paragraf 10 primljen.

Izvestilac **dr. Janko Rajar** čita paragraf 11 (Vidi sast. XVII.)

Potpretsednik **Jovan Altiparmaković**: Ko je za to da se paragraf 11 primi, neka izvoli sedeti, a ko je protiv, neka izvoli ustati. (Svi sede). — Objavljujem da je paragraf 11 primljen.

Prema tome, objavljujem da je Senat primio i u pojedinostima predlog Zakona o prometu pšenice.

Pristupamo, gospodo, drugom i konačnom glasanju. Glasa se poimenično. Gospoda senatori koji glasaју za konačni prijem ovog zakonskog predloga u

celini, glasaće „za“, a gospoda koja su protiv toga, glasaće „protiv“. Molim g. sekretara da izvoli prozivati gospodu senatore radi glasanja.

Sekretar **dr. Ivan Gmajner** proziva gospodu senatore da glasaju, i oni su glasali ovako:

Alibegović Asim otsutan; Alkalaj dr. Isak za; Andrić dr. Vladimir za; Arnautović Šerif otsutan; Banjanin Jovo za; Bogojević Vaso za; Vidaković Antun za; Vilović Osman za; Vujić Pavle za; Vukčević dr. Stanojlo za; Gavrila dr. Emilo otsutan; Gavrilović dr. Bogdan otsutan; Gaj Ljudevit za; Glušac dr. Vasa za; Gmajner dr. Ivan za; Grasl dr. Georg otsutan; Desnica dr. Uroš otsutan; Dobrinčić Petar za; Dragović Milutin za; Dirlić Petar za; Ivković dr. Momčilo protiv; Ilić dr. Dimitrije otsutan; Jalžabetić Toma otsutan; Janković Stjepan otsutan; Jovanović Ž. Miloje protiv; Karamehmedović dr. Hamdija za; Kovačević Toma za; Kostić Petar otsutan; Kostrenčić dr. Marko za; Kukuljević-Sakcinski Fran za; Ljubibratić dr. Sava za; Mažuranić dr. Želimir otsutan; Majstrovich dr. Ivo otsutan; Marijanović Milan za; Mahmutbegović Sefedin za; Mitrović Vlada otsutan; Mičić dr. Mičo za; Mihalčić Stevan za; Muftić Saleh otsutan; Novak dr. Fran za; Obradović Paja za; Pavelić dr. Ante za; Petrović Milutin za; Ploj dr. Miroslav za; Popović Daka za; Popović Matija za; Popović Milan za; Ravnihar dr. Vladimir otsutan; Radovanović Krsta za; Radulović Marko otsutan; Rajar dr. Janko za; Rožić dr. Valentin za; Samirović Janko za; Simonović Milan otsutan; Smiljanić Krsta za; Stanišić dr. Aleksa za; Stanković Jovan za; Sulejmanović dr. Džafer za; Teslić Petar za; Timotijević Kosta otsutan; Tomašić dr. Ljubomir za; Tomić Svetozar za; Trinajstić dr. Dinko za; Ubavkić dr. Pavle za; Frangeš dr. Otoñ otsutan; Hadži Bošković Trajko otsutan; Hadži Ristić Spira za; Hribar Ivan za; Cerović Gavriilo otsutan; Šverljuga dr. Stanko otsutan; Šilović dr. Josip za; Šola Atanasije otsutan; Superina dr. Benjamin za.

Posle glasanja.

Potpretsednik **Jovan Altiparmaković**: Gospodo senatori, izvolite čuti rezultat glasanja. Glasalo je svega 50 senatora, i to 48 „za“, a dva „protiv“. Prema tome, objavljujem da je Senat primio konačno u celini predlog Zakona o prometu pšenice.

Prelazimo na petu tačku dnevnoga reda: Izbor odbora za proučavanje zakonskog predloga senatora gg. Valentina Rožića i drugova o muzejima i čuvanju starina i spomenika.

G. dr. Rožić i drugovi podneli su jednu kandidatsku listu, čiji su članovi sledeća gospoda: dr. Valentin Rožić, dr. Emilo Gavriila, dr. Bogdan Gavrilović, dr. Marko Kostrenčić, dr. Oto Frangeš, Svetozar Tomić, dr. Vaso Glušac, Atanasije Šola, dr. Ivan Gmajner, dr. Mića Mičić, i Jovo Banjanin. Zamenici; dr. Momčilo Ivković, Pavle Vujić, Prota Stevan Mahalčić, dr. Miroslav Ploj, Krsta Smiljanić, Petar Teslić, dr. Aleksa Stanišić, dr. Džafer Sulejmanović, dr. Ljubomir Tomašić, Sefedin Mahmutbegović i Petar Dirlić.

U smislu paragrafa 18 Zakona o poslovnom redu ova se kandidatska lista prima aklamacijom. Stoga stavljam pitanje gospodi senatorima: primaju li ova-

ko predloženu kandidatsku listu? (Prima se). Oglašujem da je lista primljena. Molim izabranu gospodu da ostanu po svršetku sednice, radi konstituisanja, i da izveste Senat o konstituisanju Odbora.

Ovim je iscrpljen dnevni red današnjeg sastanka. Predlažem da ovu sednicu zaključimo, a da iduću

zakažem pismenim putem, sa dnevnim redom: Utvrđivanje dnevnoga reda. Prima li Senat dnevni red? (Prima). Objavljujem da je primljeno.

Gospodi senatorima katoličke vere, u ime Predsedništva Senata, čestitam Uskršnje praznike. (Aplauz i uzvici: Živelo Predsedništvo!)

Sednica je zaključena u 20 časova